
Esterházy Péter · Hrabal könyve

Esterházy Péter · Hrabal könyve

Hrabal könyve

„Te vocamus, quod sic plasmavisti hominem et hominem itidem vocamus, qui tamen debet praestare seipsum… percipe hanc altercationem in corde nostro diabolicam, Domine! Et oculos sanctos Tuos in inopiam nostram conjicere non gravator, sed conspice postentum clam nobis abditum, in extis… accedit, quod allectationes nutriunt ipsum velut alece. Et ne nos inducas in tentationem, supplicamus ad vesperum, peccatum tamen ostium pulsat intratque domum et intrat prorsus ad mensam. Amove ergo sartaginem igneam, qua caro siccatur, nam animal in me debile crebro.”

„Téged fennen szólítunk, hogy ilyennek teremtetted az embert, s az embert szintúgy szólítjuk, hogy önmagáért mégis ő felelős… tekintsd hát ezt is, az ördögi feleselést szívünkben, Uram! És ne tartóztasd meg szent szemeid, hogy meglássák e nyomorúságot, de a szörnyeteget is, amely a bensőkben rejtőzve lakik, mert hozzájárul ám az is ehhez, hogy a kísértések úgy etetik őt, valamint mikor hallevest adnának eléje. És ne vigyj minket a kísértésbe, könyörgünk estefelé, csakhogy a bűn az ajtón kopog ám, sőt bejön a szobánkba, sőt egész az asztalig jön előre. Távoztasd hát el a forró serpenyőt, amelyen ég a húsunk, lévén az állat énbennem oly igen esendő.”

(Egy középkori könyörgésből)

In: *Füst Milán:* A feleségem története

A hűség fejezete

„Uram, én csehszlovák vagyok!” – A másik pedig pofozza, és azt mondja: „Na és aztán?”

Hrabal: Tükrök árulása

1.

A két angyal, hogyan is másképp, az angyalok nyelvén beszélt egymással. Fiatal férfiak képét vették magukra, Balázs volt az egyikőjük neve és Gábor a másiké, akit azonban mindenki, az Úristen is, csak Csocsónak szólított.

– Csocsókám, nézzenek utána, már megbocsát, mi az úristent csinálnak ezek… Pregnánsan, szikáran, de óvatosan, tudja, hogyan van ez… szabadakarat és tapintat és satöbbi. Vigyen magával valakit… Jobb, ha ketten vannak.

– Tanúnak?

– Most maga szórakozik velem, Csocsókám. Maga egy ázesz pónem, fölteszem. Hát ne szórakozzék. És ne beszéljen annyit. Nem kell mindent néven nevezni. Mit lajstromoz itten? Maga engem ne revolverezzen velem.

E szavak, nem lephet meg ez senkit, soha nem verték föl a Világmindenség csöndjét, szavak, melyekre csillagpor nem tapad, hisz angyal nem beszél az Isten nyelvén, csak az alacsonyabb rendűekén, az emberén, az állatén, a növényén, a kövekén, a kristályok nyelvén, a molekulák nyelvén, az atomokén – de állj!, mit lajstromoz maga itten?, a világot nem lehet fölszeletelni egyre kisebb elemekre, duzzadunk az energiától, a rész itt már nem kisebb, mint az egész, kozmikus tánc, ürességnek és formának új a kapocsa, és jaj, térnek s időnek van viszonya, létezés és történés helyett létezési és történési tendenciákról kell beszélni, a Világ elöl s hátul egybeér, a segge helyén van a feje s viszont, és nem volnék meglepődve, ha az atommag legközepén leptonok dicsénekétől övezve az Úristen gubbasztana – szóval az angyalok tudnak görögül is, ismerik a katonai titkosírások természetét, következésképp a véges algebrákhoz is konyítanak, ezért azután az Úristen kénytelen az ő angyalai nyelvén szólani.

Most jut eszembe, hogy az Úristen a saját nyelvén kizárólag önmagával tudhat beszélgetni, minthogy az Úristennél nincsen nagyobb, mert ha volna, az volna az Úristen, és lehet, hogy már most is így, ilyen komikusan áll ez a

dolog. Az Isten nyelve tehát az önszeretet nyelve (azaz a hallgatásé, de csitt). Jó, hogy ez így van. Nagy bajban volnánk, ha az Úr nem szeretné önmagát, nyilván tenne róla, hogy ne legyen nekünk se okunk magunkat rokonszenvünkbe fogadni. Mi meg, Isten gyermekei, tovább-bosszulnánk; hamar vége volna mindennek, egy pillantás, egy kecses és velőtrázó pillantás alatt. Úgy látom azonban, az Úristen („akár a tenger") epikus természetű.

Az angyalok nyelvéről szépen, nagy erővel és rémületben beszélnek némely III. századi apokrifek, különösen megdöbbentő Mihály főangyal és Szeth, a „megmaradt fiú" kíméletlen és nívótlan vitája („csak hat napig szomorkodjatok stb."), legteljesebben az Apocalypses Apocryphae-ben, p. 24–33., G. Olms, Hildescheim, 1966. Szellemesen jegyzi meg Barthes: „Mintha Wittgenstein a halálos ágyán visszatért volna a Tractatushoz. Az angyalok nyelve ez, barátaim, nem a diadalé."

Okkal legyintünk, hasonlatok.

Az utca embere közvetlenebbül beszél. Kik ezek? Kire jöttek? Lehet, hogy rám? Így történik ez, a valódit az ártatlanság váltja föl, az ártatlanságot a lapuló rosszindulat, a rosszindulatot a félelem. És minthogy örökké nem lehet félelemben élni, a várakozó autók pedig a várakozás után tovagurulnak, a félelmet ismét az ártatlanság váltja föl. Ez a proletárdiktatúra kései, soft változata.

A két hallgatag, fiatal férfi az AI-s (állami) rendszámú Ladában kezdetben nem keltett a környéken föltűnést. A városnak ez a szeglete még őrizte, nem a nyomát vagy töredékét, inkább az árnyékát… azaz tehát nem is őrizte, csupán rávetült az emléke annak a településnek, falufélének, amely itt állt volt, s olvadt azután bele a század húszas éveinek végén a nagyvárosba.

Fölrémlettek a falu reflexei, a mozgások, az amputált láb fájdalma, a semminél több, a szokásnál kevesebb (a tradícióról nem is szólva). Külvárosnak nem lehetne nevezni, bár távol esett a város központjától, akik itt laktak, *be*mentek a városba, ami előzetes fontolgatást és elszánást, azaz döntést igényelt, volt egy platánokkal és jegenyékkel szegélyezett főutcája,

jórészt kertes házakkal, nem villák, annál szerényebbek vagy szegényesebbek, még inkább gyakorlatiasabbak, családi ház a neve az ilyen stílus nélküli, praktikus építményeknek, mondták ezért kertvárosnak is e részt, és mondták üdülőtelepnek is, mert volt egy mondén sávja a Duna-parton, csónakházakkal, stranddal, víziélettel. Ennek fokozatosan lett vége, részint a Duna szennyeződése, részint a szórakozási szokások változása révén, a víziéletből teniszélet lett vagy semmilyen, a fürdőzők pedig áttelepültek a főutca mellett lévő strandra (melyet ezért rögvest korszerűsíteni kellett, azaz bezárták; de aztán kinyitották).

Volt cukrászda, két konkurens kocsma, melyet mindenki a régi nevén hívott, a Serház meg a Kondász (az öreg Kondász még élt, asztala volt a sarokban, és pintenként rendelte a sört, amiről a gyakran cserélődő új meg új csaposok ritkán tudták, mennyi, *hát, fiacskám, egy korsó meg egy vágás!*, ti. egy fél liter meg a hiányzó „vágott pintrészlet", hogy aztán unottan kiegyezzenek a korsóban), volt fodrász, butik, korábban harisnyaszemfelszedő, és voltak őslakosok, és voltak gyöttmentek. Ismerni mindenki mindenkit nem ismert, ahogy az egy faluban illős és szokás, de volt a dolgoknak egy közös tudása, tudása annak tehát, hogy múlik az idő – ami talán csak annyit jelentett, hogy volt közvélemény, mely a szokásos csatornákon mutatta magát, közértben, postánál (postás által), hentesnél, a templom előtt.

Engem indokolatlanul meg szokott nyugtatni, ha látom így az idő rétegeződését, pinttől a korsóig, anyaserpénztől a szakszervezetekig és tovább, ha azt látom, hogy a jelen nem tud minden mást megfojtani, mindent, ami nem ő, hanem, tehát, múlt és jövendő. Az organikus növekedés láttán érzett öröm ez, talán a természet istenítése is, ami balság volna, de legalábbis kellemetlen következményeiben. Ha valamiben, amit az ember teremtett, a természetre ismerek, amelyet pedig az Isten teremtett, akkor azt jónak gondolom, helyénvalónak. Jónak s helyénvalónak ilyen összekutyulása vajon valóság vagy ártatlanság, lapuló rosszindulat vagy félelem-e? Akárhogy is, olyan valami, aminek előbb-utóbb ki-ki megfizeti az árát.

Az idő első pillanata azonos a Teremtés pillanatával, írja Szent Ágoston; az időre vonatkozó megjegyzések komolytalanok, nincs mit védekezni, a mondatokat úgy átitatta az idő, tocsognak benne, korántsem lubickolnak, legjobb esetben tapicskolnak, csavarni lehet belőlük az időt, mint nyirkos konyharuhából a réges-régi vizet. Ez a helyzet. Ki tud elszámolni két órával? Két óra telt el azóta, hogy a vajszínű Lada lassan, tapogatózva begördült a földes utcácskába, amely a főutcáról nyílt a strand magasságában. A házban, melyet az idegenek két órája megfigyelés alatt tartottak, egy család lakott, családi ház!, egy házaspár három gyerekkel, az asszonyt Annának hívták, a férfi pedig író volt.

A kis utca felé eső kerítés mentén sűrű sövény emelkedett, illetve ő maga volt a kerítés, és nem is sövény volt, inkább bozótos, bokrok, facsemeték elmulasztott meg– vagy visszametszése, ez a mulasztás volt a sövény, sűrűsége így érthető. Az író kedvelte, védelmet érzett általa. A két angyal pillantásának ez természetesen nem jelentett akadályt; amikor olajozatlan zsanérok szegényes zenéjével nyílt a ház bejárati ajtaja, s kilépett az asszony, azt jól látták. Rá vártak. És Csocsó akkor így szólt:

– De jó segge van.

Balázska elpirult, a rózsa színe vetődött az ég aljára, szél készül?, s az angyali szempilla, mázsás lepkeszárny, megbillent.

– Világi beszéd, rút szó, jaj, testvérem, de szép! – Csocsó szívott egyet az orrán, ez a legrosszabb, a hirtelen nyári hűvös, rögtön megfázik az ember. Az asszony nyújtózott, még nyögött is hozzá, mintha reggel volna és egyedül.

2.

„Szeretem azt a néhány percet este hét óra előtt, mikor ronggyal és összegyűrt *Nemzeti Politiká-val* tisztítom a lámpák üvegcilinderét”, szerette Anna azt a néhány percet este hét óra előtt, amikor kiléphetett a házból, egyedül lehetett végre, hacsak másodpercekre is nyújtózott egyet, lustán,

hogyan is másképp, mintha reggel volna és egyedül, s a rigók hármas füttyét hallgatná: fiú-fiú, fiatal-fiú, kell-e-dió-fiú… „Recsegek-ropogok.”

Szerette, hogy nincsen mellette senki, mert mellette mindig volt valaki, és ő is mindig valaki mellett volt. Esti sétának nem lehetett mindezt nevezni, inkább esti toporgásnak, kiszaladt levegőt szippantani, sóhajtozott, kicsit fütyürészett, és már indult is vissza. Szépen tudott fütyülni, mintha alt hangon énekelne, főleg Sonny Boy Williamson bluesokat. Ez az öreg néger férfi volt most a kedvence, Sonny Boy.

Olykor, ha már nagyon unta az apjával való napi, rituális telefont, szórakozásképp elgondolta, hogy az apja Sonny Boy, a kivert, girhes kutya, illetve fordítva, hogy Sonny Boy az apja. Csók, csók mindenkinek, a nap forró csókját hozom mindenkinek. Heló ded. És fütyülni kezdett, Sonny Boy vigyorgott, igen, srácok, ez a lányom, zene van a vérében, hát persze, egy csoda!, mit vártatok? Sunny Girl, édes és szomorú, anyádról mi hír?

– Te füttyögsz, füttyögsz te? – kérdezte ingerülten recsegve a valóságosnál is valóságosabb apa, kettőzve, azaz fütyöl-e a lány, s ha fütyöl, ő fütyöl-e.

– Ugyan, apuka, mire nem gondolsz.

– Jól van, kisfiam, ne haragudj. – Lehetett hallani, tud mindent, s örül, hogy megsértődhetett.

A klasszikus félhomályban – ahogy a francia mondja: idő a kutya és farkas közt (Cvetajevától tudom: entre chien et loup) – az ablakokból a sárga fény tömbként dőlt ki, aranytömbökkel kirakva a ház, inog a sárga fény, „mely mély árnyékot vet, és óvatos járásra és álmodozásra késztet”.

Óvatosan járt és álmodozott hát Anna, nyugalomban; bent a házban nagy, összevissza zsongás, azt hagyta ott, mindjárt vacsorát is kell adni nekik, a gyerekek ugyan megterítenek, de azt szeretik, ha ő *szed*, s ő is szereti etetni őket („Szeretem ezeket az én égő lámpáimat, melyeknek fényében tányérokat meg evőeszközt hordok az asztalra, újságok vagy könyvek nyílnak szét, szeretem a lámpáktól megvilágított, csak úgy az abroszon pihenő kezeket, a levágott emberi kezeket, melyeknek ránc-kézírásából

kiolvasható annak az embernek a jelleme, akié az a kéz…”), és itt kint sincs csönd, mindjárt jön a hétórás busz, vagy a háromnegyedes, késve, magyar busz, megremegnek sorban a házak ablakai, remegés söpör végig a főutcán, de a kint és a bent közt, ahol ez a fütyörésző asszony állt, ott, néhány perccel hét óra előtt, nyugalom volt.

Ekkor szerette a tárgyak gáncsait, a fekete égre fölpillantva szerette az eresz roggyanását, a repedéseket, a málló vakolatot, a kertkapu erős rozsdáját, mindent, amit nappal nemcsak hibának látott, de a rossz térnyerésének, az őket körülvevő pusztuló világ támadásának, ami ellen ő, elhatározta, élete utolsó leheletéig harcolni fog, nem is értette, nem volt hajlandó érteni az írót, aki kedvtelve elmélkedett „a repedések hisztérikus finomságáról” vagy arról a „belső szobában lapuló folyamatos drámaiságról”, amit egy bizonyos billegő, mégis évek óta valóban hihetetlenül nem lehulló vakolatdarab jelent, vagy ahogy megtiltja a saját szobájában a pókhálók fölszámolását, mondván, hogy az pusztán szép, nem akarta érteni a romlás, az anarchia, a konfúzió, a káosz kétértelmű laudatióját; mindezt ekkor nem rossznak látta, hanem sajátosságnak, egyszeriségnek, az ő élete megkülönböztető jegyének, ez a mi házunk, ez a mi házunk eresze, a mi repedésünk és rozsdánk, az én negyedórám, a negyedóra, amikor váratlan gyorsan lehűl a levegő, nincs már nyár, és ezt is szerette, ahogy valami ilyen tapintatosan, enyhén mutatja, hogy múlik az idő.

Szerette az idő múlását is. Még nem félt.

A ház délkeleti sarkán lévő kiszögellés, inkább pup, hupli, eredendően nyitott terasz volt, itt dolgozott a férje. Ha ekkor óvatosan belesett az ablakon, mindig ugyanazt látta, és, mint mindig, lassan húsz éve, heves érzés fogta el, fel is nyögött, bele is hajolt, játszott, magának, mintha színpadon volna; nem volt az jó, ha ilyenkor meglátta valaki (eltekintve attól, akinek játszott), például, ami megesett olykor, a gyerekei.

– Hová nyúlkáltál, Anna? Fáj talán a hasid, Anna? – A gyerekek Annának szólították; a legnagyobb újabban mamázta, láthatóan szívesen mondta ki ezt a szót, mama.

A férfi hatalmas asztal mögött ült.

– Ha – tanítgatta a megfelelő korba érkező gyermekét –, ha e felépítmény nélküli, sima lapú, a XVIII. században kedveltté vált, késő barokk íróasztal lábainak száma, és ebben ne sejts ravaszkodást, négy, és ezen íves lábakat gazdagon borító sárgaréz veretek és berakások közül, a lábak csigás végződését teljesen elfedő, aranyozott réz akantuszlevelek közül, mely díszítmények az asztal konstrukcióját hangsúlyozzák, és színbeli, formai gazdagságát növelik, lábanként egy félmeztelen nő hajol ki, és ezenfelül egy nőre, átlagban, két cicit számolhatunk, hány cici van akkor a szobában, gondolkodási idő nincs!

A gyerekek az évek során más-más módon szeppentek meg az apjuktól (és az tőlük); fentről lefelé a következőket válaszolták.

– Nyolc.

– Tessék?!

– Végtelen.

A *nyolcas*, a nagylány, azonnal kiszaladt, estig nem szólt az apjához, a *tessékes*, a középső fiú, később, mikor a szoba üres volt, visszaosont, ne féljetek, suttogta, és megsimogatta a hideg rézhalmokat. A kicsi, a *végtelenes* lányka, szemtelen nyílt pillantását egy ideig állta a férfi, aztán råripakodva kizavarta a kölköt; nagy csönd lett.

Este, ha kijött ebből az odúból, romantikusabban: barlangból, görnyedt és fáradt volt, akár egy bányász, nagy árnyékok sötétlettek az arcán, egyik szeme kisebbre húzódott a másiknál, a szemhéja meg-megremegett, mintha dadogna vagy fázna vagy integetne… „Állt az ajtóban az árnyékban, fehér mandzsettái arról árulkodtak, mennyire kimerült a nap folyamán, az a két mandzsetta szinte a térdeit érte, annyi gondot és bosszúságot vett a vállára a nap folyamán, hogy mindig összement tíz centimétert, talán többet is… Aztán álltunk minden este az égő, lehúzós lámpa alatt, a zöld tányérja akkora volt, hogy mind a ketten aláfértünk, az alá az esernyőnyi csillár alá, ott álltunk a sziszegő petróleumlámpafény záporában, fél kézzel átöleltem, és a másik kezemmel a tarkóját simogattam, neki le volt hunyva a szeme, és

mélyeket lélegzett, és mikor megnyugodott, átölelte a derekamat, úgy nézett ki, hogy valami szalontáncba akarunk fogni, csakhogy valami többről volt szó, tisztító fürdő volt ez, s ő abban súgta a fülembe, mi minden történt vele aznap (mert fantasztikus dolgok történtek vele ott az íróasztalnál, melyeknek csupán egy töredékéről tudott beszámolni az asszonynak, s körülbelül ugyanennyit, alig többet, rögzíteni papíron), én meg simogattam, és minden kézmozdulatom a ráncait simította ki, aztán kibontott hajamat simogatta, minden alkalommal lejjebb húztam a porceláncsillárt, sűrűn körül volt aggatva korallal, egymáshoz erősített színes üvegcsövecskékkel, zörgött a sok csingilingi a fülünk mellett, mint megannyi bádogmütyürke és dísz egy török táncosnő dereka körül, néha az volt az érzésem, hogy egy üvegkalap az a nagy lehúzós lámpa, mindkettőnk fejibe nyomva fülig, egy metszett jégcsapok záporával körülaggatott kalap… Hátrakergettem az arcából az utolsó ráncot, valahova a hajába vagy a füle mögé, ő meg kinyitotta a szemét, fölegyenesedett, a mandzsettái visszakerültek a csípője magasságába, bizalmatlanul rám nézett, és mikor elmosolyodtam és bólintottam, ő is elmosolyodott, aztán lesütötte a szemét, és leült az asztalhoz, összeszedte a bátorságát, és rám szegezte a tekintetét, én meg rá…

Anna megborzongott az esti hűvösben. Kényszerítette magát, hogy most ne nézzen be az ablakon. „Én pedig tudtam, hogy a legnagyobb gond én vagyok, hogy láthatatlan és mégis oly konkrét hátizsákban cipel a hátán, és az a hátizsák napról napra nehezebb.”

Fiú-fiú, fiatal-fiú, kell-e-dió-fiú…

3.

Valami*ről* írni – mit jelent az? Semmit. Csupa szamárságot, a tartalom és forma egységét, istenbizonyítékot, társadalmi fejlődést, uralmat a természet fölött, szakszervezeti bélyeget. Az írónak Hrabalról kellett írnia. Bohumil Hrabal, egy cseh. Hetvenöt éves. Próza. Egy név! Hašek földi helytartója. Az ötvennél nagyobb és öttel osztható számok, és a hetvenöt ilyen, az

irodalmárokból sajátos tébolyt váltanak ki, mondhatni begőzölnek, és minden bizonnyal megalapozott lelkiismeret-furdalásukat csillapítandó, viharosan ünnepi írásokat kezdenek fabrikálni, vagy fondorlatosan másokat erre rávesznek.

A nívótlan kísértés nem kísértés. A valódi kísértés első osztályú és testre szabott. Kihívás, erőpróba, az önbecsülést célozza és az aszketikus (többnyire elfojtott) vágyakat; jól ki van találva. Röviden szólva az író Bohumil Hrabalt egy gigásznak tartotta. A közkeletű tréfa szerint magyarnak lenni, illetve afféle kelet–, közép–, közép-kelet-európainak lenni – az pech. Ez a Hrabal azt mondja, így gondolta az író, hogy ez nem így van, nem pech, hanem tragédia, ide születni, az tragédia, sőt még ennél is több: komédia. Szóval dráma. Megjegyzem, ez ugyanaz a dráma, mint bárhol a világon, csak itt jobbak a föltételek ezt megérteni, a körülmények itt udvariasabbak, s folytonosan figyelmeztetnek erre. Ezért van közel az éghez a Duna. Észlelő és észlelet viszonyától most még eltekintek… És hasonlóképpen még eltekintek ettől a latens közép-európai kevélységtől is… Még hogy közel az éghez!? Egymás hülyítése.

A munka nehezen ment, akarásnak is lehet nyögés a vége, de hát, lehet mondani, mindig minden nehezen megy, ami megy, az nehéz, hisz ha nem volna az, vélhetően nem is menne, mert ami menne, az nem volna: „az”. Hagyjuk, oldja meg ki-ki maga.

Az író, lehet mondani, jól ismerte a külvárost, a törvényeit, a nyelvet, plebejusnak azonban nem volna helyénvaló őt tartani. Nem. A magyar irodalom rosszul bánt a plebejus hagyományaival, amit én nagyon is sajnálok. Az író egyfelől úgy érezte, nagyon jól érti Hrabalt, és, ebben talán még nem volt hiúság, megállapította, hogy meglehetősen különböztek egymástól. Konkrétan: mindenestül. Mint két tojás, úgy különböztek. De éppen erről is szó volt, az író a saját más-ságát is nézegette, a saját idegenségét. Pontosabban: most *ezt* az idegenségét. Ezt már mintha érdemes volna nagyravágyásnak nevezni. Próbálgatta ezt az idegenséget, melyet cseh kollégája hívott elő benne, próbálgatta, azaz kereste az ismerőst is mindebben, azaz mindez annyiban érdekelte, amennyiben használni tudta,

bizony, a termékenység mértékében. Az író olyan író volt, aki élet és irodalom közül gondolkodás nélkül az irodalmat választotta, mert úgy vélte, sőt hitte, ez az élete. A világ tényei nem az irodalom tényei. De a világ igazságai az irodalom igazságai. Így beszélt, és ezt nem szégyellte. És, majdnem elfelejtettem, nem is volt büszke rá.

Anna az irodalmi özvegyek egyszerű életét élte.

Megtörtént, hogy az író egész nap hallgatott, csak ült a szobájában, s Anna nem mert benézni hozzá, olyan rettenetes arcokat vágott, vicsorgott meg ilyesmi. És a körmét is rágta, amit utált Anna, túlzás is egy negyvenéves ember részéről. (Ez legalább *cselekvés*, a magyar gondolkodás nagy becsben tartja a cselekvést, amin azonban szigorúan izommunkát ért, tehát ha egy gondolkodó gondolkodik, író ír, azt nem veszi figyelembe, csak ha, mondjuk, társadalmi munkában fát ültet, az cselekvés. És ekkor az irodalom haszna az, hogy a fa árnyékában elüldögélhet az olvasó…) Néha a tolla végét rágicsálta, mint valami állatka. Az író babonásan ragaszkodott a tollaihoz. Volt egy Parkere, azt annyit fogdosta, hogy szinte behorpadt a dereka; elvesztette a HÉV-en. (Anna Parkeren mást értett, ő a nagy „Bird" Charlie-t… Jelzem, Parker meg a szaxofonjait hagyta el a metrókon.) Ült az író, azért író, egész nap a nagy íróasztala mögött, és gyűlölködve rakosgatta, fogdosta, sőt simogatta a céduláit, a cetliket, olyan volt az asztala, mint egy táj, mondjuk, mint egy kietlen toszkánai lanka, vagy egy lakályos sivatag, barátságos, lágy tér-rész egy Tarkovszkij-filmből, szóval eléggé félelmetes. Zsúfolt volt, tele mindig, elképzelhetetlenül sok *anyag* halmozódott föl, hegyek-völgyek, púpok, összegyűrt levélborítékok, kéziratlapok, újságkivágások, színes filcek, gesztenyék, szerződések, firkálmányok, lejárt útlevélkérőlapok, buszjegyek, ceruzák, füzetek, határidőnaplók, szerelmes levelek (lejárt szerelmeslevelek aknái), gemkapcsok, csokipapírok, följegyzések, könyvek, levelek, egy irdatlan (avagy iromba, tehát kendermagos) kupleráj, más szóval: belső rend – s mindez rétegezve, több emeleten, szendvicsszerűen, alagutakkal, titkos, mély furatokkal, más szinten voltak a két hónapja meg nem válaszolt levelek, és máson azok, amelyek csak két hónap múlva lesznek két hónapja

meg nem válaszoltak! Volt az írónak egy barátja, annak az íróasztala – ennek az ellentettje: nyugodt sík, tiszta kéziratpapírok, sarkaik fedésben, két toll. Csak derékszög létezett azon az asztalon. Munka nélkül nincsen kenyér, se geometria, mondta állítólag Eukleidész. Meg azt is, hogy a geometriához nem vezet királyi út. Egy másik barátjának viszont nem is volt állandó asztala, az ölében írt. Királyi út?

Megtörtént, egyre többször, hogy Anna Hrabalról álmodott. Erről hallgatott, hisz éppen az urának kellett volna így (vagy másképp) álmodnia. Aki bajban volt. Ezt látta. S úgy tett, mintha nem venné észre. Viszont nagyon pontosan észre kellett vennie azt a pillanatot, amikor észre kell vennie, hogy amaz bajban van. Ha a kelleténél gyorsabb, bizalmatlanság, ha lassúbb, figyelmetlenség a vád, amelyet fejére olvasnak. Meg, megakadt. Átmenetileg természetesen. Hogy nem jut az eszébe semmi, illetve ez így túlzás, de gondolat, originális gondolat, az tényleg nem, amúgy is ritkán – félő, az író erre még büszke is volt –, és egyébként is neki nincsen mondanivalója, kizárólag a könyveinek. „Ugyan, fiam, ezt majd az újságíróknak."

Megtörtént, hogy egy reggel Anna mondattal remélt kedveskedni – aligha meleg nem lesz –, tudta, hogy az író szereti az efféléket, ritka szórend, ható igék ikes ragozása – csokoládézhatnám –, bár újabban az ikes igéket, ha nem ejtette is, megengedő is, de nem forszírozta – szarok rá. A házimunkára való biztatások terén ezer fenyegetésnél többet ért egy „vesd meg, babám, a *singölt* ágyadat" – fölszólítás, és korántsem a mondatból üvöltő kedvesség, hanem a singölt miatt. Ha a *tessékes* fiára rászólt, ne szemtelenkedjék, és az, noha szemtelenkedett, azt válaszolta, nem szemtelenkedett, ordítani kezdett; de ha azt mondta, részint az igazságnak megfelelően, részint finoman, hogy nem *állott* szándékában szemtelenkedni, akkor otthagyott csapot-papot, didaktikai kötelmeket, szaladt Annához büszkélkedni a fia választékos modorával.

– Hogyan beszélsz?! Aligha meleg… micsoda?! Így nem lehet élni. – Anna bólintott:

– Ilyen melegben nem lehet dolgozni.

Hibázott; az író eltorzult arccal toporzékolni kezdett, hogy az ő dolgozása nem elhatározás kérdése, ő nem akkor dolgozik, ha süt a nap vagy esik az eső, és talán elvárhatná, hogy őt ne holmi celziusz-ügyekkel traktálják, és nem volna meglepve, ha az asszony nemcsak regisztrálná az ő, igen így, munkakiszolgáltatottságát, hanem, hacsak a maga módján is, értékelné…

– Jól van, csillagom.

A férfi feldúltan elrohant, és Annát ismét elképesztette, hogy az írónak, ha akarta, mi minden fölösleges dologra volt energiája, ez esetben fintorgással, hadonászással, morgással, izmai heves görcseivel – a türelmes kidolgozás! Flaubert! – azt jelezni, hogy mindez, ez a jelentéktelen drámácska, melyben kétségtelen neki is van szerepe, csakis, csakis az asszonyt terheli, őmiatta lett és van, miatta kényszerül ő most innét elmenni, és idejét a szemben lévő strandon futballozással *elütni*, ahelyett, nemdebár, hogy kiszolgáltatná magát annak az ő nagy-nagy tehetségének a szobájában… „Vajon ilyenkor ténylegesen nincs az agyában, hogy évek óta minden vasárnap délelőttjét a strandon tölti… Nagy pojáca. És vajon ez hozzátartozik a szakmájához, vagy csak pechem van? Mondja, Bohumil, hogy s mint van ez?”

Át– meg átjárta őket Hrabal. Csurig voltak Hraballal. Aki már nem is volt élő személy, egy formája lett az életüknek; kiszipolyozták, az ő mondataival beszéltek, a hősei gesztusait másolták. Hrabal kukucskált ki minden sarokból – csak épp nem volt ebben elég vidámság, pedig ez elvileg vidám dolog volna. Feloldódtak volna Hrabalban? Ez túlzás. Inkább csak beleszerelmesedtek. A végtelen távolinak Bolyaiéknál érezhetően nagyobb az erosza, mint Eukleidésznél volt, mondja erre Surányi professzor úr (illetve a fia, de ő is Surányi professzor). Bizony, ez egy háromszög, mely háromszög szögeinek összege – földi körülmények közt – száznyolcvan fok.

Még az jut az eszembe, hogy vajon minden Surányi prof fia Surányi profe? Hogy s mint van ez, Bohumil?

4.

– Itt Jahve, itt Jahve. Angelusz, jelentkezz.

– Itt Angelusz. Angelusz hívja Jahvét. Jahve, jelentkezz.

– Csocsókám, mi a bánat van?!

– Még nincs bánat, Uram.

– Én most magát nem kommentálom, Csocsókám. De en passant megemlítem, hogy ez szójáték, ha silány is, és a szójáték, ha briliáns is, a Sátán műve. De hagyjuk, nem szívesen gondolok arra az emberre. Mire jutottak?

– Esemény még nincs, Uram.

– Akkor legyen, pancser! Hogy ne mondjam, mesüge…

– Már elnézést a bocsánatért, Uram, Uralkodók Ura, Istenek Istene, Királyok Királya, dicsőséged trónja a világ minden nemzedékén át fennmarad, neved szent, és diccsel illetik széles e Világon… Tudja, hogy van, Főnök… A gép forog, az alkotó pihen…

– Istenem, Csocsókám, Istenem… Arányérzék, nem először mondom, arányérzék…

– A nyelv keresi az igazságot, Uram, tehát nem birtokolja. Kettős természetű, akárcsak védistene, Hermész, igazság és hamisság vegyül benne. Homályos, mert fény és sötétség keveréke.

– Nyasgem. Végeztem.

Mint hatalmas vihar, tört be a csönd a Ladába. Kedvesen írja a múlt századi *Camillus Gabriel Turä* (az egyetlen talán, akiben Nietzsche, tudom, nagy szó, *bízott*) a Plotinoszról szóló igazán bájos és frech könyvecskéjében (Verlag der Dürr'schen Buchhandlung, Leipzig, 1870), hogy ami teljesen igaz, az már túl van a nyelvi lehetőségeken. A nyelv határterületen, a „mintegy" mezsgyéjén mozog, akárcsak maga az ember. Nincsen bánat, jelentette az angyal, és ez a magatartás, minek kertelni, az Empedoklészen iskolázott *Themén* vélekedését támasztja alá (akit én csak Gabinak hívok, kedves ember, ami manapság ritka, a feleségem is nagyon kedveli, amit a fiatal férfi barna fürtjei, elbűvölő mosolya, a nevetős fogak még

megerősítenek), szerinte az angyalok hiányból formáltak és esendőn tökéletesek, ja és teljes-kegyelmű gyönyörű lények, akik súlytalanul fecsegnek a borult ég alatt, miközben az emberi világból érkezettek kicsit idegenszerűen ejtett szavaival táplálkoznak. Kilopkodni a mazsolát az édes tragikumból, ezt szerették volna!!! A bánat természetesen már készülődött, kétfelől, ahogy egy házasságban mindig, szinte mindig, nem viharfelhőként, hanem szemenként, ahogy a köd vagy a fűrészpor vagy a mazsolák, mégis egyszerre.

A Szovjetunióban, egy régi FIAT-licenc alapján gyártott Ladában mozdulatlanul ült a két angyal; a sebváltó, akár valami aranytiara, sárga s lila fényekben villózott. Ha ekkor valaki épp a Kondászba sietett, vagy ráérősen át akart mászni a strand kerítésén – az író például büntette a gyermekeit, ha *nem* másztak (értsd: belépőt fizettek) –, egyszóval aki most arra járt, nem értette, mi az a zavar, amit a szívében érez, mi az, ami meggyorsítja lépteit, egyenesen szólva, milyen rettegés készteti iszkolásra.

Ó, a históriát faggatni vagy a létet?

Úgy tűnt, nem a végtelen, nem az angyalok sokat megénekelt rettenete volt a villámlásban, hanem a történelmé. Röviden itt annyit, 1988-ban Magyarország nem félelemben élt. Bizonytalanságban élt; a jövője volt bizonytalan, a jelene volt bizonytalan, és a múltja volt bizonytalan.

A „népeket” nem bölcseletek, nem a hit, nem gondolatok, nem intellektuális rendszerek vagy gazdasági szükségszerűségek kormányozták, a társadalom nem ezek szerint igazodott el a világban, az országban és önmagában, nem ezekből vont le következtetéseket, és nem e következtetésekhez szabta vagy kísérelte meg szabni az életét – hanem jelekből olvasott. A mágia, illetve a pletyka és megszokás voltak ennek hordozó erői; a jelek jellegüknél fogva strukturálatlanok lévén, egyszerre emlékeztettek egy ősi, egyszerű közösség rítusaira, tűz mellett ülő eleink valóságot pótló és teremtő fantaziálására, illetve a kabarétréfák silány aktualitására. Rítus és kabaré közti különbséget a jelek hasznossága elmosta, legföljebb a fölületességnek adta meg néha, tévedésből, az irónia komolyságát vagy a primitívségnek a komolyság fenségét.

Például a csontokból való jóslás a legutóbbi időkig is általános volt az országban.

A kereszténység emblémája minden drámai egyháztörténeti fordulat ellenére a kereszt maradt, ez a leghitelesebb és leghatékonyabb, a kereszt, és nem a máglya, a körömfogó vagy a pápai süveg. Volt, gondolom, olyan pillanat, amikor a szocializmusnak is valami „előremutató” jel felelt volna meg, valami szociális embléma, mondjuk a földosztás cövekje. Most inkább Ivan Gyenyiszovics egy napja a jel, a Gulag, egy lefüggönyözött autó, amely csöndben siklik a vértől sötét éjszakában áldozatról áldozatra. (Istenről és szabadságról most nem beszélek.)

A jelek (a jelek jelei) mára veszítettek szigorúságukból, az egyes csatornán Sztálin színesben, kritikusan, a kettesen egy könnyű pornó, és a lefüggönyözött autók sincsenek már lefüggönyözve (látva tehát egy le nem függönyözött autót, márpedig csak ilyet látunk, mihez tartsuk magunkat? – alapprobléma).

Nem igazán jó jel, szerette Anna apósa mondogatni, ha autódat körbeállják, s az embergyűrű közepéből vad lángnyelvek csapnak föl az ég felé; amikor észrevette, amikor már nem lehetett nem észrevenni, nem tekinthette jó jelnek a környék az állami rendszámú autóban kíváncsiskodó férfiak megjelenését. Lehet mondani, ezt az országot, származástól, vallástól, meggyőződéstől, nemtől majdnem függetlenül többször is elverték. Megverték. (Kik? Szinte mindegy, kis ország, egy csőcselék.) Megverték, mint egy gyereket; kikaptak. Így is szoktak erről beszélni, ahogy a gyerekek: „Bevitték a férfiakat még azon éjen a tanácsra, ott várták a karhatalmistákat Pestről, és aztán nagyon kikaptak, volt, akinek leszakadt a mája, az uram azóta dadog, a sógorom, Feri meg, nahát oda a férfiassága, az erője… Nagyon kikaptak.”

Ha teszem azt összeszámoljuk, hogy Anna meg az író szülei és nagyszülei közül hányat vertek meg államhatalmilag, mondjuk 1919 óta, így „történelmibb” számot kapunk, mintha 1945 volna a küszöb, akkor, verésnek tekintve a férfi édesanyjának 1957-es nagyon komoly rendőrségi fenyegetését (ütés imitálása, lekurvázás – csendélet két acsarkodó, fáradt

férfiúval, szürke, kopott szobácskában), hat darab megvert magyar személyt kapunk a lehetséges tizenkettőből (két szülő, szülőnként két szülő, kétszer), ami ötven százalék. Tehát van, akit megvertek, s van, akit nem. Végigvertek mindenkit, minden családot, nincs olyan utca, nincs olyan ház Magyarországon, ahová ne ütöttek volna (és ezt a föltevést még erősíti, hogy általában a verőt is verték, nem állítván persze, hogy, fordítva, minden vert vert is volna… Volt, aki visszaütött, de az más. Például a férfi édesanyja, mert úgy megijedt, amikor ráijesztettek, hogy reflexből szájon vágta a legközelebb állót, erre kezdtek káromkodni. „Fiam, én még ennyire nem örültem, hogy lekurváznak… Hogy egy élő kurva vagyok.”). Ha egyetlen családban ennyi szörnyűség és gazság történt („Ma kivégezték a nagybátyádat.”), akkor vajon mennyi történt mindösszesen? És ki tartja ezt számon? Én, mondta eltökélt meghatódottsággal az író, hogy mindenre neki kell emlékeznie, mindenkire, övé az édesanyja emlékezete, övé, ha akarja, ha nem, az édesapjáé, övé a testvéreié, övé a szomszédoké, övé az önkéntes rendőré, minden… Anna pofákat vágott, hogy nem sok-e ez, egyetlenem.

Kihunyt a sebváltó arany-lila ékkővillanása. A két férfi gyöngéden egymásra pillantott. Az angyalok bőre finom, mint a szappanbuborék. A kertből odahallatszott Anna füttye; Ray C. Sartorius egy kevéssé ismert számát próbálgatta, amely a húszas évek elején, nem túlzás, megőrjítette New Orleanst. (Ray C. az „ifjabb Sartorius” néven közismert; bátyja, akivel állítólag művészi szempontból nagyon rossz viszonyban volt, nemcsak irigykedtek egymásra, de utálták, kölcsönösen, egymás hangszínét, a bátyja Bessie Smith-szel futott, a blues császárnőjével – lásd Empty Bed Blues. „Itt nem létezett mintha”, írták róla, némileg e kapcsolatra is célozva.) „Az az ősi kelta bánat az arcodon és azok a pompás cicik”, ez volt az Anna füttyögte szám címe, és ez, tán a szöveg miatt?, kifejezetten amolyan induló lett, emancipablues, a háziasszonyok indulója, mondják, az asszonyok kivonultak az utcára, és dühösen és nevetve táncoltak, s mint a parittyát lóbálták levetett melltartójukat.

5.

„Bohumil, drágám, az hogyan volt a maga mamájával, amikor levágatta azt az őrjítő, zuhatagos, sörényes, sörszőke haját, s a maga papája kiszaladt az irodából, ahol fel volt írva: »Ahol jó sört mérnek, ott szép csak az élet«, nyomában a három városszépítő egyleti tag, s a maga papája pedig, remegő kezében szorongatva a hármas redisztollat, azt kérdezte, hol a hajad?, ott, mondta a maga mamája, a falnak támasztotta a biciklit, fölemelte a csomagtartót, és átnyújtotta a két súlyos copfot. A maga papája, a Francin, a füle mögé dugta a tollat, meglatolgatta a maga mamájának halott haját, és letette a padra. Aztán lekapcsolta a pumpát a maga mamája biciklijének keretéről.

– Fel van pumpálva eléggé a belsőm – mondtam, szakértő mozdulattal tapogatva meg mindkét pneumatikát.

De Francin kicsavarta a pumpából a gumicsövet.

– A pumpával sincs semmi baj – mondtam értetlenül.

Francin hozzám ugrott hirtelen, a térdére fektetett, felhajtotta a szoknyámat, és csépelte a fenekemet, én pedig megdermedtem, van-e rajtam tiszta fehérnemű, megmosakodtam-e? És ki vagyok-e eléggé takarva? Francin csak csépelt, és a biciklisták elégedetten bólogattak, és a városszépítő egylet három nőtagja úgy nézett rám, mintha megrendelésre kapnák ezt az elégtételt.

Francin a lábamra állított, lehúztam a szoknyámat, és szép volt Francin, orrcimpái ugyanúgy remegtek, mint amikor a megbokrosodott lovakat törte be.

– Szóval, kislány – mondta –, új életet kezdünk.

Lehajolt, felvette a földről a hármas redisztollat, visszacsavarta a gumicsövet a pumpába, és visszanyomta a pumpát a biciklivázon lévő villába.

Fogtam a pumpát, felmutattam a biciklistáknak, és így szóltam:

– Ezt a biciklipumpát a Runkas cégnél vettem a Boleslavi utcában.”

– A Runkas cég a Boleslavi utcában – motyogta Balázska elbűvölten. Az angyaloknak tilos kukucskálni, azaz például az emberek gondolataiban olvasni vagy fürdőző asszonyokat, férfiakat, gyermekeket, prérifarkasokat meglesni – hacsak nem épp a munkaköri kötelességük írja ezt elő –, ám Balázska, noha kezdő, de fegyelmezett angyal volt, annyira meglepődött Csocsó Anna farára tett, Murmur angyal szellemiségében fogant megjegyzésén, mintha saját hangját hallotta volna, pirulva bemenekült Anna gondolataiba; szabadszájú és érzéki teremtés lévén Anna, az angyal nem sokat nyert az új búvóhellyel.

Nagyon tetszett neki az asszony. Reverenciával nézte Csocsót, aki egykedvűségbe süppedve ült mellette az autóban. Vajon mikor fog ő idáig eljutni, a nyugalomig, hogy csak az Úr szolgálata töltse be a lelkét, ne pedig, mint most, az Anna kerek tompora. Balázska nem tudta, hogy Csocsón rögvest borzongás fut végig, hideg s forró hullámok, ha rá, Balázskára gondol.

Komcsiblues, proletkultblues, Staatssicherheitsblues, ávósblues, reformblues, kibontakozásblues, dollárblues, olvasgatta Balázska az Anna agyában, aki azonban fütyölni a Hitványasszonyblues-t fütyülte; az angyal is tudta: Roy Orbison. Ekkor elkövette a kukucskálásra vonatkozó másik vétket, a jövőbe kukucskálást.

– Csocsókám, szóljon a kiskollégának, passzítsa magát a közösséghez, in concreto az isteni rendhez, ha egyszer megdumáltuk, akkor az annyi… nem kell itt egyénileg kezdeményezni, nem kell rettegni, saját szakállra beszarni, nem kell ennyire magyarnak lenni, adja meg neki újra a koordinátákat, Csocsókám, az Ég küldötte… és pörgessük már ezt végig, oké?!

Az Úr a rendet szerette, Tolsztojt említhetném, bosszankodni tudott csak az efféle ugrabugrán. Minden tudatnak tudatában lenni, azokat szabadjára engedni, értük mégis a felelősséget viselni – akkor legalább az események legyenek rendben, következzék egyik a másik után… látható, az Úr ezt nem gondolta tisztességesen végig! (Bár az is kétségtelen, hogy kényszerhelyzetben volt.)

Abból a kis remegésből, mintha könnyű szél borzolná, amely nyújtózáskor átfutott Annán, abból látta meg Balázska a jövendő Annát, ahogy ágyban fog feküdni, először a feje fájdul majd meg, a teste forró lesz, ugyanakkor hideg veríték fog csúszkálni rajta, akár egy utálatos idegen ruhadarab, a gerincén, a halántékán, aztán egyre inkább vacogni kezd, egész testében rázni fogja a remegés, mintha egy motor (egy 1600-as Lada-motor) járna-zörögne benne fölöslegesen, üresjáratban, a gyerekek fognak szólni az írónak, hogy baj van, jöjjön gyorsan, s Balázska látta azt, amit egy óra múltán Anna is fog, a kelletlenséget a férfi arcán, „mindig ez van az arcán, ha beteg vagyok, ha *probléma* van velem; ha kicsit bátrabb volna, undorodna is".

Az asszony olyan hevesen fog már remegni, olyan tehetetlenül, hogy az író le kell fogja majd, és ez a mozdulat olyan, mintha átölelné. Vacogva, a szavakat harapva, a szavakat a sötétből kiharapva, a fogak egymásra csattanásaiban kell majd Annának mondania:

– Áldott állapotban vagyok, azt hiszem.

– Terhes? – fogja kérdeni bambán az író.

– Az.

– De jó – fogja mondani az író úgy, ahogy az előbb kérdezett.

Erre Anna hisztérikusan föl fog sikoltani, csuklásnál alig több, mi jó?!, micsoda?!, erre a férfi elkezdi simogatni a haját, erre Anna el fogja őt küldeni a picsába, és üvölti, hogy ne nyúljon senki hozzá. A gyerekek félnek, és düh is lesz bennük. A kiáltástól végre meg fog ijedni az író, azaz lassan feléri végre ésszel a történteket… „Az lehetetlen, Bohumil, hogy például te ilyen hülye lennél…", azzal Anna zokogni kezd, és végül is ez, nem az ölelés, ez a másik remegés az, amelyik le fogja csillapítani azt az elállíthatatlant.

Balázska nem készült föl erre a hirtelen csöndre, összekutyulta az időrendet is, pánikba esett.

– Go! – kiáltott rá a bóbiskoló Csocsóra, aki, még félálomban, ahogy a rendőrakadémián tanították, indított, a kerekek kipörögtek, s csak

bekanyarodván jobbra, s lőtávolon kívül kerülve nyitotta ki a szemét, s nézett csöndesen, szemrehányóan a társára.

Lassan-lassan elapadt Annában a sírás, szörcsögött, krákogott, fújta az orrát, szipogott. Az író az ágy szélén ült, hajlottan, görbén, egy öregember, kezét a lába közé lógatta, szemüvege az orra hegyére csúszott, haja egyenesen, mint egy kopár függöny, oldalt az arca elé hullt. Nem is öregember, öregasszony.

Kint fölhangzott egy Lada motorja. Anna fölült, hallgatózott. Mintha elfeledkezett volna a zokogásról, úgy mondta, hogy van itt két ember a ház előtt, látta őket. Egy autóban. Az író meg sem mozdult. És hogy nagyon *furcsán* hajtottak el.

– Mi az, hogy furcsán? – kérdezte automatikusan a férfi. A mondatokhoz nem kellett figyelnie, nem kellett értenie a mondatot, hogy hallja, ha nincs rendben vele valami. Hogy *pont* akkor mentek el, amikor ő, Anna, kiért a kertbe.

– Egy ilyen autó kizárólag „pont akkor” tud elmenni – mondta ingerülten az író. Anélkül hogy akarták volna, mindketten nagyon higgadtak lettek s gyakorlatiasak. De hogy a szomszédok szerint már máskor is itt cirkáltak. Tán ólálkodtak? Igenis ólálkodtak. Hogy ez kelet-európai paranoia. A kelet-európai paranoia az az, hogy valakinek üldözési mániája van, mert őt üldözik.

– De hát minket nem üldöznek, leszámítva azt, hogy mindenkit üldöznek, ha üldöznek. – De azért csak menjen ki a férfi, és nézze meg; az vállat vont, kiment, visszajött, nincs ott senki. Anna kiugrott az ágyból, megtántorodott, belekapaszkodott az álló fogasba, az ledőlt, ő futott tovább, át a gyerekek szobáján.

– Mi az, hogy nincs? Mi nincs? Minden van! Hát hallom! – az ablakhoz érve azonnal meglátta őket, lent, szemben, túl a villanypóznán, ott ült az autóban a két férfi, s néztek mozdulatlanul föl, ide, rá, az ablakba; tessék, itt vannak, mindig is itt voltak – ekkor azonban a fiatalabbik, fekete borostás férfi, fölemelte lenge halovány kezét, mintha integetne, fáradtan legyezne,

aztán három ujját visszaengedte, csak a mutatóujj maradt fent, s röppent figyelmeztetésül a férfi ajkára: azt mutatta Annának gyöngéden, hogy hallgasson.

Anna elpirult, és a maga számára is váratlanul vagy érthetetlenül szó nélkül visszafordult az ablaktól. Mindenki őt nézte, három gyerek meg egy férfi. Vállat vont. Nem akarta látni a tükörben azt a csapzott nőt, lestrapált, karikás szemű, elbőgött arcú nőt, aki kezét a hasára téve, ajkát lefelé biggyesztve ismételgeti, mint aki próbál:

– Nem, nem, nem, nem.

6.

Az üres is van. Üres volt a másnap reggel, az utcában nem állt semmi autó, az író felszívódott a munkájában. „Lássa, Bohumil, drágám, itt maradtunk kettesben. Ez elment vadászni, ez meglőtte, ez hazavitte, ez megsütötte, icipici mind megette."

Anna szeretett beszélni.

„Húslevest fogok főzni. Letesztelem az enyéimen a »leves mint egytálétel« gondolatot, majd morognak. És csámcsognak. Főzni az uram édesanyjától tanultam meg. Hálátlan vagyok, de az igazat mondom: az édesanyámtól én semmit se tanultam. Félni tanulhattam volna meg tőle, ahogy az apámtól is meg a bátyámtól is, félni a rendszertől, a munkahelytől, félni mindentől, ami ismeretlen, félni az élettől, az Istentől, az ürdengtől, egymástól, magamtól, félni a félelemtől, azazhogy föl sem ismerem a félelmet, ezt mind megtanulhattam volna, de ezt meg nem tanultam meg. Tanulhattam volna még csöndes és szelíd és megfélemlített anyámtól csöndet és szelídséget…"

Anyósával (a leendővel) 1970 januárjában „hozta össze a sors", 19 éves volt akkor, és hótt szerelmes az asszony fiába, az meg belé. Ki lett cipelve, ki, ide, ahol most laktak, és be lett mutatva. Anna, nő a nőn, látta, a fiú anyja *készült*, frissen rúzsozta magát, és amikor később a fürdőszobában észrevette, hogy csak a plafonlámpa jó, a tükör fölötti kiégett, akkor értette

már azt is, amitől elsőre kicsit megijedt, hogy mért van a púder halomban az asszony arcán, eltúlozva, groteszken, sóderhalmok egy semleges terepen.

„Az uram atyján látszott, nehezen mozdítható férfi, azaz ő is oda lett rendelve, odahajtva, terelve, azaz ez egy valódi fogadás. Néni, bácsi, tetszik – így lett megállapítva a megszólítás. A második gyerek születésekor tegeződtünk össze. Vagy inkább mert ez fiú volt? Hogy tudtam a fiuknak fiút szülni? Aki viszi a nevet tovább? Milyen sok az izgalom egy ilyen jól definiált családban, mint az uraméké… Most mondja meg, öreg Bohumil, hát mi van, ha az én nevemet senki nem viszi tovább… Egyébként, ha elég kicsi a név, azt nem kell vinni, az megy magától… Kicsi és nagy így ér össze…

Bár, meglehet, tévedek. És ezt a »kicsi« gondolja a »nagyról«. Hogy talán inkább örökéletűek akarnának ezek lenni, ezért nem felejtenek, ezért nem akarnak felejteni… szóval nem csak úgy, hogy a kölkökben tovább élni… másra is gondolnak hát… másokra… él bennük az idő! Rájuk rakódott az idő, a nagyapjuk ideje, a nagyapjuk nagyapjának az ideje, a história ideje, az ország ideje… Lehet, hogy ez is túlzás. Mindenesetre, ahogy egy afféle családi alkalomkor állnak az apósom meg az uramék, a testvérek, hiába unottak vagy kedvetlenek, látszik rajtuk ez a *súlyos* összetartozás. Ha tudják, ha nem, ha akarják, ha nem, ha jó, ha nem.”

– Azért ti így együtt, objektíve, nem vagytok egy leányálom – foglalta össze a tapasztalatait évekkel később Anna. Az összetartozásból ugyanis akarva-akaratlan az következett, hogy lettek idegenek s nem idegenek. A feleségek, ezt nem merte vagy akarta kimondani senki, idegenek voltak. „Ezek még a saját anyjukat is, *bizonyos értelemben* idegennek tartották.” Szörnyetegek. A szörnyetegek minderről alig tudtak, nem ők senyvedtek. Az idegenek közt volt nyugtalan, volt megfélemlített, volt nyugodt és hálás, de mindőjük kereste, ki vadul, ki tervszerűen, ki csak úgy, az alkalmat, hogy valamit, valamicskét törlesszen. Családfenntartó erők és családromboló kegyetlenség egyszerre.

– Kígyókat melengettek a kebleteken.

– Nincs kebel – mondta zártan az író (a maga módján ő is feleség volt, „aki átállt a Haydn oldalára”).

– Azért az jó, hogy már nem vagytok hatalmon.

– Az jó. Az mindenkinek jót tesz. – Ekkor mondta Anna, hogy az íróék objektíve nem egy leányálom.

– Na ja, objektíve – mondta vetkőzés közben nagyképűen a férfi; közvetett Amorozó, egy ellenállható férfi.

„Azért szívesen képzelem el azt a szcénát, hogy mondjuk száz évvel ezelőtt bejelentem apósomnak, a jéghideg, noha felvilágosult kényúrnak: Apánk. Gyermekem, ki imént született, az Ön fi-unokája, így döntöttem, s döntésem megmásíthatatlan, a dicső *Hrabal* nevet viszi tovább. Ó, gondolkodás nélkül kitagadnának. Meg se kérdeznék, mi az a hrabal. Rutinból. Ezért szeretetre méltó egy ilyen arisztokrata család, ahogy így óvják magukat. Sajátmaguktól. Az urammal, karomon a sarj, egy igazi Hrabal, koldusszegényen hagynánk el a hitbizományt. Prágában telepednénk le, melyet így szemernyit utálnánk. Csak anyósom titkos, rendszeres pénzsegélyei emlékeztetnének arra a fényes életre, melyet maga miatt, Bohus, odahagytam volna.

Mikor életemben először kettesben maradtam az apósommal, csak néztem, vigyorogtam rá, és azonnal elénekeltem neki a Tax free-bluest.

Édes srác / hagyd / mindegy, nem? / hagyd / szeretnek / hagyd / szeress te is / hagyd / és ne töltsd ki / az adóívet / hajnalodik / hagyd.

Néztük egymást, felhúzta a szemöldökét, bocsánatkérően felhúztam a vállaim.

– Ezt tartogassa a fiamnak – mondta dühösen, és megpaskolta a pofim. Nagyon helyesen, nem vett komolyan. – Egyébként, kérlek szépen, van olyan közgazdasági irányzat, mely tesz különbséget adó és vám közt – tette még hozzá úgy, olyan… nem is kedvesen, hanem fuvolázva, mintha mégis komolyan venne.”

Annát elbűvölte az apósa; a homlok, a szemüveg, a gőgös vagy inkább büszke és alázatos, azaz ironikus szempár, melyet azóta jól ismert egy

másik, evvel rokoni arcból, a nevetése, amely leginkább önmagának szólt, váratlanul fölharsanva és váratlanul elnémulva, a játékos beszédmódja, az okossága, a kíméletlen ész!, a fehérülő haj (illetve fordítva, mintha a fehérben volnának a sötétek), a hunyorgós ráncok a szeme sarkában, a nehéznek és erősnek tetsző keze, diákos vékonysága, a hasonlóság közte meg a fia közt, ami nem volt köthető a test semelyik részletéhez, és ami így még lényegibbnek és jelentősebbnek tűnt; talán az elhallgatásuk, ahogy elhallgattak és lesték fürkészve, nem a hatást, ennél többet, a következményeket („folyik-e vér s minő?"), ez a csöndjük, ez leleplezően hasonlatos volt – a hallgatás mint testrész; elbűvölő férfi, Anna kezdetben csak erre tudott gondolni (későbben már másra is).

Januárban korán sötétedik, de még világos volt; mégis a nehéz, sötétbarna függönyök behúzva. Anyósa nem szerette a napfényt, mintha dühös lett volna a napfényre, Anna soha nem tudta meg, miért. (Talán a fejfájásai miatt. Hetekig szokott volt a feje fájni, de ez alig változtatott a család életén, az asszony lett mosolytalan, az arcán, háló, lepedék, terült el a görcsösség, még inkább élettelenség, keményebb árnyékok, de minden munka elvégeztetett; csöndesebben kellett lenni, ennyi. Az író az örökös. „Ezeknél mindig van örökös…") Sötétbarna függönyök, fényes, mélyzöld huzatok, előkelő, sárga selyem lámpaernyők, a barna, a zöld, a sárga – mindkettőjükbe, Annába és az íróba belévésődtek ezek a színek, mulatságos volt látni, ők mulattak rajta, ahogy a későbbi lakásaikban öntudatlanul is ezeket a színeket keresték, ezekre a színekre jutottak.

A hosszúra nyúlt kávézás közben rendre párok, párosok alakultak, rövid, megbízhatatlan szövetségek, melyeknek nem is nagyon volt céljuk, hacsak nem önnönmaguk állítása, az, hogy vannak ilyen párosok. Annát váratlanul érte ez, a párok gyorsan változtak, függetlenül a sikerességtől (utcahosszal a két nő volt a leghatékonyabb és a legbalfácánabb, ahogy kell, az ifjú pár), nem a játék maga lepte meg, nem is az, hogy volt ebben a csereberében a szemérmetlenségnél kevesebb avagy személytelenebb, volt egy kis léhaság (annyi, Anna ezt akkor nem tudta, az író mellett tanulta meg, mint minden játékban – más a játék komolysága, és más a játékon kívüli komolyság), de

hogy mindezt két szigorú felnőtt rendezze – mert anyósa bizony nagyon szigorúnak látszott, és apósa figyelmetlenségében is volt figyelmeztetés –, ez az, ami meglepte, ez a *felnőtt rendetlenség*. Náluk otthon mindig nagy rend volt.

Azt a világoszöld ruháját viselte, melyet maga varrt, ezért az egyik vállánál húzódott az anyag, apró hullámot vetett, akaratlan fodrot, a folytonos és ezért ingerült húzogatásban aztán a melltartó pántja is kibújt (a kulcscsontnál). „Az a magad varrta kis zöld”, az író csak így emlegette, ha emlegette. Azt lehetett hinni, a ruha féloldalasságát a mellek féloldalassága okozza. Hogy az egyik nagyobb volna a másiknál. Pedig egyformák voltak. „Nézem a lányaimat, melyik örökölte a testem. Nekem két testem van, egy vékonyabb, izmosabb, inasabb testem (a *végtelenes*-test), az uram előtti testem, és van egy gömbölyűbb, lágyabb (a *nyolcas*-test), az egyik lányom ezt, a másik azt a testemet kapta, sőt mostanra már van egy harmadik is, ez a meggyötört, a gyerekek meg a múlás rongálta test, nehezebb és lomhább test ez, de jóban vagyunk, megvagyunk, próbálnám erre-arra kényszeríteni, rávenni, lényegében, hogy korlátozza magát, legyen kevesebb, nem hallgat rám, hát ha nem, nem.

Jajongva szaladt ki a fürdőből múltkor a legkisebbik, összeszaladt mindenki. Jajjajajj, beroskadt!, zokogott. Micsoda roskadt és hová?, kérdezte idegesen az apja, mert nyilván eszébe jutottak a ház körüli teendők. A kicsi vigyorogni kezdett, beroskadt, beroskadt a mama alatt a víz! Ott álltak a fürdőszobaajtóban, az egész banda, és egyformán vigyorogtak, mint egy négyes iker. És bólogattak, nagyon egyetértettek, bizony, mit kerteljünk, szentigaz, anyjukom, ez a víz biz’ beroskadt. Mintha a vizet sajnálták volna valójában. Egy ideig velük nevettem, aztán nem nevettem.”

– Hagyjuk a férfiakat – mondta az író édesanyja, és kimentek a konyhába. Figyelte a lányt, ahogy fölteszi az új kávét, meg automatikusan elmos két tányért. Ettől megnyugodott. Önmagát látta ebben a nyeszlett jövevényben (az idegen, aki megérkezik ebbe a nagy-nagy családba, és még azt sem tudja, hogy ha megrettennie nem is, de megilletődnie azért meg

kéne), ezért kezdetben óvatosan bánt vele. Nem hűvösen, inkább durván. Viszont első látásra megszerette. Elég szépen, kitartóan és pontosan játszotta el „az anya első, drámai találkája fia elrablójával" című hősi jelenetet, de ebbe mindegyre beleunt, el-elnevette magát, legyintett, s akkor látta Anna, hogy jó lesz ez így – ők ketten.

Megsimogatta Anna arcát. Selymes, könnyű és jószagú volt a keze. És vörös és pikkelyes.

– Majd neked is ilyen lesz! – mondta halkan, a lány arcát kémlelve.

Sajdította, hogy Anna a babája a fiának. Ez szerda és péntek délelőttönként ölthetett testet – testet öltöttek –, az egyetemi órarendnek megfelelően. Az írót is meglepte, hogy anyja minden kérdezősködés és akadékoskodás nélkül segített. Anna türelmetlensége miatt többször is majdnem összefutottak a ház előtt – ha az asszony nem vizsgálta volna akkora buzgalommal a túloldali jegenyék valóban nem érdektelen csúcsait vagy a kihalt strand izgalmas ürességét. Mindig kiöltözött ezeken a délelőttökön (így lett részese? nem, ez túlzás), főként egy sárga puha kosztüm volt elegáns, tenyérnyi kék gombokkal, sógornője küldte Milánóból, kit szívből utált. A klasszikus minta szerint moziba ment. Valamiért kizárólag magyar filmeket nézett meg; abszolút verzátus volt az új hullámban, Kósa: Ítélet, Gaál: Magasiskola, Szabó: Szerelmesfilm, Makk: Szerelem, ezt szerette a legjobban, meg Jancsót.

Néha dörmögött a fiának, mért kell neki az egész délelőtt ellennie. Hogy mégis hány percre gondolt édesanyám? „Az uram szerint az anyósom *majdnem* válaszolt. Ez is erősen összefűzött minket, ez a jövés-menés. Inkább megosztoztunk a fián, mint küzdöttünk."

„Lányaként szeretett – csak fiai voltak –, de viszont az automata mosógépnek keresztbe tett. Mindent ők vettek (még csak eszünkbe se jutott, hogy ez zavarhatna minket), gyorsan vásárolt egy kis NDK gépet és *külön* egy centrifugát. Miért vajon? Hiszen ő a négy gyerekével igazán tudhatta, mi a *mosás*.

Látom, ahogy az én anyakomplexusos kincsem lopva a kezem studírozza, az anyjáét keresi, de nem találja; el van már, ó, kenőcsök kenőcse, nagy *Flucinar!,* az enyém is rendben rongyolódva, de másképp – sajnálom, öregem…

Azt akarta volna anyósom, hogy tudjam meg, mi a munka? De hát miért? Hiszen jól tudta, tudván tudta, még annál is jobban tudta, hogy meg fogom tudni én azt, ha valamit, akkor azt, hogy mi a munka, azt meg fogom tudni, az egész életemet végig fogom dolgozni a fiacskája mellett meg a fiacskája fiacskái mellett, hát mit akart? És tudom, hogy tudta. Használd egészséggel, kisfiam, bólogatott szórakozottan. Lehet ezt mindenfélének hívni, de leghelyesebb gonoszságnak. *Hogy nekem se legyen jobb, mint neki.*

Még aznap kicseréltem. (Olyanra, amilyen neki volt, jó automatára.) Nem szólt egy szót se, szelíden, pontosabban a düh hiányával végigmért. – Ha tudta volna szegény, hogy a harmadik gyereknél elpuhult jódolgomban előkészített, sőt előre kitervelt *bécsi* pelenkákat fogok preferálni az ősi kendők helyett… Tudja, mért, Bohumil? Mert utálok pelenkázni. Tudja, mért? Azért, mert büdös. Most akkor tudja. Egyébként az a ritmusérzék, ahogy a maga kollégája elkerüli a pelenka tájékát, az tényleg kormányszintű. Az abszolút világirodalom. Meg hogy a bőgés, olyan nincs is, a gyerekbőgés definíciós probléma, hisz ki venné a bátorságot gőgicsélést a gajdácsolástól megkülönböztetni, nem beszélve a boldog sírásról! Egyébként is volna módszer gyermeket elhallgattatni, és mi volna az?, az ajtó, vihog, azt becsukni, valamint a mi maradékaink épp olyanok volnának, egyszerűen olyan *típusok*, hogy álomba sírják magukat, ő ezt már ezerszer kipróbálta, valóban, szegény kis árváim, nyakig beszarva, távoli zárt ajtók mögött üvöltve, ez az ő áldozatuk az irodalom oltárán, non olet.”

– Aha. Szóval ilyen vagy – gondolta magában az író édesanyja. – Jó. Szükséged lesz erre a konokságra. – Később sokat mesélt Annának, mesélte az életét, azt, hogy milyen nehéz ennyi férfi közt!, sopánkodott büszkén, nehéz, ez a szó örökösen visszatért; olyanokat is elmondott, amiket a fiának soha. Ezeket Anna kis (egészen kicsi) lelkiismeret-furdalással mondta tovább az írónak.

„Anyósomék 57 tavaszán költöztek ide, a régi tulajdonos disszidált… Tudja, van az a vicc, hogy kalandvágyból itthon maradni… Bohumil, ez az uramék családja nagyon gazdag volt a háború előtt, *rettenetesen* gazdag, mondjuk, mint a Guntorád doktor meg a sörgyári igazgatótanács együttesen, de még annál is gazdagabb, el tudja hát képzelni.” Anna olykor titokban megleste apósát, próbálta őt elképzelni mint királyfit – valóban valami ilyesminek nevelték volt a férfit, arra készítették föl, hogy uralkodjék egy terület fölött, emberek fölött, arra, hogy legyen a *gazdájuk* –, próbálta *ki*lesni apósa arcából a királyfit, de csak egy vonzó ezüstférfit látott, attraktív, néma apát.

1951 júniusában kitelepítették a családot.

Őrzött Anna egy fotót 1952-ből, az anyósa nyomta egyszer a kezébe.

– Tedd ezt el, kisfiam – parancsolta.

A fényképen három parasztember áll a szántóföldön, karjukat évszázadok munkája húzza lefelé, napszítta, érdes nyakukat zárt ing fedi félig. Nincs köztük különbség, az apjuk is így nézhetett ki, s az apjuk apja is… Az egyik, az kicsit ferdébb, mintha ferdébb volna, mint a másik kettő. Mosolyog, ahogy a kamera előtt kell, szemében fáradt iszonyat. Homloka, amely *hosszabb*, mint szokásos, izzadságtól fénylik. Harminchárom éves. A nullaponton van; kifosztva, kisemmizve, amúgy ereje teljében, így szokás mondani. Semmije sincs, csak a családja, az is minek. Három nyelven ír, olvas, beszél (kész főnyeremény), jog– és államtudományi doktor; a királyfi. Amikor majd e forró, nyári nap végén, a nehéz estében porosan hazaér, a kapuban fia várja, kétéves nyafogós szöszke, neve az Anna számára legkedvesebb férfinév.

Mikor meghalt Sztálin, kinyíltak az internálótáborok kapui („ezek nem voltak haláltáborok, ott végeredményben nem voltak SS-katonák, ávóskatonák voltak, akik ütötték az embereket, enni nem adtak, de összehasonlítani nem lehet egy Buchenwalddal vagy egy Bergen-Belsennel, megverték az embereket, ártatlanul verték meg őket, Buchenwaldban pedig ártatlanul agyonlőtték őket, és ártatlanul gázba küldték őket, én még csak internálótábornak se mondanám, nem is tudom, minek mondanám, itt azért

ha valakinek valami baja volt, az bekerült a gyengélkedőre, odakerült a doktor Ácshoz, aki azt mondta, hát ki kell menni a bányába, mert pirosnak piros, de nem elég dagadt, vagy azt mondta, dagadtnak dagadt, de nem elég piros, hogy mars ki a bányába dolgozni, és mikor az ember már nagyon lerobbant, dagadtnak is dagadt volt és pirosnak is piros, akkor befeküdhetett a gyengélkedőre, rá egy szalmazsákra a földön”), az őrök hátbapaskolták a foglyokat, „viszlát, öregem, csak túléltük”, mintha nem történt volna semmi, erről alá is írattak velük egy papírt, hogy nem történt velük semmi, és megszűntek a kijelölt kényszerlakhelyek is.

A kitelepítetteknek lassan bocsátották meg, hogy igazságtalanság érte őket, ugyan már nem voltak gazemberek, csak másodosztályúak – nem volt szabad egyenest Budapestre visszajönniök, általános gyakorlatként a főváros környéki községeket, falvakat választották, Pomáztól Érdig. „Meséli az uram, hogy amikor 54 májusában beléptek Csobánkán abba az örökké homályos, alagsori szuterénlakásba, ahol a falak mellett vájlingot kellett tartani, mely estére megtelt vízzel – valamiért ezt kifejezetten büszkén emlegeti, hogy *teli* lett a vájling, talán ez érzékelteti szerinte a szenvedés mértékét –, anyósom várta őket, annyi idős volt, mint én most, ők ketten az apjuk kezét fogták, s a szoba telisdeteli volt játékkal, azaz volt egy brummogó (feslett!) mackó, volt egy pöttyös gumilabda és volt egy üres szardíniás (sárga, dán) dobozokból damillal összefűzött vonat (fűrészporban húzva rögtön „sínek” is keletkeznek, ideális), mindezekért meg az ünnepélyes arcot vágó szülők miatt azt hitték, karácsony van. A meleg nem zavarta őket, de hol a fa, a karácsonyfa? Anyósom a ház előtti fenyőre aggatta a kimosott ruhákat, színes ingeket, gatyákat, piros, kék, sárga, fehér, csak rá kellett mutatni, ott, ott a karácsonyfa, ott, az az!…”

Az író és testvérei sokáig magázták a szülőket.

– Tessék édesanyámnak majd megmondani a Jézuskának, hogy be lehetett volna vinni azt a karácsonyfát rendesen a szobába. – De hogy az milyen szép nagy. Ez igaz, de akkor is, gondolta volna *át* ezt idejében a Jézuska. De hogy még sose volt ekkora karácsonyfájuk. Nem, ő nem érti a Jézuska részéről ezt a *kelletlenséget*. Ekkor az író édesapja akkorát csapott

az asztalra, hogy sokáig remegtek ott a poharak és evőeszközök! A férfi ezen a napon lett 35 éves; az emberélet útjának felén egy sűrű sötétlő erdőbe ért.

7.

Balázska nem volt tisztában magukra öltött földi alakjuk szociológiai, históriabéli dimenzióival, nem tudta, hogy a rendőr, az ávós, a katona, a tűzoltó, általában az egyenruha, a hatalom (oh mint olyan) egybemosódik az utca tudatában – én mindenesetre azt a túlzó gnosztikus tradíciót, miszerint általában az anyag Lucifer köntöse volna: nem komálom –, nem tudta az angyal – csak részleteket! csak részleteket! –, hogy „amikor az egészségügyi őrmester lebontotta a kézről a kötést, az már teljesen el volt rohadva, s olyan bűz támadt, hogy az őrnagy rosszul lett”, nem tudta, hogy „az ávósorvos, amikor az amputált kezet a vödörbe hajította, azt mondta, hogy maga se fog többé zongorázni”, ami kétségkívül igaznak bizonyult a mai napig, nem tudta, hogy az autó platóján, „a szennyes alatt ott feküdt a tegnap meghalt hadbíró százados”, nem tudta, hogy 48-ban még volt, teszem azt, skrupulus a gazdasági rendőrségben, mert ha, teszem azt, valakinek az apját meg a nagybátyját bevitték, és az egyiket, teszem azt, agyonverték, akkor a másikat kiengedték, nem tudta, hogy nagy verésre majdnem mindenki majdnem mindent aláír, ha a talpát ütlegelik, majd a véres, húscafatos csonkokon kavicson sétáltatják, ha a veséjébe addig rúgnak, míg az le nem szakad, ha addig ugrálnak csizmával a hátán s mellkasán, míg mindegyik bordája el nem törik (úgyhogy még ma is minden lélegzetvételre fintorog, s más lesz a tekintete is minden sóhajára), ha beleszúrnak a dobhártyájába, ha szinte a szemében villantják föl heves mozdulattal az öngyújtót (nem árt, mert jobb a hatásfok, ha 18 éves szép, diadalmas lányok vagyunk ilyenkor), ha leszedik a körmeit, tüdejébe tejecskét engednek, vagy ha áramot vezetnek a faszába – – – – nem tudta, hogy nem rosszakaratból vagy elfogultságból csöpögtettek vizet az orrba, amitől hörögve sikoltozott az, akié az orr volt, hanem mert ez praktikus, nem marad nyoma, nincs vér, törés, véraláfutás, genny, begyulladt sebek, megdagadt ízületek, repedt inak, kivert fogak, vásott csontok, nem tudta, hogy a száradó vizeslepedőbe csavarás nem szadista, perverz bolsevik agyszülemény, a módszer ott gyökerezik mélyen minden vadászó, halászó,

madarászó nép hagyományában, sőt *az* holtbiztosan fojtott: a száradó állatbőr, s azt ugyan tudta az angyal, hogy közéjük lövettek, de azt nem, hogy másnap újrabetonozták az egész teret, mert éjszaka nem tudták lesikálni a vért (bizony, erre nem számítottak), azt tudta, hogy közéjük lövettek, de azt nem, hogy fentről, röpcsikről is lődözték őket, mint egy vadászaton, azt tudta, hogy közéjük lövettek, de azt nem, hogy harminchárom év múlva kicsit hebegve bár, de azonnal letagadják (+

Csocsó hosszasan nézte Balázska oválisan elnyúló, elegáns orcáját, a borostán átsütő kreolt, a bőr holdfényét.

– Ne lepődj meg, angyalom. Az országokat sehol se a szeretet irányítja. Nézz körül New Yorktól Pekingig, Stockholmtól Sidneyig, Békéscsabától Gyuláig. Legföljebb a jog. Még csak nem is a törvény, csupán a törvény emléke. A pókra emlékező rángatózó pókláb. Árnyékvilág.

– Siralomvölgye.

– Azt nem tudom, nem kell túllihegni, öregem… A csillagokat, azokat igazgatja a szeretet, mindegyiket. – Csocsó tudta, hogy a másik meg van ijedve, végigsimított hát az éjfekete üstökön.

– Hogyan engedhette meg mindezt az Úristen?! Miért? – nyögött fel Balázska. A sebváltó rubin fénye szinte rikácsolt.

– Mér, mér, mit mér?! Mer a patikus is mér! Mindig ez a hogyengedhettemeg! Ez már tisztázva lett teológiailag. Én nem vagyok egy lottóötös… Ahogy látom, egy pimf abortuszt se tudok megakadályozni… Avagy igen?!

Ekkor lépett ki Anna a kertkapun. Bevásárolni ment vagy orvoshoz? Az idősebb férfi kituszkolta a fiatalabbat az autóból.

– Menjél már utána, ne bénázz – sziszegte. Nem volt féltékeny, sőt. – Idő nincs – súgta még –, csak érzelem – és cinkosan bólintott. – Csak az igaz, ami valóságos. – Balázska visszarebbent.

– Ó, az rettenetes volna! – de már sóvárogva, akár egy holdkóros, húzott az asszony után, s az úgy tett, mint aki semmit nem vett észre.

– Angelusz, én most nem kontaktálnék a kiskollégával… én nem tudok ott lenni minden nemi ingernél… nekem erre nincs időm! – Az idő szóra az angyal kuncogni kezdett. – Ez tényleg rettenetes, amit maguk művelnek, tényleg *schrecklich*. – Nem szólt senki semmit. Az Úr fáradtan sóhajtott. – Akkor most mi van? – Alig volt ez kérdés, inkább állítás, komoly állítás, akkor most mi van.

– Uram, Ön irigykedik a Balázskára.

– Bagoly mondja verébnek, nagyfejű.

– Pardon?

– Semmi. Végeztem.

– Hozsanna néked, Eszme! (Leborul. Szünet.)

8.

„Levesben nem vagyok *igazán* jó. A leves szerintem türelem plusz alapanyag. Türelmem nincs, piacra utálok járni. Az igazság órája, az a húsleves, ott nem lehet csalni. Egy hagymaleves vagy zellerkrémleves – kézügyesség kérdése. Jó, legyen varázslás. Azt hiszem, én egyszerre vagyok nagyon jó és nagyon rossz háziasszony. Főként szolid nem vagyok.

Viszont húsban, kiváltképp marhában, tehenhúsban, s ott is a bélszínnek mondott vesepecsenyében verhetetlen vagyok. Vagy ha verhető is, annak akkor nincs jelentősége… Azért a bélszín is kegyelem dolga. (Nem annyira, mint a kocsonya, erről az uramat lehetne faggatni – amit Maga sohase hitt volna, Bohumil, az uram *tud* kocsonyát csinálni, igazi, durva, jó kocsonyát, nem ám csak valami úri szulcot… Azt mondja, megtanulhatatlan, mindent tudni kell, mindent bele kell rakni, aztán *várni*…)

Életem legjobb bélszínét egy idegennek csináltam. Nem vadidegennek, egy postásnak, egy boldogtalan postásnak. Éppen abban a pillanatban lett boldogtalan, hogy kinyitottam neki az ajtót. Ebben maga nagy profi, Bohumil. Hogy nyílik az ajtó és boldogtalan. Nyilván megfigyelte. Hát én is megfigyeltem… Egyszer majd főzök magának. Vadasat. És nem átallanék

knédlit föladni. Knédlit egy csehnek! De hát, édesem, kevesebbre mért vállalkozzam? Ott könyökölnének ketten az urammal a konyhában, csámcsognának, mert tán mondanom sem kell, csámcsognának, én meg nézném, ahogy esznek. Volna szilva is, ne féljen. Egy szót se szólnának, semmi ocsmány apa-fia irodalmi tekli-mekli, csak ennének a zabálás határán, s néha egymásra pillantanának, aztán rám, aztán a knédlire. Persze sert innának, tavaszi fáradtság ellen, mégpedig Gosslar'sche Gosse-t. Így képzelem.

A csöngetésre kinyitottam az ajtót, a postás azonnal óbégatni kezdett, szörcsögött, picsogott, hullott a könnye, és mert szégyenében vissza akarta tartani, vékony, éneklő nyöszörgés is jött belőle, mintha egy résen folyt volna ki a hang. Negyven év körül volt, olyan, mint mi most."

Ez tíz éve történt. Anna szerette azt a kis lakást, ott kezdték az életüket, azon a negyvennyolc négyzetméteren, amit mindvégig ötvenkettőnek tartottak, mert ötvenkettőnek vették, csak eladáskor mérték le, s lett negyvennyolc – amiből, hogy egy puha fordulattal éljünk, már nem engedtek. Két gyerekkel se bizonyult szűknek, bár ideálisnak se, az író ide-oda menekülgetett dolgozni, könyvtárakba, de főként az éjszakába, mert szeretett otthon lenni és ott dolgozni, úgy szerette, ha mindenki otthon van, és halálosan csöndben, „azt a kis neszezést, ahogy lélegeznek, azt szeretem", nagyszájúskodott, áttette a munkaidejét éjszakára, délben kelt, estig ődöngött, várva, hogy mindenki elaludják.

– Szeretsz?

– Hogyne, csak aludjatok már el.

Szerelmes férfi (hermelinnel) a hetvenes évek második felében… Azt lehetne hinni, azért nem volt a kicsi lakás szűk, mert jól éltek Annáék, valóban, szinte keserűség nélkül, nagy reményekkel; ha most visszagondolt az asszony erre az időre, látta magukat ott a harmincas év fordulóján, erősek, ez a nyugodt, jó érzés, terveik vannak, rengeteget dolgoznak, minden napnak ragyogása van, sokan járnak hozzájuk, nem „menők", hanem barátaik vannak, majdnem minden este jött valaki, félidegenek „ugrottak föl", és valahogy mindenki várt mindenkitől valamit, valami jót,

hogy az is majd valami jót fog tenni a világban, Anna finomakat főzött, fiatal férfiak és nők hajlongtak a nyári estében. Szinte látták, hogy nekilódult az életük, és ujjongás volt bennük.

A lakás tehát otthon volt, s az otthon tágas – úgy szeretjük elgondolni. Hasznos azonban, ha van egy úgynevezett panorámaablak, ha az egyik fal mondhatni üvegből van, így a falak kijelölte doboz végtelenné tágul, kiárad az ég felé, nincs vége, s aki bent ül, az a kozmosz lakója, a lakás*ban* így egyenrangú társ a hold sarlója és az el nem pakolt könyvkupac. „Azt hiszem, aki akkor hozzánk jött, érezhette ezt a váratlan tágasságot, ezt az esélyt.

Hallom, ahogy dörmög, Bohus, hogy hát perszehogy sírvafakadt az az árva postás, amikor ebbe a szentélybe belépett, végtelenség, csillagok, szeretet, barátság, jövő, mondjon egy postást, csillagom, akinél erre nem törik el a mécses…

De az nem ezért rítt. Nőügy, világos. Átadta a leveleket, hallgatagon szipogott és állt. Leültettem a konyhában. Néhány napja szereztem bélszínt, leraktam hagymás olajba érni. És aztán kerestünk ehhez embereket. Ezeket vártuk.

A postás megint rázendített, most komolyan zokogott, meg is ijedtem, ez a férfizokogás ijesztő tud lenni, emlékszem apámra 56-ban… Úgy nézett rám, mintha nekem kéne tudnom valamit, illetve nekem kéne adnom feloldozást, mert a postás, mesélte a postás, megcsalta a feleségét, és most boldog, ám a boldogságát a felesége éppen az ő, a postás anyjával szövetkezve el akarja venni, el akarják lopni az ő boldogságát, visszacsenni, és végül is igazuk van, a gyerek az nem játék, ezért boldogtalan, mert jogtalanul boldog, viszont most, evvel a lánnyal érzi, hogy végre-valahára az, akinek lennie kell, olyan, amilyennek gondolja magát, az átutalási betétszámláról egy fiatal lány, egy *üde* lány, aki olvas az ő tekintetéből, ő soha nem ismerte eddig a szerelemnek ezt a játékosságát, hogy ő úgy csinál például, hogy megigazítja a haját, és ezt *csak ő* veszi észre, az a másik, és hogy nem bírt már hazugságban élni, abban a pokolban, a felesége egyébként egyetemet végzett, ő meg csak postás, de ez sose volt konfliktus

köztük, igaz, hogy levelezőn teológiát tanul, és amikor aztán egyszer megköszönte a feleségének, hogy az összehajtogatta az ingeit, akkor az ő felesége, egyébként építőmérnök, nem építész, építő, nem ugyanaz!, azt mondta nevetve, nevetve, mint egy filmben, hogy ha az én férjem megköszöni, hogy én összehajtogatom az ő ingeit, akkor az én férjemnek szeretője van, mire ő azt mondta, igen.

Képzelheti, Bohumil, hogy akkor én már hol jártam! Szépen beért a hús; már éreztem, ahogy kivettem, a hajlásából, a hús mozdulataiból. Nagyon forró olajba tettem és röviden a fedőt is rá, marhahúsnak az sose árt, a dunszt, maradt még kis savanyított tárkonyom, azt rászórtam, felelőtlenül, ahogy szoktam, felbontottam egy Villányi Burgundit, arrébb rúgtam a postástáskát és tálaltam. Nem kérdezett az az ember semmit, vette a kést meg a villát, úgy kellett rákiáltanom, hogy várjon már meg engemet. Akkor még eszembe jutott az ananász, és tettem mindegyik szeletre egy fél-kört. Bohumil, ez 1979 kora őszén volt, ilyen lágy és véres, omlós és fűszeres bélszínt azóta se sikerült…

Megjött a férjem, a maga kollégája, amivel nem akarnám magára hárítani a felelősséget. Akkor már a második üveg bort ittuk, és kivittem szegénykémet a loggiára, a levegőre, ne sápadjon a sötét konyhában.”

Az író próbálta kitalálni, ki az idegen férfi, a táskából jött rá.

– És képzeld – mutatott Anna a postásra –, néha éjszaka csak ült a sötétben, és úgy nézett körül a saját lakásában, mint aki nem oda tartozik. – Az író bólintott, amit megérthetett, megértett. Nem jól érezte magát. Kis szünet után megkérdezte, mi lesz a levelekkel. Milyen levelekkel? A kikézbesítendőkkel. Hogy már csak ez az utca van vissza. Kiment a konyhába, kiszedegette a leveleket – küldeményeket – a hatalmas táskából (életében először nyúlt postástáskába). Anna kint fütyülni kezdte Sonny Boy Little John-ját.

Kicsi John / Kérdi a papát / Apa, lát a Jóisten / A sötétben? / A sötétben nem lát a / Jóisten, / kicsi John, / a sötétben / Apa lát, / Apa lát a sötétben.

Végignézett a romos asztalon, aggódott a maradék miatt. Annát és a postást, mintha függöny mögött ülnének, úgy látta, az asszony fütyült, dúdolt, a postás meg a fejét ingatva mormolta a textust.

Dobálgatta be a levélszekrénybe a lapokat, leveleket, olykor újságot, kikézbesített. A kis utca felkanyarodott a domb tetejére, szépen, lendületesen, ahogy a körbe, spirálban levágott almahéj. Fönt az író megállt, visszapillantott. A völgyben már kigyúltak a fények. – A sötétben nem lát a Jóisten, Apa lát, Apa lát a sötétben – dörmögte. Az apjára gondolt. A levélkihordásnak nem tulajdonított jelképes értéket, „üzenetet eljuttatni”, „kiszolgálni”, a jóérzését az okozta, hogy egy munkát befejezett. Hogy amit egyikünk elkezdett, azt egy másik befejezi. Visszaérve Anna már egyedül volt, mosogatott.

– Kaptam borravalót is.

– Te a valóságosnál jobb színben akarod föltüntetni magad evvel a postázással…

– Kétségtelen. Viszont látok a sötétben. Darkness, darling…

Más-más miatt jókedvük volt. De Anna kerülte az író tekintetét. Amikor megérkeztek a bélszínre csődített vendégek, Anna nevetve a nyakukba omolt.

– Hát… nagyon jó, hogy itt vagytok… Talán így véget ér ez a nap.

Van Budapesten azóta néhány ember, aki a nem-létezőt, az ígéretet, a majdnem bekövetkezőt, a fantasztikus lehetőséget, ami egyszersmind átverés és öncsalás és mégis fantasztikus, így hívja: „Anna nászos bélszín”, és van két ember Budapesten, aki ezen mást ért.

9.

(Bertrand Russel, a borbélyok védőszentje)

A katonai szabályzat szerint a hadseregborbélynak csak azokat szabad megberetválnia, akik maguk erre nem képesek, ha tehát a borbély megborotválkoznék, akkor ő képes volna magát megberetválni, így tehát, a

szabályzat szerint, magát nem beretválhatja meg, csak akkor beretválhatja meg magát, ha nem képes megberetválni magát. Csak akkor igen, ha nem, ha nem, akkor igen, a hazudós hazudik, hazudom?

Ez az ún. Russel-paradoxon (elnézést, annak egy népszerűsködő vetülete), amely, Sain szerint, különösen kínosan érintette Frege-t. (A szép nevű *Gottlob* Frege!, idekívánkozik még a Prágai Csalogány, Karel Gott, ebbe a halmazba – egyébként, anélkül hogy szennyest kívánnék teregetni, Georg Cantort, a halmazelmélet atyját, a remek Leopold Kronecker nyilvánosan az ifjúság megrontójának nevezte. [Kronecker Cantor legnagyobb ellenfele és régi mestere, akinek elismerését az talán leginkább szerette volna kivívni.] A fölfedezett igazságaiba soha nem kételkedő Cantort az el nem ismerés az őrületbe kergette, annak ellenére, hogy voltak megértő barátai is. Kronecker pedig, aki a kételkedés szót nem ismerte, flegmával hozzátette: Az egész számokat a Jóisten teremtette, minden más emberi mű. – Szerintem meg fordítva van: az egész számokat épp az ember kényszerítette rá az Istenre, na mindegy.)

Frege könyvét, amely ekkor már nyomdában volt, a Grundgesetze der Arithmetik-et, e russeli fölismerés alapjaiban rendítette meg. A gyanútlan Frege minderről Russel 1902. június 16-i keltezésű leveléből értesült. Tehát június 16-án a matematikusoknak le kellett egy illúzióval számolniok; ugyancsak június 16-dika az a nap, melyben James Joyce szerint egész életünk, sőt létünk tükröződik avagy ragyog; június 16-án született Anna, s ugyanezen év ugyanezen napján telepítették ki az író családját – akkor érhettek a kijelölt kényszerlakhelyre, egy észak-magyarországi kulákportára, amikor Anna anyjának megkezdődtek a perces fájásai, és 7 évre rá ezen a napon végezték ki Magyarország miniszterelnökét, elhárítva mint akadályt az új korszak elől, melyet azután sajátos ötlettel és némi okkal konszolidációnak neveztek.

Hogyan értelmezendő vajon a Bohumil Hrabal mamájának a hajának a levágása? Hogy múlik az idő? és hogy ez elkerülhetetlen, akár a rituális hajnyírás, a *postřižiny?* Hogy dönteni kell? Ez a nap még innét volt az elsőnek nevezett világháborún, amely legalább akkora csalódás volt, így

utólag, az emberiségnek, de legalábbis Európának, amely szokása szerint – és azóta is – azonosította magát az egész világgal (ezt fejezem ki én úgy, hogy *reménytelenül* európai vagyok), mint ez a Russel-ügy a matematikusoknak. Már a hajvágással egy időben, attól függetlenül, megkezdődtek a mentési munkálatok, a logicisták Whitehead vezetésével mozgolódtak, abból a hibás tételből kiindulva, hogy a matematika a logika része, az intuicionisták pedig Brouwer zászlaja alá álltak. A belső látásra való hivatkozásuk kétségkívül tetszetős, ám olyan volt (folyományaiban), mintha, ismét a kitűnő Sainnal szólva (azaz a ló szájából, from the horse's mouth), a betegségek ellen a halállal akarnánk védekezni.

A Bohumil Hrabal mamájának a hajának a levágása a Bohumil Hrabal mamájának a betörésének (szarvai letörésének) a példázata volt vagy nem az volt? Mert ha a Bohumil mamájának a haja, ahogy végiglobogott-zuhogott-sepert az idilli kisvároson, a lázadás jelképe, akkor ha azt levágta, avval jelezte, nem akar lázadni, rendes nő akar lenni. De rendes nő nem vágja le csak úgy a rengeteg gyönyörű haját, melyet az egész város csodál és tisztel. Ezt az ellentmondást a Francin elegánsan úgy oldotta fel, hogy jól elfenekelte „a nyughatatlan természetű gondnoknét". Megmutatta, hogy hol lakik az Úristen. Hogy ki az úr a háznál. Csakhogy mindeközben a Bohumil Hrabal mamája igen kinevette a Bohumil Hrabal papáját. Csakhogy a Francin ezt tudta, ezért mondta gyorsan, „mintha lövészárkot ásna", hogy kislány, akkor új életet kezdünk. Tehát mégsem egészen úgy remegett az orrcimpája, mint mikor a megbokrosodott lovakat törte be, *hola, Ede, Kare, hola ištene!* És a Bohumil Hrabal mamája – akár az intuicionisták, halállal a betegség ellen! – ezt úgy kerülte meg, hogy mindennap új életet kezdett? De legalábbis ismeretlent?

És az vajon, hogy megmondta (beismerte, illetve arcukba vágta), hogy a Boleslavi utcában vette a pumpát, az a mindenek fölött benne lengő nyugalom jele-e, *avagy* pedig azt jelenti, hogy vége a biciklizgetésnek? Vagy éppen arról volna szó, hogy nem *avagy?*

Anna szeretett volna a haj dolgában tisztán látni.

Megjegyzendő még (a Bohumil Hrabal mamája kapcsán), hogy az író is nagyon szépen és érzékletesen szokott az édesanyjáról mesélni. Ne haragudj, írta egy távoli barátjának, azaz valakinek, aki közel áll hozzá, de távol van, és ez nem véletlen, amikor annak haldoklott az édesanyja, ne haragudj a gyászomért, nekem már mindenki az édesanyám.

10.

„Bohumil, drágám, amikor az én országom hadserege bevonult a maga országába, megőrült a nagynéném."

Volt Annának egy nagynénje, Georgina, az édesanyja húga, tűz és víz, farkas és bárány (sorolhatnánk napestig, silány dualista reflexszel, Stan és Pan, Goethe és Schiller), Mária és Georgina. Nem szerették egymást, pontosabban Mária nem szerette Georginát, aki pedig észre sem vette Máriát. Annát meglepte anyja heves és főleg nyílt ellenszenve. Ő nem merte nem szeretni a rokonait; józanul belátta, hogy nincs köze hozzájuk, se a szorgalmas bátyjához, se a nem is tudja, milyen apjához (rosszat nem tudna mondani róla, vagy csak rosszat, azaz semmit), és nincs semmi köze a halott anyjához se. (1980 tavaszán halt meg, egyre vékonyabb lett, ötven kiló, negyvenöt, negyven, harminchét… elfogyott. Anyósa meg azon a nyáron. Hirtelen árvák lettek és per definitionem felnőttek.)

Anna tehát öntudatlanul a Georgina álláspontjára helyezkedett. Hamar egymásra találtak. Nagynénje megtévesztően hasonlított az öreg Simone Signoret-hoz, ugyanazok a táskás szemaljak, *néző* szemek, elhízott, erős test, érzéki és mindig rúzsos ajkak, az elcigarettázott, rekedt hang, egyszóval az a szépség, az a női szépség, amelynek minden eleme csúnya, elromlott. Néhány éve már nehezen járt, bevizesedett a lába, vízhajtókat kellett szednie, ami megviselte, néhány lépés után mindig megállt. „Megdermedt. Mintha egy piruett után."

„68 nyarán, augusztus 21-én, Georgina néni megőrült. Vagy nem is tudom, hogyan kéne mondanom. Kiborult, de az meg kevés." Akkoriban nagyon ivott, végigitta a nyarat (szétitta a nyarat), mindennap berúgott,

olykor napokra eltűnt, elfelejtett leszállni a buszról, villamosról, ott körözött vele a BKV. Aznap nem kelt föl az ágyból, ez máskor is előfordult, „nagy vonulások” után, ilyenkor a házmesternő látta el, Amáta, ez volt a neve, Amáta, hozott neki kenyeret, parizert, az első nap sört.

– Vigyázz magadra, Georginkám – mondogatta neki sután, mintha a gyerekének. Ugyanolyan kedves és segítőkész maradt azután is, hogy Georgina elutasította; Amáta 34. születésnapján együtt berúgtak, vállvetve.

– Éljünk együtt – mondta akkor a vékony, barna asszony lágyan. Georgina szájon csókolta. Nevetett, és felbontott egy új sört.

– Hagyjuk ezt, szívem. Nem akarok én senkivel együtt élni. Sok ez akárhogy.

Amikor azon az augusztus 21-én Amáta belépett a lakásba (Georgina soha nem zárta be az ajtót, kezdetben a házmesternő tapintatosan kívülről kulcsra zárta, nagy, részeg patália lett, „aki akar, úgyis bejön, nyitva van itt minden, mindenki nyitva van, meztelen, átlátszó, átjáróház az egész ország, minden ember!”), az orrfacsaró bűz valósággal leütötte a lábáról. Georgina, ahogy meglátta, sírni kezdett.

Amáta megmosdatta a számára kedves lényt, lecsutakolta és nagy fehér puha fürdőlepedőbe bugyolálta, új ágyneműt húzott. Georgina a fotelból figyelte, mint egy szobor, síró szobor. Még azon este a könnyeket fölváltotta valami prófétás düh, rázni, ráncigálni kezdte Amátát, hogy ő is bűnös, ne tagadja, vallja inkább be, azt majd ő beszámítja, ő, aki tűzből, a végtelen leheletéből, senki képmására teremtetett, de jaj, elég, lángpallosával fog most osztani igazságot, illetve megbocsát – és mint valami zsonglőr, olyan sebesen, áldást kezdett osztani, keresztet vetve.

A rohamok erősödtek, s amikor fojtogatni kezdte egyszer Amátát, bevitték az idegosztályra. Hamar kiengedték. Anna kezdetben alig ismerte meg, nem a teste változott meg, nem is az arca, hanem az arcvonásai, a mimikája. Néhány hónapra, így lehetne mondani, vallási mániákus lett, állandóan mosolygott, mindennap áldozott.

– Nem gyónok – mosolygott. – Papnak én nem gyónok… – És változatlan mosolygásban hozzátette: – Fáradt vagyok, Annácska…

Lassacskán visszanyerte régi harsányságát, az elfelejtett mozdulatokat, inni kicsit óvatosabban ivott, viszont nagyon kevés kellett, hogy berúgjon. Anna félelemmel nézte, ahogy megmarkol egy poharat, látszott, erővel, mintha el akarnák szaggatni tőle. Föl-följárt hozzá, mert a nénje nem mozdult ki a lakásból, ez volt a változás, hogy azóta nem lépett ki a lakásából. 1969 óta nem lépett ki a lakásából.

„Szerette az uramat."

– Téged az is szeret, aki nem szeret, mi?! – mondta az írónak. Az író zavartan nevetgélt. Régebben Anna bluest is énekelt neki, később ezek elmaradtak. Carlsson volt Georgina kedvence, a kis Carlsson, a stockholmi blues atyja; mindenki, mindenki a világon azt hitte, hogy Stockholmban nem lehet bluest énekelni, de lehet – T-Bone Walker még nem volt a Les Hite Band énekese, aranylamé öltönyében még nem rázta a csípőjét, jó két évtizeddel megelőlegezve valamit Elvis Presleyből, amikor már énekelte s népszerűsítette a Breezy Crazy Nose Blood Blues-t, a kis Carlsson zseniális miniatűrjét.

Ha orrodból ömlik a vér,

Ne kérdezd, hogy mi a tér.

Ne kérdezd, hogy mi mit ér.

Ha orrodból ömlik a vér,

A szíved már pihenni tér.

Valami norvég pali írta a szöveget.

Miközben szívemben tátongó seb heged,

Különben lantomon egy húr majd (szün!) megreped.

Carlsson húrja is megrepedt; amikor 1945-ben tudomást szerzett a koncentrációs táborokról, levelet írt a berlini főrabbinak, akinek a lányát egy koppenhágai koncertről ismerte, és fölajánlotta, hogy ő is zsidó lesz. Viszontlevelében a főrabbi ezt udvariasan elhárította: „svéd az, aki magát

svédnek mondja, de – édes fiam – a zsidó az, akit zsidónak neveznek (meg kinek szülő édesanyja az) – zsidó natus és nem zsidó doctus. Hidd el, nem gőgből írom mindezt. Nekem se könnyű. Zsidónak se, zsidóvá se. Juditról, akit te jól ösmersz, fiam, nincs még hírem, Lipcsében látták utoljára, derék, jó emberek között, most nincsen körünkben, de ha itt lenne, tudom, szívélyes üdvözletét küldeni nem mulasztaná. Ha más nem, ágya fölött Koppenhága városának térképe erre bizonnyal emlékeztetné.”

Carlsson többet nem énekelt. Volt egyszer, már a Beatles-időkből egy botrányos rádióriport, amely bejárta a világot, Carlssontól azt kérdezte egy újságíró, hogy fölfogható-e hallgatása afféle Adorno-parafrázisnak. Carlsson nagyon beteg volt már akkor, bőrrák vagy mi, lefogyott, vézna és kicsi volt, mint egy zsoké, és ivott is nagyon; hogy ki Adorno és ki parafrázis, nem tudta.

– Hogy azért nem énekel-e, merthogy Auschwitz után, hogy így mondjam, nem lehet bluest énekelni? – Carlsson krákogott, harákolt, ezt félreérthetetlenül lehetett a magnószalagról hallani.

– Egy faszt. Berekedtem.

Ez a két mondat akkor bejárta a világot; John Lennon, aki nagyon szerette a Breezy Crazy-t, egy álló hétig *minden* kérdésre ezt válaszolta: Egy faszt. Berekedtem. Anna sokszor szerette volna ugyanezt válaszolni, Georgina biztatta is, sose merte megtenni. Újabban már csak leveleztek.

Drága Virágaim, Anna kincsem!

Úgyis megjelenek egy napon nálad – ki tudja, meddig tudok mászkálni. Minden elképzelhető jót az új esztendőre. Neked galambocskám Erdélyi bivaly erejét. Nekem az volt, onnan hoztam, de már fogyóban van. Lassan minden elapad – úgy kopaszodom, mint egy rühös macska, hiába gondozom. (Mindenütt! – de ez maradjon köztünk.) Egyébiránt annyi év után engedtem Amáta kérésének. Így minden mégis nyugodtabb.

Ölellek: *Georgina néni*

Háromszor látta Anna az apját sírni. Egyszer Georginát, másodjára az országot, harmadjára pedig saját magát siratta.

Az első abban az évben történt, melyben az a csobánkai májusi karácsony volt, 1954-ben, Annáék már aludtak (és azonnal föl is ébredtek), amikor este beállított Georgina. Parfüm és konyakszag töltötte meg a lakást. Anna gyönyörűnek látta a nagynénjét, titokzatosnak, példaképnek. Mária haladéktalanul megsértődött, ha megjelent a húga.

– Egy pillantásával háztartási alkalmazottat csinál belőlem. – Valóban. Anna apja hallgatott. – Te meg csak hallgatsz. – Valóban. Nézte a sógornőjét; mintha nyitva felejtették volna az ablakot, és szélvihar tört volna a szobába – nyári este. Georgina nem volt több huszonötnél, de harmincötnek nézett ki, erősen festve volt, arca enyhén felpuffadt, tésztás, idegen, idegen, idegen. Ekkor szaladt ki a gyerekek szobájába, magukra hagyva a gyűlölködő testvéreket, arcát Anna lábánál a paplanba fúrta, hüppögve sírt, mintha ártatlan volna. Anna viszolyogva hallgatta a sötétben, a párnát a fejére húzta, hogy ne legyen részese ennek a szánalmas színjátéknak. Minek sír egy felnőtt?, gondolta, tudhatnák, hogy őket nincsen, aki megvigasztalja. Nem félt, gyűlölte az apját.

Georginát néhány évvel ennekelőtte tévedésből internálták, a szomszéd öreg tábornokot kellett volna, az ő lakása nézett a dombról a Dunára, Beéry Guidó bácsié, Béri Georgina az úgynevezett házmesterlakás egy szobájában lakott, tehát fölösleges lett volna rá is kiterjeszteni a történelmileg oly jogos éberséget, de hát az 51-es esztendő Medárd utáni esői, hajnalban, nem kímélték a hivatalos papírokat sem, és a Guidóról amúgy sem látszott, hogy férfinév. Hamar orvosolták azonban a hibát, és elvitték a tábornokot is. Georgina táncot tanult, nagy szorgalommal, a lelke és az izmai tehetségesek voltak, csak a teste nem, ugyan arányos, de túl alacsony, kötött – ehhez kellett a szorgalom, pótolni, ami pótolhatatlan.

Egy Miskolc melletti faluba került. Szeptemberben belelépett egy kaszába. A családi legenda szerint afféle hajtóvadászatot rendeztek a berúgott karhatalmisták, házról házra keresték „a pesti kurvát”, aki bújt és bújtatták, ólomdélután, végül nem maradt más, csak a futás. Futott egy lány, mögötte a lihegő horda. És hogy ekkor. Még szerencse, hogy ott voltak ezek a nagykutyák, dzsippel bevitték a gyöngyösi kórházba, a talpat keresztbe

vágta az éles fém föl oldalt egészen a bokáig, izmok, inak, szalagok szakadtak el – nehéz, de szép operáció volt, így mondta a professzor, alig látszott Béri Georgina volt balettnövendék mozgásán ez a kis epizód.

– Így történt ez?

– Ugyan, Annácskám. Hozzám se mertek nyúlni. Nyüszítve kívántak messziről, hozzám se mertek nyúlni. – Georgina sokszor hazudott; az operáció után kezdett inni, vagy 35 éve.

– Miért iszol, Georgina néni?

– Mondtam, virágom, szólíts Dzsordzsinak. Olyan hivatalos tudsz lenni, mint anyád. Aki, mint jól tudod, utált. De hidd el, én apádért egy lépést se tettem. Az is igaz, nem anyád miatt. És én nem iszom, hanem vedelek… Én, kincsem, harmincöt éve iszom a tele kancsó söröket, korántsem az ivászat kedvéért, én iszonyodom a részegektől, én azért iszom, hogy segítsem a gondolkodást, hogy könnyebben hatolhassak a szöveg legmélyére, mert én nem azért olvasok, hogy szórakozzam, hogy elüssem az időt, vagy hogy könnyebben aludjak el, én, aki olyan országban élek, ahol már a 15. nemzedék ír és olvas, azért iszom, hogy az olvasástól már sohase tudjak aludni, hogy az olvasástól hideglelést kapjak, mert osztom Hegelnek azt a nézetét, hogy az értékes ember ritkán nemes, és hogy a bűnöző ritkán gyilkos. Ha tudnék írni, akkor az ember nagyon nagy boldogtalanságáról és nagyon nagy boldogságáról írnék könyvet… („Bohumil, magának való nő ez. Kormányszinten foglalkozik a sörrel. A sör meg Hölderlin, ez a kettő a szakterülete.”)

Másodszor 56 novemberében látta sírni az apját, amikor az riadtan és ostoba reménykedéssel próbált a lánya szeméből bátorítást kiolvasni, ott várt az autó a ház előtt, ők összepakolva, az anyja hallgatagon (és duzzogva) a konyhában, az apja meg nem tudott dönteni, gyávaságból maradt és gyávaságból ment volna. – 56-os magyar állókép, ikon, hány és hány lakásban várakoztak pontosan ugyanígy, ugyanilyen fehér arccal, ugyanilyen bőröndökkel, a teherautók egyforma gázolajszagával, bizonytalan apák, hallgatag, tűrő anyák, kussoló gyerekek… (Egyébként a mi házunk előtt is ott volt már a vöröskeresztes teherautó. Apám talán föl

sem nézett, úgy küldte el a sofőrt. Azután mondta csak azt, amit később annyit hallottam tőle, a futballpályán, többnyire belülről, egy rossz átadás után a lelátóról süvölteni: Minek? Hová? Miért? Ezt mondta akkor is, a novemberi közönyös hajnalban, csak halkan: Minek. Hová. Miért.)

Azt akkor Anna nem tudta, az apján és Georginán kívül csak az Úristen tudta, hogy aznap reggel kivel s mit telefonozott az apja. Mária tudta is meg nem is, azaz tudni nem tudta, de olyan volt, mintha tudta volna.

– Ez a te ténylegesen tényleg hülye apád fölhív azon a reggel, hogy menjünk világgá. Szegénykém az évek során kitalálta a fejében, hogy szeret. Jelzem, ez volt az egyetlen valóságos benne, ez a kitalált szeretet. Ne mondd meg neki, fiacskám. Most már úgyis mindegy, már semmi nem maradt. Kutyakomédia. Az önparódia parafrázisának a komolyan vett utánzata: ez az ő élete.

– Hogy hogyan? – kotyogott közbe az író. – Hogyan tetszett mondani?

– Ne pökhendiskedj. És ne reméld, hogy rólad beszélek.

– Egyáltalán nem gondoltam erre – mondta a férfi.

– Az is túlzás – bólintott sörébe Georgina. – Amikor csöngött a telefon, nálam két ember bújt, egy 19 éves fiú, egy „forradalmár”, róla nem akarok többet mondani, meg az ávós barátnőm… Gépírónő volt az ávón. Azért nem fenékig tejfel, a férje az valóságos testületi tag. Nem tehetek semmit, nem tehetek semmit, ismételgette a feleségének, a barátnőmnek, aki tovább mondta nekem, nem tehetek semmit. Idegkimerültséggel nyugdíjazták ötvenéves korában, 75-ben. Csöndesen piál azóta.

– Veled?

– Nem, Annácska, nem velem. Azért van az Isten, hogy megbocsásson. Az ember meg azért van, hogy ne feledjen. Az erkölcs az emlékezet… vagyis… úgy van írva, hogy az Isten a saját képére formált minket… az ember nem érdektelen *átmenet*… el is felejtem, emlékezem is, megbocsátok és bosszút veszek.

Az Anna által látott-hallott harmadik sírás a másodikra tizenegy évre rá történt; apja összeismerkedett, mondhatni véletlenül, megjegyezve, hogy

véletlenek nincsenek, vagy alig (hivatkozási alap Christiann Huygens, aki bevezette a *matematikai remény* fogalmát; egyébként noha csak a tudománynak élt, nem volt magába zárkózott remete: verseket írt kora szép asszonyaihoz), megismerkedett egy soproni tanárnővel, levelezésüket két évvel ezelőtt találta meg Anna bátyja. „Bohumil, én még ilyen szép szerelmesleveleket nem olvastam. Olyan szűziesek, harmatosak voltak és teli érzéssel, amitől féltek, az apám és a tanárnő, és vágytak rá rettenetesen… Tudja, ez még… ez még nyelvtanilag is megemelte őket. Szépen vannak írva ezek a levelek. De apám nem vállalta a harcot, anyánk azonnal bekeményített, ránk hivatkozott, ott kuksoltunk hivatkozási tárgyak (alapok!), bátyám megbotránkozva, én meg sírva, sírva hallgatva síró apámat, sírva, mert soha nem hittem, és most megint nem hiszem, elfelejtettem, azt, ami ott kiderült, hogy apám mély érzésű ember, sőt, aminek semmi jelét nem adta, férfi.

Mint a méz, olyan volt másnap reggel anyánk. És szebb, mint valaha. Kinek volt szép? Még magának se, még azt se tudta magáról, hogy önző. Soha nem tudott semmit. Vagy én nem tudtam, hogy tudja?

– Túl merész vagy – mondta akkor, amikor lebuktunk az urammal.”

11.

Az Úristen, más szóval a Jóisten, kedvelte a Perlon harisnyákat, kedvét lelte bennük egyenként is, általában is. Részint a teremtés finomodásának tekintette, részint a női vádlikat – melyeknek szintén örült, semmi nem volt idegen tőle, ami isteni, noha, elnézést a frivol szóért, félállásban a katolikusok Istene volt, akik ezt, a női vádlikat, tagadni szokták, ám evvel az Úristen nem értett egyet, amivel indirekten korántsem állítom, hogy velem mindenben azonosítaná magát.

Nemcsak a teremtés minősége lett így visszaigazolva – az egysejtűtől a zsiráfig, a kétütemű motortól a négyüteműig –, de részben az öröklét is, a végtelenség, olyan tartós, elnyűhetetlen darabok voltak ezek, legalábbis az újabb idők nejlonjához mérten. Az új idők: amikor, így az Isten, már eleve

beépítik a tárgyakba a halálozást (példának a VW-t szokta felhozni, egy bogár az 15 év múltán is bogár volt, de micsoda 10 év múlva egy Golf?, a japánokról nem is szólva vagy a FIAT-kaszni rozsdásodásáról), mindezt nem vette jó néven ezen emancipált századvégtől, úgy tartván, amivel én szintén egyetértek, hogy ez az ő dolga és kiváltsága. Tűnődött, hogy megsértődjön-e, de beérte a skopjei földrengéssel.

Csak végtelent lehet szeretni, mondják. De aki mondja: véges. Szeretheti-e a végtelen a végest? Bizony, szeretheti. Annyi a megszorítás, hogy nézegetvén a Földet, olykor-olykor halálos, rémületes unalom fogta el az Urat. Le silence éternel de l’espace infini m’effraie (a végtelen tér örök csöndje megrémiszt), bizony Pascal ezt tőle citálta, az Úrtól. Leginkább, úgy istenigazából, az idill untatta, mert ekkor hivatkoztak a legtöbbet rá, s főként, ezt különösen rühellte, a jóságára. Az idill, a hellének szerint: kis kép. Az idill azonban nem kis boldogság. A kicsit is szerette az Úr, a boldogságot is, azt is az örökkévalósággal mérik, de a szűket, a behatároltat, a zártat – ki nem állhatta.

O make me a mask (Ó, rejtsetek álarc mögé – Dylan Thomas), sóhajtott föl. Ezek voltak a játékai, a szivárványos lét, benzinfolt tócsában. A maszkok mögött megmaradt a jóságos Úristennek, a legvalóságosabb valóságnak, amit azonban helytelen volna diadalittasan, azaz antropomorfan értelmezni, mert hát, valljuk be, az is igaz, hogy *nagyon* komolyan vette a játékait. Urak! Neki mások a szempontjai! – mondta volna állítólag egy hamburgi selyemfiú, majd golyót röpített a koponyájába. Olvastam.

Kegyelte a perlon körüli tinef hercehurcát is, ott a XX. század hatodik, hetedik évtizedében, hozzávetőleg a Duna meg az Ipoly terében. A perlonon kívül a nagy lukú moherpulóver vagy szet (pulcsi plusz passzoló kardigán) és az orkánkabát volt a sláger (ebben zizegett akkoriban egész Közép-Európa, de akkor még csak Kelet-Európának hívták). Bozsgott a határ, az emberi természet ezer arca mutatkozott szerelvényről szerelvényre, humor és könny, ravaszkodás és gyűlölködés, helytállás és árulás! A dolog gyöke, hogy csehben olcsóbb volt. Öreg barátom mesélte – akinek az öregapjának egyébként levágta volt a cséplőgép a félkarját, a kar elrepült,

megkereste, újságpapírba csomagolta, gondolom, a Szabad Népbe, a *másik* hóna alá vette, úgy ment el az egri kórházba, csak ott ájult el –, hogy ő kitömte magát körbe-körbe valami népi kendőkkel, azon vett Perlont, de lebukott, de mert az egyik vámos az ő tanítványa volt, az kihívta a fülkéből vén tanárját, megértően megveregette a vállát, hogy ezt máskor ne tessék csinálni a tanár úrnak, mire a tanár úr olyan káromkodásra fakadt, hogy elszáradtak a virágok. Magától beindult a vészfék. Vagyis ez még kifelé történt, ezért a kendőkért kapott pénzt a megaláztatás és a túl gyors félelem okozta bánatba ölte, és úgy berúgott Prága szép városában – nyugodt, sima sörök alkalmazásával, hogy se Perlont, se Hradzsint, e nagy cseh kultúrahordozókat nem látta. A sör: idő, jött rá, mondta. Ezt megtanulhatnánk a csehektől, mondta.

Esett szó az Úristen epikus természetéről, amely azonban nem zárta ki a drámai mozzanatok iránti vágyát és bizonyos érzékét. Gondoljunk csak arra a szép és pofonegyszerű écára (mely bármelyik flott másodosztályú francia bretli vígjátékszerző dicsére válna), hogy, nemde, éppen a kiválasztott nép az, amelyik nem ismeri föl a Megváltót. Igényesebb auktor talán fintorogna, roppant helytelenül. Az ötlet működik. Minden működő színpadi ötlet mély emberi paradigma.

– Minden teremtmény mondhatja, hogy én, de azt, hogy vagyok, sum, egyedül Isten – szólt az Úr, és nagy messziről kedvetlen pillantását az íróra vetette. Majd Annával együtt fütyülni kezdte a kis Carlsson önéletrajzi ihletésű Mini Pretty Tini-jét, amely, ki tudja, miért, sose vált igazi slágerrá, mint ahogy ugyanennyire rejtélyes, miért lett a Jethro Tull földolgozásában, más címmel, azonnal azzá, pedig a banda semmi engedményt nem tett, a szokásos jazz-es szigorúsággal járt el.

12.

Anna az édesapja által (kalandosan) vett, édesanyjának szánt, de neki, Annának indokolatlanul továbbajándékozott Perlon-harisnyát görgette izmos, ifjonti lábszárán, amikor a zárban az édesanyjának a kulcsa csörrent.

Kívülről. Belülről az Anna kulcsa. Az ágyában pedig az író, aki akkor még nem nagyon volt író; bizonyosan egyetemista volt.

Anna szülei nem szerették a fiút. Ránéztek – és azonmód nem szerették. Nem *nagyon* nem szerették, inkább csak a vállukat vonogatták.

– Nem szép ember – mondták Annának a bemutatkozást követően, és ez inkább erkölcsi ítélet volt, mint szépészeti. Valószínűleg az idegenségét nem bírták. Ha Anna erről részleteket mesélt, az írót váratlanul vad kedélytelenség fogta el és persze azonnal meg is sértődött – Annára. Azt nem értette, furcsállta és logikátlannak vélte, s már-már hajlandó volt valami eredetiséget látni benne, abban, hogy apósáékat egyáltalán nem befolyásolta a sznobság meg a növekvő hírnév sem. Tévé, rádió, szomszédok, hentes – semmi. Később, évek múltán anyósa megnyugodva konstatálta, hogy az unokái rendben élnek, szórakozottan meglepődött, hogy a széllelbélelt lánya még mindig evvel a széllelbélelt fiúval él együtt, és minden mást, ami e nyugodtságot megzavarhatta volna, elfelejtett.

Mintha nehéz lemezek vagy hártyák alatt vagy páncélokban élnének, így nézett Anna a szülei életére; nem lehet megérinteni őket. Aztán attól, amit az anyja a halálos ágyán mondott, meghökkent, rájött (vagy majdnem rájött), hogy nem ismerte azt az asszonyt, akit olyan könnyen hagyott el az anyósa kedvéért, s aki ezt könnyen engedte is.

– Majd anyósod megmondja – és ebben még sértettség se bújt. Minden olyan kiismerhető volt az anyján, a dühe, a fájdalmai, nem igaznak tetsző szenvedések, kalkulált vágyak – a figyelmetlenség tengerében. Arra az 1938-ból való nagykalapos, gyönyörű és erős fiatal lányra a virágos, nyári, repülő, lobogó, könnyű kartonruhában, akit egy családi képen látott, arra nem gondolt, kivetette a fejéből, és csak az utolsó pillanatban, annál az ágynál jutott újra az eszébe.

A két gyerek az ágyban voltaképpen meg sem ijedt, hallván az ajtóban a kaparászást. Nevettek, két boldog, csenevész kölyök. A lány kapcsolt hamarabb.

– Öltözz! – De már késő volt. A lány anyja az ajtóban. Ekkor, mintha összebeszéltek volna, mind a ketten becsukták a szemüket. Erősen szorították, mint a kisgyerekek, ha én nem látok, engem sem látnak. Később megbeszélték, hogy erre gondoltak, és komolyan hitték is, hogy ez segíteni fog.

De nem segített. És hamar el is romlott minden.

– Mit! Mit csináltok itt?! – A fiú bebújt a paplan alá, onnét súgta:

– Mondjam meg neki? Szerintem tudja. – A lány meg tudta, baj van, ismerte az anyja arcát, ezt a szürkülését a felületnek, a száj kegyetlen grimaszát, az éles és mégis kásás hangot. – Hát én bizony megbetegedtem – mondta még elhaló hangon a fiú, olyan hülyén, hogy maga sem értette. Talán az ágy miatt, az asszociációs bázis! Az anya kitépte az ágyból a lányát, az magával rántotta a paplant, erre meg a lemeztelenített fiú tekerte magára a lepedőt, ami nem egyszerű, ha épp rajta fekszik az ember, alapjelenet. Ahogy öltözött, hallotta kintről a felcsattanó veszekedést. Anna hangja megnyugtatta. Amikor kilépett a szobaajtón, az asszony dühe magasra csapott. Két kézzel csépelni kezdte a fiút. Az megint félreértette, azt hitte, már túl vannak a nehezén (hogy elment a dolog éle, mert ha a dolog élén állunk, elmegy a dolog éle), és el-elkapva a kicsi asszony csuklóit, mintegy kimerevítve egy-egy ütést, kezet csókolt „anyukának”, s vigyorogva ismételgette:

– Tessen *mán* hagyni, tessen mán.

Évekre el lett tiltva a háztól. „Maga, drága cseh ember, nyilván temérdek bún s bajon átalment, mert átalküldték, rendes ember ezen a vidéken akár igényt is tarthat a meghurcoltatásra. Arany Prága, selyem Budapest, méz Belgrád, vas Bukarest, csengő Bécs, az életét szétszedték, majd összerakták, tudom. Mindamellett, lefogadom, szüzességi vizsgálaton még nem volt. Rosszabb, mint a rendszer. Szegény apám magánkívül ráncigált el az SZTK-ba, miért, máig se tudom. Megmondhattam volna ott helyben, hogy három napja odaadtam a szüzességemet ennek az egyetemista fiúnak, és boldog vagyok, hogy meg mertem tenni, pedig úgy féltem, hogy cidriztem előtte is, utána is. Indulás előtt anyámmal kiadósat veszekedett a

konyhában, zárt ajtók mögött, a kurva szót tisztán hallottam, és jólesett, hogy nem tudtam, rám vonatkozik-e vagy az anyámra. Várva soromra a fehér padon, már szar volt, apám ült mellettem szótlanul, már nem lehetett visszacsinálni semmit. Ő ment be először az ismerős dokihoz, aki mikor egyedül maradtunk, megsimogatta a fejemet, jól van, kislányom, minden rendben, mondta. Erre elbőgtem magam, átöleltem ezt az idegen férfit, és bőgtem és bőgtem. Meg se vizsgált."

– Mehetsz – mondta az órájára nézve. – Vigyázzatok magatokra. – Sóhajtott. – Ma tegeztem Magát utoljára…

Amikor a lány kilépett a rendelőből, égi hang szólalt meg.

– Nagy a balhé, Csocsókám? – Az orvos levette a szemüvegét, és ahogy minden szemüveges, az orrnyergét masszírozta.

– Minden rendben, főnök. A szokásos. Méltóság és butaság, gyöngeség és hülyeség, mint rendesen. El van boronálva, a sebesülteket kötözik.

– Semmi máshoz nem értek, csak a szerelemhez – vágta otthon anyja arcába Anna. A kijelentés csak látszólag volt szerény, és kvadrált a Platónéval, aki a szerelemben, ahogy erre a megbízható Turä fölhívja figyelmünket, a mindenség egyetlen célját, az Egység elérését látja.

– Túl merész vagy – mondta békésen az anyja.

Akkor csak vállat vont, de későbben, ott az ágynál, melyről nem lehetett tudni, hogy a halálos, muszáj volt másra is gondolnia. Hogy a merészség hiánya nem biztosan meghátrálás. És hogy a merészség önmagában nem okvetlen érték. Lehet, hogy ő túlontúl messziről nézte az anyját? Ő, Anna, éppen hogy nem akar beletörődni semmibe, semmi olyanba, amibe a körülményei kényszerítenék, a körülmények, a megszokások, a konvenciók, az alakulások, ez az ország, Kelet-Európa. Lehet, hogy az anyja egy kelet-európai asszony, egy európai szegény, terhet viselni, beletörődni, átmenteni, elfogadni, engedelmesnek lenni, egy asszony, aki tudja, hol él, hát édes gyerekem, légy eszednél, tudod te, hol élsz? ne hallgass senkire, anyádra hallgass, húzd meg magad, görbülj, cipekedj, tedd, amit lehet, tedd, amit engednek, ha kérdezősködnek, hallgass, ha faggatnak, valljál, valljál be

mindent, élő személyre ne vallj, haragosra ne vallj, de valld be, hogy de Gaulle-nak kémkedtél Károly király javára, majd hitszegő módon ellene, és Károlyi Mihály a felső kapcsolatod, hogy óvodásnyi korodban fortélyosan hadsereget toboroztál, hogy mi célból, világos, valld be, hogy csokoládéba rejtve titkos és hamis iratokat vittél a Kominternnek, valld be, hogy te vagy Rosa Luxemburg, hogy Rajk téged férfiként nem faszcinált, valld be, hogy te írtad a Szeptember végén-t, mert te vagy Petőfi orosz felesége, azt hiszed, hogy ez már olyan hülyeség, hogy vicc, sose fogod tudni, mikor viccelnek, sose, ezeknek más agyuk van, ezért ne járkálj csak így ebben az országban, ne hidd, hogy a tiéd, hát láthatod, hogy kié, köszönj nekik, kincsem, előre, mindegyiknek köszönj előre, nem te leszel ettől kisebb, az országot meg majd benövi a fű, ne bánjad, ez mindig így volt, most is így van, és így is lesz, lapulj meg, ne mondd ki, mit gondolsz, és ne is gondold azt, amit nem mondasz ki, minek, ne hagyd magadat megtéveszteni, te ezeket még nem ismered, de én ismerem, és ha egy jóságos kiskatona azt javasolja, sírjál, úgy életben maradsz, mindegy, milyen élet, élet!, akkor sírj, zokogj, csípd magad véresre, dörzsöld a szemedet, sikáld, jöjjön a könny, ha nem hagynak mosakodni, a szoknyádból csinálj tépést, ne sajnáld a szoknyádat, egy szoknyádat se sajnálj, megmaradni, mindegy hogyan, csak ezeket túlélni, hát huszonnyolc férfit vittek el az utcából, és egy se jött vissza, kicsikém, én csak egy buta öregasszony vagyok, de hidd el, ehhez én értek, nem látod, hogy már az is Isten ajándéka, hogy életben vagyunk, az elmúlt 50 évben itt *bárki* meghalhatott, itt nincs oltalom, nincs mire védekezni, nincs mit kitalálni, de figyelni kell, résen lenni, zsírbeadásnál ezért bélzsírt viszel, ami elképesztően büdös, ezért kell hártyavékonyan befuttatni igazi zsírral, nem könnyű, meg fogod tanulni, kislányom, mindent ki kell tanulni, mint az erdei vadnak, ismerni kell az ösvényeket, csapdákat, széljárást, a vadászt, itt nincs mit okoskodni, ez már *túl* van, féljél és bújj el és hallgass, amíg csak írmagjuk is él ezeknek, mint az éhes kutyák, olyanok, hát adjál nekik koncot, hallgatást, beleegyezést, zabálják csak, tömjék tele magukat a könnyeinkkel meg a némasággal, zabálják két pofára, hogy ne jusson az eszükbe semmi, csak dögöljenek tele hassal a napon, addig is nyugalom van, hallgass, hiszen gyerekeid lesznek, és mi lesz akkor azokkal, és

kislányom, ne higgy ennek a fiúnak se, ne hallgass rá, anyádra hallgass!, hát ki ez?! egy gőgös senki! szabadság? miről beszél ez? milyen szabadság?, *a két hét meg a pótok*, a pótnapok, ez a szabadság, hisz minden szavát magnóra veszik és visszajátsszák, hol felgyorsítva, hol lassítva, és ezen röhögnek ott bent, erre gondolj, a magnóra, ahogy így szórakoznak vele, ne higgy neki, most csupa szépeket mond, ígérget, nagyzol, anzágol, de ezek mások, mások, mint mi, kislányom, ezek kiváltságosak, gazdagok, akkor is, ha épp nincs pénzük, akkor is, ha beléjük is belérúgtak, tőle is féljél, ezek nagykutyák, azt hiszik, irányíthatják a világot, azt hiszik, minden a lábuk előtt hever, azt hiszik, használhatják a világot, nem akarnak lemondani semmiről, elkényeztetett kamaszok, kíváncsiak, szemérmetlenek, nem félnek senkitől, gazdagok ezek, nem, nem, és nem tud megvédeni, hiába szájal, megvédeni azt nem tud, mert nincs védelem, és ezt ez a fiú nem tudja, és nem is fogja tudni sose, és nem is akarja tudni és lehet, nem is kell neki tudni, terhet viselni, beletörődni, átmenteni, elfogadni, engedelmesnek lenni, ne higgy neki, ne higgy neki.

Anna az anyjának nem hitt, és hitt ennek a fiúnak (sőt, olykor ő volt az, akinek a fiú hitt). De lehetséges, hogy az anyja tudta, miről van szó? Hogy mi közt választott, lehet, hogy elfogadott és magára vett valamit, lehet, hogy története nem a némaságé, hanem a hallgatásé? A meg nem írt történelem, a szó nélküli beszéd, a művészeten túli szépség, az emberen túli igazság…

A haldokló így szólt:

– Ha szőrmét veszel, Annácska, legyen nálad egy zsilett, és mikor nem látja a kereskedő, bontsd meg oldalt. Ha kék, jöhet, az indigó miatt, de ha már szürke, nem szabad megvenni, bármennyire tetszik is, mert ki fog esni a szőre. Így járt a nőorvos Szolnokon, akibe pedig szerelmes voltam. Hozzá kell azonban tennem, *egész* Szolnok szerelmes volt belé.

Azután még azt mondta:

– Milyen sokat fogunk rá a szeretetre… mennyi pusztítás történik… a legjobb jó akarattal… Valami itt nincs kitalálva, nincs kitalálva az

emberben, a Jóisten nem találta ki… talán a Jóisten sincs kitalálva… Azt hiszem, jól döntöttem, kislányom.

13.

Történeteinket a félelem és a hazaszeretet fűzi egybe. Javítás: Történeteinket inkább a félelem, mint a hazaszeretet szoptatja. Javítás: Félelmünket hazaszeretetnek hívjuk. Ez a történetünk. Az író, mint egy jóllakott napközis, nyújtózott egyet. Csocsó nem rajongott érte, ismerte elég régóta (őelőtte egy Kovács Zsuzsa Márton nevű angyal volt ideosztva, de az lebukott – a társával csajokat furikáztak szolgálati időben), nem volt vele sok baj, azt nem szerette az írón, hogy írt. A sorjázó sorokat, a száradó tintát a papíron, azt. Tudta azt is, miért. Azért, mert mindez nagyon hasonlított az ő életére. Az angyaloknak nincs életük. És az író még csak angyal se volt.

Hozzájutottam Don Aldbarth Elmewitsch angyalokról szóló szövegéhez. A fordítónő, Franciška Frišova küldte el, ki maga is – no nem angyal – akár egy közép-európai képeskönyv, régi társasági szóval k. und k.-mischung, horvát (bolgár?) nagyszülők, prágai anya, nem tudni, hanyad zsidó osztrák apa (mi az, hogy osztrák?); rövid ideig az öcsém felesége volt, aki, állítása szerint, azért lett szerelmes Frišovába, mert az *mindig* tudott egy Second Hand üzletet, fantasztikusnál fantasztikusabb blúzokkal(!), és ebből az öcsém egy szép, színes életre következtetett; ez a szenvedély, a Frišova iránti, az öcsém részéről hibának bizonyult.

A Kijevből repatriált, novi sadi tudós joggal kapta a Doctor Angelicus, illetve a Doctor Angelorum neveket, így hangsúlyozva Aquinói Szent Tamás megkerülhetetlenségét. (A napokban vettem a hírt, hogy meghalt. Isten veled, Don…) Don – mert szakberkekben csak így emlegetik, vagy: az Öreg – abból a közkeletű vélekedésből indult ki, hogy az Isten meghalt, ami termékeny ötlet, igaznak nem igaz, ezt, ha máshonnét nem, a Lada sebváltójának gyakori villámaiból tudhatni, a nonsztop ukázokból; mióta ez a vóki-tóki létezik, nem lehet az Úrral bírni, tréfásan úgy mondható: *valaki*

állandóan vonalban van. Csocsó fölényesen gondolt a deistákra, hogy azok így bakot lőttek, nem mintha nem lett volna fárasztó ez az egzecíroztatás – de hát Istenem! (Az ateisták iránt viszont rokonszenvet érzett, *gyöngeséget,* az istentelenek iránt; az istentagadókat nem értette, hisz minek tagadni, ha nincs, ha meg van, tagadni akkor hogyan. Ezzel én is így vagyok egyébként, meg még a női emancipációval.)

Nos: Isten halála sajátos (különös; a szinonimák Frišova közbeszúrásai, az ő, és valamelyest a szöveg, bizonytalankodásait tükrözik) helyzetbe hozta az angyalokat. Próbáljuk elképzelni ezt a pillanatot. Hogyan *néztek ki* (festettek) abban a pillanatban, amikor meglepte őket (rajtuk ütött) egy alapvető kérdés, legyűrte őket, angyaltudatukat betöltötte, s őket ijesztő erőszakkal hatalmába kerítette? A kérdés pedig, ki kerülhetné meg, így szólt: Mik az angyalok?

Tapasztalat híján a kérdezésben, nem szokva az ijedséghez, ügyetlenül a magányban, így föltételezi novi sadi emberünk, az angyalok kétségbeestek. (Hogy ez az esés volna a bukás is, arról következetesen nem szól a nagy Don. – Van olyan fölfogás is, például a Duke di Angelis quartetté, mely szerint az entrópia volna azonos az angyalok bukásával. Ez sok mindent megmagyarázna, az pedig, hogy a rendezetlenebb állapot a valószínűbb, napi tapasztalat, az angyalok dezertálása e században folyamatos. Merész tételezés. Magam inkább az angyalok dinamikus egyensúlyára adom a voksom.)

Ennek a „mi”-nek, mik az angyalok, jelentős az irodalma. Swedenborg, teszem azt, egy csomó (nagy rakás) angyallal beszélt, és akkurátusan föl is jegyezte, hogy azok neki mit mondtak. És hogy az angyalok olyanok, mint az emberek, ezerszer látta – nem a testi szemeivel természetesen, hanem a lelkiekkel.

Swedenborg sok érdekeset tud: hogy egy angyal nem állhat a másik háta mögé, nem nézheti annak tarkóját, mert az az Úrtól való jónak s igaznak szabad áramlását (özönét) zavarná; hogy az angyalok minduntalan a Keletet tartják a szemük előtt, mert ott a Nap: az Úr; és hogy az intelligenciájuknak megfelelően öltöznek, a legintelligensebbek köntöse mintha lobogó láng

volna, mások köntöse csillámló fény, a kevésbé intelligensek köntöse csillogó fehér vagy matt fehér, és a még kevésbé intelligensek köntöse ezer színekben pompázik. De a legbelső ég angyalai mezítelenek!

Mindez már, vélhetően, nincsen így.

Gustav Davidson köszönetet érdemlő (hálánkra joggal igényt tartó) enciklopédiájában sokat összegyűjtött (hordott) abból, amit az angyalokról tudunk. (Davidson: A Dictionary of Angels. New York, London 1967.) Nevük a következő: Elutabel angyal, Friagne angyal, Gaap angyal, Hatiphas angyal (a csillogás géniusza), Murmur angyal (egy bukott angyal), Mqttro angyal, Or angyal, Rash angyal, Sandalphon angyal (nagyobb, mint ötszáz esztendőnyi gyalogtúra – de ezt lehet, hogy félreértettem), Smat angyal. Davidson kategóriákat állít föl: a reszketés angyalai, kik az égi trónt veszik körül, a Vonyítás Mesterei és az Üvöltés Urai, föladatuk a magasztalás; küldöttek, megfigyelők, közvetítők és figyelmezők (buzdítók, intők, óvók, sürgetők). Én még hozzáteszem Bruno Ganz és Otto Sander berlini angyalok nevét, valamint Balázskáét és Csocsóét.

Az egykori angyaltudatot Joseph Lyons írja le a legszebben 1957-es Az angyalok pszichológiája című dolgozatában. Lyonsnak meggyőződése (vallja), hogy minden angyal mindent tud, ami önmagától vagy egy másik angyaltól tudható. Angyalnak lenni kompakt zárt rendszer, angyal angyalnál se több, se kevesebb nem lehet. Boldogság és rémület egyazon szempárban: ez az angyal. Középen lenni: innen a kísértés hisztérikussága. Az angyal nem kérdez, mert a kérdés a nem-tudásból (a tudomásul vett nem-tudásból) nő. Az angyal nem kíváncsi, nincs mire. Ezekben különböznek az Úrtól és az embertől. Nem is csodálkoznak. Tudva minden, mi tudható, a lehetséges tudás világa rendezett struktúraként kell hogy megjelenjék, melyet, úgymond, már tökéletesen felülmúlt, maga mögött hagyott, és melyet biztosan kézben tart… AZ EMBER E KÉZBEN TARTOTT VILÁGOT ILLETŐEN BIZONYTALAN, AZ ÚRISTEN PEDIG A KEZET ILLETŐEN.

De ez, ez sincs már így.

Érdekes (kurióz), hogy angyalokról írván sokszor emberekről íratik. A dolgok (témák) összetartoznak. Kiderül például, hogy Lyons valójában skizofrénekről ír. Emberekre gondol, angyalokat említ, nem egyedi eset e tárgykörről írva – egy szempont, mely, így véli Don, az angyalokat is befolyásolta (animálta), amikor a kozmoszhoz való új viszonyukat átgondolták, amikor az analógiákat (olyan egy angyal, akár egy quetzal, avagy inkább akár egy ember, vagy inkább mint a zene?) számba vették.

Elmewitsch a továbbiakban nagy erővel (meggyőződéssel) föltételezi, hogy az önmeghatározásra való próbálkozás alapját a föladatok adták (képezték). Egy angyal az, amit tesz. Így vált szükségessé új szerepek után nézni. (Tisztátalan spekulációk következnek, figyelem.) Minthogy a jajveszékelés, akármi legyen is az angyalok időszámítása, századokon át zengve kitartott, az egyik angyal fölvetette, hogy amiképpen korábban az imádás, a dicsének, azonképpen most a jajveszékelés, a jaj volna az angyalok dolga. És a jajszó formája a hallgatás legyen, ellentétben a glória szakadatlan énekével (danászásával); ezzel szemben (de viszont) a hallgatagság ellentétben áll az angyalok természetével.

Egy ellenjavaslat szerint az angyalok a káoszt erősítenék (igazolnák). Öt nagy (hatalmas) bizonyítékuk volt a káosz létezésére vonatkozóan, az első Isten távolléte (hiányzása). A többi négy is fölhajtható. Ezzel szemben (de viszont) az angyalok közt mérsékelt lelkesedés tapasztalható a káosz iránt.

A legkomolyabb, mert legradikálisabb javaslat, melyet az angyalok fontolóra vettek, a tagadás volt, távol tartani magukat a léttől: nem lenni. Az a hatalmas (ordító, kurva nagy) fennköltség, mely ezen aktusból származnék, könnyen a szellem kevélységének bizonyítékává lehetne: a tagadás tagadva lett.

Adódtak más megfontolások is, szubtilisebbek és bonyolultabbak (vagy kevésbé), egyik se döntően vonzó (bájos, ingerlő).

Láttam egy híres angyalt a tévében. Köntöséről csurgott a fény. Az angyalok helyzete a mában, erről beszélt. Az angyalok, állította, bi-zo-nyos ér-te-lem-ben olyanok, akár az emberek. És hogy az imádás problematikája dönt ő (centrális). Elmondta, az angyalok megpróbálkoztak egymás

imádásával – amint azt mi is tesszük, beleértve sajátmagunkat –, de hogy ezt végül „elégtelennek" érezték. És hogy tovább fognának egy új elv (princípium) után kutatni.

Mondjunk búcsút a nagy Donnak. Egyébként az öcsém szerint (igaz, némiképp be volt rúgva, amikor mesélte) a Frišova tönkretette az életét. Mert egyrészt gyűlöli a nőt, azóta is, szűnni nem akaró erővel, másrészt nem tudja elfelejteni se, nem megy ki a fejéből. Ha két-három évenként messziről meglátja az utcán, Prágában, Bécsben, vagy Budapesten (egyszer Szebenben), rosszul lesz, összeszorul a gyomra, s attól függően, mit evett, hánynia is kell. Szegénykém. Pedig újra nősült, van két új gyerek is, ahogy én látom, a munkáját szereti, ott megbecsülik.

Csocsó egy bizonyos Sándor őrnagytól kapott kazettát hallgatta, egy szaxofon kvartettet. Thomas Waczy, a cseh szaxofon atyja (és a szlovák klarinét anyja) írja egy helyt: Amit nem tudunk elmuzsikálni, arról „ne-muzsikáljunk", mert muzsikálni mégiscsak kell…

Dögfáradt volt. A környékbeliek már ismerősként nem köszöntötték. Semmi mást nem akart az angyal, csak a munkáját befejezni. Ő az, amit tesz. Az Úr minden, az ember porszem, mindkettő vonzó lehetőségnek tetszett most. Már nem drukkolt Annának, nem akarta, hogy ne vesszenek el, az ellenkezőjét se akarta, se jót, se rosszat nem akart, meglepetést se, pedig az jó jel, de jó jelet se akart. Nem szeretett sokáig a földön lenni. Próbálgatta a jelentést. Itt az idő, Uram. Nagy volt a nyár. Vagy: Elég, Uram. Olyan nagy volt nyarad. Vagy: Készülj, Uram. Nagy nyáridőd letelt. Summertime, Csocsókám, summertime, fogja nyilván mondani a főnök.

Anna söpört végig az utcácskán, mint egy tájfun. Ha minden igaz – ha –, akkor már csak az estét kell megvárni, és vége… De hol van Balázska? Balázska mindig hiányzott neki, akkor is, ha mellette volt. Csocsó elmúlt harmincéves, növekedett benne a szemérmetlenség, bár küzdött ellene. Angyalok jönnek, angyalok mennek. Fölnevetett, mert eszébe jutott, hogy Anna is angyal-csináló, majdnem. (Hol van az ártatlanságod? Nem azt mondom, hogy elveszett, de hol van?, kérdezte egyszer egy barátja.)

A szürke-kék derengésben föltűnt Balázska. Tudni való, az angyalok nagyok és fehérek. De Balázska amolyan barnásnak látszott, és bizonyosan nem volt több 180 cm-nél. Nem szállt be az autóba, csak úgy odaült, oldalvást, ahogy a római lányok a mopedeken, háttal a barátjának. Sokáig hallgattak, angyal-mércével is. Csocsó tekintete nem tudott elszakadni a fiatal fiú nyakszirtjétől; nem számít. Hogy a nőgyógyászt elintézte-e. Hogy volt-e komplikáció. Hogy akkor lassan mehetnek is, Isten dicsőségére elvégezvén dolgukat. Ekkor Balázska rikácsolva kajabálni kezdett, egy vénasszony, egy boszorka:

– A fény rabszolgája vagyok! A világosság ügynöke! A káprázat csatlósa. – Lihegett. – A ragyogás prolija.

– Te ittál – hunyta le a szemét Csocsó, de ezt Balázska már nem értette, nem volt angyal többé. Annára gondolt, az izmos lábszárára, a háta ívére, és kieszelt egy apró selymes bugyit is, és arra is gondolt. Hiányzol, hiányzol, hiányzol. Balázskának önmaga volt kevés, maga volt magának kevés, ezért hiányzott neki Anna, csak ő maga tudott testet ölteni, de az asszony benne nem. Vagy így valahogy. Az utóbbi napokban, akár egy rossz cirkuszi bűvész, minden trükköt bedobott, hol láthatatlan lett, hol Alain Delon, csakhogy Anna fölfigyeljen rá. A szíve is hevesebben dobogott. Úgy gondolta, helytelenül és romantikusan, hogy az a zsongás a bensejében, az a szeráfok éneke. Csocsó nem érdek nélkül hagyta, hadd sírdogáljon a vállán.

Márpedig az a nő angyal. Anna. Legalábbis angyalszármazék. A szeplők a bizonyíték, a Nap nyoma. A szeplős ember is fénylény. Elképzelte báli ruhában, arcukon őszinte érzések tömkelege, halk muzsikára lépdelnek… akaratod ellenére, akaratod ellenére én, suttogja az asszony fülébe, aki nevetve bólint, igen, igen, így lesz, akaratom ellenére, és cirógatni kezdi a fiú arcát, és az vissza, az orrát, az ajkát, a sok arany pöttyöt. Hirtelen Anna mellei közé fúrja az arcát. Balázska igyekezett úgy gondolkodni, mint egy férfi. Olyan grimaszokat is vágott.

Szemerkélt az eső a sötétben. A házaspár az ágyban feküdt, a gyerek-ügy keresztény-szellemben elboronálva, a környék pedig, ha majd eltűnik „az ávósok autója”, föl fog lélegezni. Csocsó nem tudta, megveti-e vagy

csodálja Balázska elszántságát, hátulról könnyű csókot lehelt a fiú fejebúbjára. Nem néztek egymásra. Balázska becsapta a kocsiajtót, a Lada egy szökkenéssel a levegőben termett, és eltűnt a felhők közt. Az öreg Kondász elvette a szájától a pint sert. Rendőrautó a levegőben?, legyintett, már semmin nem lepődött meg, nyilván megint kitaláltak valamit…

Balázska, a segédmunkás a szomszédból, kisétált a sarokig, a fekete, szurkos póznának dőlve szívta nagy sóhajtásokkal a cigarettáját. Amikor elpöckölte a vörösen izzó csikket, az a nedves úttesten sziszegve kihunyt, mégis… mégis az a csikk volt a világ középpontja (és ma is az).

A hűtlenség fejezete

„Ennyire meztelen nőt még nem láttam.”

Morva fohász-részlet

(A kevesebb több lett volna c. antológiából, Prága 1958)

Dear Bohumil,

ja kvam pisú csivó zse bólje

sto ja magú jiscso szkazaty –

Bocsássa meg, hogy vegzálom.

Túl nagyvonalúan bántam (? bántunk) az idővel.

Szívesen *váltanék* egyszer Magával levelet. Elgondolom, *ahogy* a leveleink *keresztezik* egymást. – Kedves Bohumil, Magáról nem beszélek: még az volna a legígéretesebb, ha kinevetne. Részint bízom az ilyen (az ilyen nevetős) emberekben, részint megsértődöm.

Szeretné, hogy zsaroljam? „Olyan rettenetes semmi egy levél, és olyan rengeteg sok”, ezt József Attila írta pár héttel az öngyilkossága előtt. Kuverbe dugom magát.

Éjjel van, bonyolult napszak.

Lehetne minden könnyebb is.

Etettem. Itt volt az uram két barátja. (Drágalátosok.) Az összesen három szép férfi. Mennyire mások. Hogy szeretem őket, ahogy így különböznek. Ezt a kettőt különösen szeretem. Átölelni is. Jószagúak. (Az egyiknek földszagú a szakálla. Mélymagyar, nyilván.) És nemcsak jószagúak, érdemes nekik főzni.

Anyósom mélyen megvetette a recepteket, és az ő nyomán én is. Bár neki voltak fix slágerei, a legendás *szardellás kotlett* vagy a húsok mellé adott *szósz pikánt* (lekvár és mustár igen egyszerű keveréke), és én is szeretek olykor biztosra menni, és inkább lesütök jó fűszeresen egy darab karajt, de hiába vannak favoritjaim, egyformára sosem sikerül. Én csak azért vagyok olyan változatos, mert nem *tudok* azonos lenni; sokszínűségem korlátoltság. Hogy valamiből citromtorta lesz-e vagy bajai halászlé – az csak menetközben derül ki.

Szerencsénk van ezzel az „úgy főzök, mint ő, meg nem is”-sel, így anyja helyett anyja vagyok, meg nem is. – Szinte csak a gulyás konfliktus forrása. Hogy azt az édesanyja másképp. Hogyan másképpen. Hát így meg így, például a krumplit hosszában vágta. Rendben. Igen, de valahogy mégse. Kozmáljam oda? Hülye. Ízlik? Nagyon. Akkor a legegyszerűbb, hogy ezt ne gulyásnak nevezzük. De hát ez gulyás, mondta ártatlanul. Nem, ez egy háromszög avagy almásderes. Hosszan bámult, rendben, bólintott komolyan. (Csoda-e, ha valaki *kicsit* megrökönyödik, hallván, tettél rendben cseresznyepaprikát az almásderesbe…)

Régebben, tíz éve, szerettem volna estélyeket adni, nyílt házat vinni, a kertben lampionokat, és az összes szomszédnak szabad bejárása lett volna, azok is bekukkanthattak volna, akiket ki nem állhatok (vagy mert álnokok, vagy mert igazságtalan vagyok). Szolid sütések volnának, nem afféle grill-partyk; nagy jártasságra inkább a szalonnasütésben tennék szert, „az egyszerű dolgok gazdagságát” egyszerre fedezné fel az utca, a példás családi életű kiugrott pap, a vénkisasszony, az ötgyerekes özvegyember, a volt tanácselnök, akit 56-ban fölzavartak a fölkelők a tanácsháza tetejére, pedig már akkor is ugyanilyen öregember volt és száz kiló, hogy hozná le két saját kezével azt a pirosas csillagot, és föl is ment és le is hozta, és fehér

volt a haja, amikor átadta, ott megőszült helyben. Évek óta a szobájában ül, nem jön ki sose, föl se áll, még vízért se, azt is az unokájával hozatja. Sose merem a lányától megkérdezni, hogy hogy van. A Bárány Laciék szerint már régen meghalt. A Bárány Laci édesapjának kertes vendéglője volt a háború előtt a Duna-parton, kiállt a stégre az apja, jöttek a halászok, hozták a friss halat, ő meg név szerint mutogatott a halakra, azt a Ferkót kérem, ezt a Marit. Ilyen jóban volt a halakkal.

Amikor ideköltöztünk, lassan, lassacskán, húzódozva ismertek el felnőttnek minket, megszokták az uramat gyereknek, s maradt a szomszéd az apósom, aki ha ritkán beállított, figyelmetlenül belapátolta a főztömet, hűvös kedvességgel kioktatta fiát s unokáit a der-die-das csodáiról, és a kertkapuban elbeszélgetett a szomszédokkal, ahogy illik. – A villany hozta meg a változást. Mert bármikor jöttek is az utcából haza, este nyolckor, éjjel egykor, gyalog, becsípve, józanul, taxin, égett a szentem szobájában a lámpa. Tán csak nem felejtették égve? Őszre, mire lekopott a kerti sövény, ez is kiderült, látták a szomszéd úr fiát, ott görnyedt az íróasztal fölé. Vajon mit csinál? (Rágicsálja a tollát, azt csinálja.) Ez már fogasabb kérdés. Itt a gyerekek tisztázták a képet. Én rendben voltam, láttak cekkertől imbolyogni szuszogva, izzadva, ezt tudták, mi. A szomszéd úr fia a férj. Az tartja akkor el őket. Keres rájuk, az asszonyra meg a gyerekekre. Akkor viszont ott az a lámpánál, ott este, az valami munka vagy munkaféleség mégiscsak. Akkor ezek dolgos népek. Hóbortos, dolgos népek.

A szomszédok ritkán jönnek át (hála Istennek), s a barátok is ritkulnak az ember körül, és főleg a barátszerűségek, a félig-barátok, akikből fiatalabb korban annyi van, és ez olyan *reményteli*. De most össze kell őket számolni, és elegendő hozzá egy kéz.

Maga tudja, Božek, negyven évet leélni ebben a rendszerben, hát… úgy mondanám: nem jó. A példaképek persze negyven év alatt mindenütt meghíznak. A konyhából hallgattam őket. Ha az európai gondolkodás, melynek a férfiak a letéteményesei, bajban van, és még a nahspejze előtt úgy véli, az érték az valami olyasmi, amit teremteni kell, valami új, akkor egy dézsatündér helyzete mégiscsak kedvező. Énekelgetek és az Istenre

gondolok, hogy hogy is van ez. Hogy lelassult az idő, már nem sodor magától, kell tudni reggelente, mit, miért, naponta ismerni kell a démonodat, mert belenézel a tükörbe, és megkérded, miért, és hallgatsz. Ha oldalt hajtom a fejem, látom, szalad a hús arra a felére a fejemnek, ha vissza, fut mind vissza, mint egy hajón az emberek pánikban, hogy ne süllyedjenek olyan gyorsan. Hogy ez a rendszer még magányosabbá tesz. Hogy a rombolásával szemben csak magadat tudod állítani, nincsenek hagyományaink, amelyekből a reflexek igazolást nyerhetnének, *társaink* nincsenek emiatt. Hogy bezzeg Fontane tartozott valakikhez, volt *honnét* nyugodtnak lennie.

Kicsit már ittak. A boldogságom ijedten pislogott a két komoly ember közt. Ennél rosszabban pislogott: logikusan. Láttam, ahogy lejjebb csúszik a fotelban (én szereztem lomtalanításból! Bohumil! Bármikor, ha lomtalanítani kell nő – nálam jobbat úgyse kap!), láttam, ahogy már megint nincs *közvetlen* véleménye, ahogy iszonyatosan figyel, s gyűjtené be a barátai agyát. Mondott valamit, mire elnevette magát az a barátja, akit én most mindennél jobban szeretek, és így szólt: – Így próbálod megúszni. Érvényes. Egyről feledkezel meg, hogy *mindenki,* mindenki nem úszhatja meg. – És még ekkor is nevetett, nem kényszeredetten, hanem keserűn, ahogy szinte mindig. Olykor látom rajta, milyen magányos, és ezen nem lehet segíteni. Nincs mit segíteni.

Néha amikor felkelek, amikor kezdek magamhoz térni aléltságomból, fáj az egész helyiség, az egész szobám, fáj az ablakból elém táruló látvány, a gyerekek iskolába mennek, az emberek bevásárolni indulnak, mindenki tudja, hová menjen, csak én nem tudom, hová mehetnék, kábán öltözködöm, támolygok, fél lábon ugrálok, a nadrágomra taposok, amikor húzom felfelé – ezt írja Maga, Bohumil, meg hogy már nem szívesen néz szembe magával, hogy már a saját látványa is fáj, és elborzad a fürdőszobabeli látványától.

Hát jó. Borzadjon. Akkor ne nézzen a tükörbe. Majd én nézem Magát! Egy ilyen nap betoppannék Magához Prágába (míg – ó, szokott, csökött sors – az uram Magáról s Prágáról írna: idehaza). Kitakarítottam, mondaná

Maga köszönés helyett. Fordulnék egyet, perdülnék, és máris egy női alsót látnék himbálózni a fürdőszobaablakban, akár egy női test, testrész, fragment combtőtől a mellekig, mintha másra nem is volna szüksége, Maga zordan leakasztaná a szoknyát, s oda se pillantva, kidobná az ablakon. Gyilkos, mosolyognék én kacéran, magakelletve, kevés együttérzéssel nemem iránt.

Vagy nem találnám otthon. Kódorogna. Nem érdekelne Prága, „a varázsos hangulatú Arany Prága, a Városok Királynője, a patinás negyedek, a múltba vezető utcácskák", engem csak Maga érdekelne. Hrabácsek, én egészen Magába hülyülnék. Kocsmáról kocsmára kajtatnám, nem volna az Otta-kocsmában, de nem volna a Méregzöldben sem, az Arany Tigrisben sem. Keressem a Centrál Szállóban a Hal utcában? Vagy tán a kerskói erdőben lévő Hájenka vendéglőben? Túlzás. Az U Pinkasů-ban én volnék az egyetlen nő, jól megnéznének, de Maga ott se volna. Ahogy az ősi szlovák bölcsesség tartja: a meleg sör nem hizlal.

Elveszett Spániel kankutyánk aranyszínű idős és biceg és rosszkedvű.

Konténeres sittszállítás hálóterves számítógépesprogram alapján.

Hívjon bizalommal! Hegymászó géemká érvényüket vesztett politikai jelképek bontását vállalja, ingyen, diszkrécióval, Bunkócska te drága jeligére.

Vegyes biogiliszta 18–20 fillérért eladó.

(Magának olvastam.)

Magával álmodtam.

Hallgatok az álmaimról, mit bosszantsam, mikor épp neki kéne Magáról álmodnia. Maga viszont, ahelyett hogy színes és erotikus álmokat organizálna, *fontos* beszédeket tart.

Hogy ha egy országban évtizedek óta vagy még régebbtől esik az eső, zuhog, ömlik, szemerkél, permetez, és mindenünk vizes már, a ruhánk, ingünk, cipőnk, a szemünk, az agyunk, a csontjaink, *nagy díszeink, mitológiáink,* és nyirkosságtól penészesek a női alsók, és dohosak a melltartók, akkor ez az eső ott van – nem tud nem ott lenni – …mindenütt

ott van, zenében, képen, írásban, minden *színtéren;* nem úgy, hogy a regényekben is okvetlenül esik az eső, süthet ott a napfény, de az más napfény, esős fény. Másképp írunk esőben és másképp, ha süt a nap. Esőben hamarabb halnak a regényhősök.

Máskor meg a takaró. Hogy *ezek,* világos volt, kire gondol, ezek, azaz azok ott fent Prágában, elveszik a takarónkat, majd visszaadnak egy kisebbet, amely alól vacogva kilóg mindenünk. De azért csak több a semminél. Eltelik egy kis idő, felnőnek a gyerekek, akik azt hiszik, ez a maradék, ez az alamizsna – hogy ezt hívják takarónak, hogy ez a takaró, ez a ficni. Hogy a takaró az eleve olyan, hogy kilóg a lábunk. Akkor aztán a gyerekeinktől veszik el a takarónak nevezett takarómaradékot, hogy később a takarómaradék maradékját nevezzük takarónak. Zenontól tudjuk, hogy pedig takaró mindig lesz. Ez a szocializmus lényege.

Reggel eszembe jutott, hogy mindezt az apósomtól hallottam egyszer. Keverem az öregedő, fantasztikus férfiakat.

Úgy is álmodtam Magáról, hogy Magának híre-hamva sem volt. Reggelre egy mondatra emlékeztem csak. A világ nem egyre rosszabb, hanem egyre kevésbé ártatlan. Jó mondat.

Hasztalan. Hasztalan húzom, tolom az időt, rejtem, rejtezkedek, bújok, fecsegek, baj van, Bohumil. Az a baj, hogy elmaradt a vérzésem. Ne ijedjen meg. Igaz, Maga nem ijedős. Egy úriasszony ezt hogyan mondaná? Egy igazi, finom, prágai úriasszony? Eine Dame aus Prag? Aki még látta Kafkát. Holdórám késik? Rendben: Bohumil, drágám, baj látszik lenni fenyegetőleg, holdórám késik.

Vajon milyen öregasszony leszek én? Nőnek még csak elmegyek, de öregasszonynak csapnivaló leszek, nívótlan. Az anyósomék voltak az utolsó *gárda* – akik még hetvenen túl is aggályosan ügyeltek az óraszíj és a sál, cipő és táska, időjárás és rúzs, kedély és szoknyahossz, make-up és külpolitika kapocsára – és ha nem volt, mert nem lehetett minden rendben, akkor ezt tudván tudták, és szenvedtek tőle. A műbőrtől rosszul lettek, belázasodtak, és soha nem mondták: rizsa és máma. Az a büszkeség volt meg bennük, ami a tengerihajók kapitányaiban: ez az én hajóm, ez az én

országom, én felelek mindenért, a rosszat elháríthatom, a jót segíthetem. Nem hiszem, hogy csak az anyósom és gyönyörű kreol nővére lettek volna ilyenek, a két grandiózus nővér, látok a városban tipegni ilyen „kíméletlenül rendben lévő” öregembereket – persze a nevetségesség határáig rendben lévőket.

Ki fognak halni. Minden péntekre halat szerezni, erre lehet támaszkodni. Én nem tudom, mire fogok. Ezek a kalapok és sálak, köszönési módok, ezek az *üres* formák, Bohumil, azt nem mondom, hogy sorsról beszélnek, de egy olyan életről, amelyben rend volt. Vélhetően már nem az Istentől kapott rend, de egy olyan világ, amelyben mindennek helye van, lehet, hogy nincs benne igazság, meg a szabadság is csak mértékkel, de el lehet igazodni benne. Ennek vége.

Sokat gondoltam a Maga mamájára. Most láttam is egy fényképet róla. Úgy látom, minden igaz, amit Maga leírt. Jó lett volna megkérdezni tőle ezt-azt, olyat is, amit Maga, drágám, sose kérdezett meg tőle, már megbocsásson…

Én nem *ügyelek* semmire, hanem valahogy megcsinálom. Ebben van jó, tudom, de mi van, mi lesz, ha se ügyelés, se csinálás…

Anyósom nővére: „Fiam, bejöttek, ugye, ide ezek a derék oroszok. Most nem megyek bele abba a zsákutcába, hogy megerőszakolták-e az urad nagynénjét, illetőleg, nem rokon, az urad nagybátyjának a felesége, illetőleg volt-felesége, nos, hogy megerőszakolták-e avagy ő viselkedett illetlenül és kihívóan, mindenesetre ekkor még az elfogulatlan várakozás nemcsak érthető, jogos, de kötelező is volt. Igen. Legalább egy piros zsebkendőm lett volna, amikor megjelentek az utcánkban az első Grisák. Vagy körömlakk. De semmi. Semmi piros. Micsoda stílustalanság. Csak azután az orrom vére…”

Cicák a kerskói erdőben, Maga meg eteti őket. Jó erre gondolnom. Božo, van olyan nap, semmilyen, fogom és felöltözöm. Mintha bál volna, és odamennék. De csak a konyhába megyek mosogatni. Ha kijön az uram, némán néz hosszan. Mondja, hasonlítok én a pozsonyi rabbi lányához, aki szerette Magát és Maga is őt, a Perla? Holnap elvetetem a gyerekem.

Utoljára akkor voltam terhes, amikor ebbe a házba költöztünk, előtte még el kellett adni azt a kicsit, egy házaspár volt a reménybeli vevő, szándékuk komolyságához nem fért kétség, minden biztos volt és nyugodt, az árban is megegyeztünk, előleget nem adtak, és nem is kértünk, én az asszonnyal a részleteken egyezkedtem már, a függöny kell, de a pad nem, és milyenek a szomszédok, az asszony bírónő volt, az uram meg is kérdezte egyszer, minden bírónőtől ezt kérdezte, hogy ma hányat? hányat végeztetett ki?, és vigyorgott, ezt érti ő szellemességen, de nagyon nagy hallgatás támadt, másnap följött az asszony lemérni valami belméretet a kombináltszekrény végett, be volt csípve kicsit, konyakra tippeltem, ezért rögtön konyakot hoztam, noha jobban szeretem a szilvapálinkát, mindig vannak „helyeim”, ahonnét szép, tiszta, dögerős pálinkákat kapok, amint látta, hogy egyedül vagyunk, dőlt belőle a szó, később az uram rettegve hallgatta újra tőlem az egészet, hogy itt mindig *kiderül* valami, illetve nem valami, mindig ugyanaz derül ki, hiába van csönddel bebugyolálva az egész ország, kilóg a halottak lába, hogy itt évtizedek óta óránként majd száz embert végeztek ki, percenként egyet-kettőt, átlagban, tehát ha elszunyókált a központi Gyilok, mert tévét nézett vagy az édesanyjával beszélgetett, akkor kellett csak aztán kaszabolnia a halálnak, hogy tarthassa a tervet, ahogy másznak elő ezek a történetek, mint a giliszták, mint a foltos hiénák, hogy ez lassan sok, neki, mondta a szentem, már tényleg csak a félelme marad ezekhez, se figyelem, se érdeklődés, se felháborodás, s ezt jól érezte az uram, a bírónő is erről beszélt, igyunk egy kis konyakot, merthogy a bírónő fivérét még gimnazistaként vitte el az ÁVÓ, a tökit, bocsáss meg, szívem, az asztalhoz szögezték – népmesei motívum, Bohus, szájbapisálás, odaszögezés, körömleszaggatás, ez felel meg ezeknél a hétfejű sárkánynak meg a királyfinak –, mint a sajátjait, úgy szereti a fivére az ő gyerekeit, de nem is ez az érdekes, hanem hogy ki vezette a tárgyalást? nem más, mint a fivér padtársa, aki régebben, meggyőződésből, mert a népének szolgálni akart, mert nagyon szegények voltak a háború előtt, s az apja tüdőbajban halt meg 42-ben, mert nem volt pénz rendes orvosra, jelentkezett a rendőrségnél, s azok most kipróbálták, hogy alkalmas-e nagyobb feladatokra, álltak egymással szemben – holnap doga matekból! –, a padtárs is remegett, a

fivére is remegett a félelemtől, az egyik kínzott, a másik kínzatott, és hogy ez a padtárs, hol az az Ararát?, az ő fivére megnyomorítója, ez az ő férje!!! – – – Mért meséli ezt el nekem? Kérlek, tegezz. Bízzál bennem! Igyunk még egy kis konyakot. A férjem korkedvezményes. Leinformáltunk titeket. Minden rendben van. Miről beszélsz? Nyugodj meg, semmiről. Nincsen semmi, és akkor váratlanul zokogni, hüppögni kezdett, könny nélkül, nyáladzva, hisztérikusan rángatózva, átölelt, és én undorodtam tőle, arcát az arcomba temette, és én undorodtam tőle, és simogatta a pucér vállamat, és én undorodtam tőle, s undorodva simogatni kezdtem a nyakát, a tarkóját, masszíroztam a fejét, hogy nyugodna le, és mikor megcsókolta a hajamat, és evvel együtt az ágyékát a combomhoz nyomta, akkor elrántottam magam, lihegve néztük egymást, én voltam a szédültebb, ő azonnal kijózanodott, egy ellenséggel több, holnap jöjjön a férjed az ügyvédhez, holnap lesz, szívem, a nagy nap, s amikor az uram visszajött, induláskor aggódva nézegette a táskáját, belefér-e annyi pénz, mert nem tudta, az mennyi *papír,* és megállt az ajtóban, csak rá kellett néznem, ahogy lógott a keze, mint a pingvinszárny, hogy fuccs, egyszerűen visszaléptek, egy hónap után, csak úgy, és az uram ezt nem tudta elviselni, fölhívta a bírónőt, s amikor bemutatkozott, és az azt mondta, tessék, mit tetszik parancsolni, akkor ez a szelíd ember kiabálni kezdett, vagy majdnem kiabált, mert nem tudta, hogy mit is kiabáljon, csak nyökögött, hogy ilyet nem, hogy nem lehet, hogy így nem lehet ezt, így ezt csinálni, nem, nem szabad, és miért, csönd volt, az uram még egyszer, már halkan kérdezte, miért lett ez?, és nagyon érdekes volt a válasz, az uram – amúgy – vevő az ilyen mondatokra, azt mondta a bírónő, *megváltozott, uram, a leányzó fekvése,* a férjem mormolgatta, a leányzó? a fekvése? az uram? milyen leányzó, milyen fekvés, milyen úr, és ekkor egy férfihangot hallott a háttérből, egy hangot, hogy összeszorult a szíve, a kurva anyád, tedd már le, és az asszony le is tette azonnal.

Azt hiszem, az én kincsem hamarabb ijed meg, mint én. Hallgatom egyszer, épp ott olvas fenn a pódiumon, a hű asszony lent hallgatja, mellém telepszik egy ápolt arcú, barnabőrű, sportos férfiú, fiam, Annika, mondom, ha ez nem ávós, akkor én vagyok az, én meg nem vagyok az, s elkezd

suttogni, hogy majd este, majd később, majd hármasban, majd beszélgetünk, mit suttog?, suttogom, hát suttogok, suttogja, no persze magácskának, már nem idegen a *szövegtest,* rá van írva a hajtókájára a neve, Ferenc, Ferenc, nagyon megkérem, ne szólítson magácskának, közelről fürkészve a pofámba bámul, elígérkeztünk estére, suttogom, be kár!, suttogja, pedig milyen megtisztelő lett volna az ön férjével, a magyar kultúra jelentős reprezentánsával, a picsába!, ez már sok, ha proletárdiktatúra, ha nem, drága Ferenc, értsen meg, az uramnak estére nő kell, legyen belátással, lássa, nekem se könnyű, és felugrottam, hogy a hajam csiklandozva súrolta az arcát, fent a pódiumon a felolvasó ingerült szünetet tartott, sokba lesz ez még nekem, én kiszaladtam, ki a WC-be, s öklendezve a csempének dőltem, fenyegetnek és gazsulálnak, majd még találunk időt egy kis beszélgetésre, én meg tettetem, hogy hülye vagyok, amit senki se hisz, pedig így lesz lassan, és aztán a szentem, még mindig sértődötten kioktat és megfed, hogy ne játsszam ezekkel, úgy szónokolt, mint az apósom szokott, mint aki *tudja, mit beszél,* ez nem játék, itt csak egy ideig lehetsz deli levente, ezért más vidék ez, csupaszabb, ziláltabb, pusztább, kopárabb, durvább, mert van az életnek egy *kis* rendje, amihez már nem volna szabad senkinek nyúlnia, de ezeknek bejárásuk van mindenhová, mindent széjjel tudnak cincálni, és helyzetek keletkeznek, ahol nincs mivel védekezni, mert nem is vádolnak, nincs belső szabadság és függetlenség, csak kiszolgáltatottság és tehetetlenség, mert nincs hova bújni, csupasz lepusztult táj, üvegország, lehet, hogy követnek, lehet, hogy nem, nincs válasz, mert nem lehetséges kérdés, ez egy ilyen hely, ülsz egy elhagyatott erdőszélen, és nyeled a könnyed, teljes jogú választópolgár.

Ez se leányálom, de az még rosszabb, ha nincs megijedve, hacsak ránéz, például, egy rendőrre, az már kétszázzal több, olyan a nézése, hiába szelíd, birkás, a szerv egyszerűen *olvas* benne, mondhatom, a 200-zal még jól járunk, a sógorom gyakorlati lélek, könnyen paríroz, ha ez érdekében áll, az uram az autóban, az öccse kint, megtárgyalja a dolgot, hajlong, hajladozik, 400, 300, 100, nem kerül neki semmibe, játszik, így biztos urak, amúgy, az uram meg nézi, nézi, ahogy a Gonosz Hatalom dróton rángatja azt a szép nagy mafla testvérét, elég!, és előlebben Parsifálként, tágabb

összefüggéseket keresve s találva, hogy ki minek kije, hogy ők az ő rendjének volnának őrei, civil kurázsi, jogállam, a vitéz urak meghallgatták, elköszöntek, és följelentették a sógoromat, aki későbben áthozta a csekket, fizetné be az uram a hétszáz forintokat, ha annyira szabadnak akarta magát érezni, és megérte-e, de a válaszra már nem figyelt, mindig elunja a bátyját, és az még beszél, amikor emez már indítja az autót.

Ugyanúgy pörgött már a kocsi kereke, amikor a bátyja válaszul hetykén azt fejtegette, hogy életen-halálon nincs mit gondolkodnia, én pedig vigyorogtam, mint egy XX. századi Szűzanya (színes litográfia). A kérdés, melyet a sógorom a maga kíméletlen, valamelyest ordenáré és valamelyest őszinte módján föltett, az az volt, hogy mit csinálnánk, ha én, úgymond, bekapom mégis és újra a nokedlit.

Most félek, életemben talán először.

A sógoromat is meg kellett hódítanom, nem állítom, hogy sikerült. Mindent meg kellett itt hódítanom. Tudja, Bohumil, ahogy nézem a maga családi fotóit, az apját, a Francint, Pepin bácsit, látom a sörgyárat, nagyon megértem a mamáját. A házat is meg kellett hódítanom, tartottam tőle, úgy éreztem, elárultam azt a kicsit, elhagytam, megcsaltam, lepasszoltam.

Annyival volt a házzal nekem nehezebb, amennyivel az uramnak könnyebb, itt volt gyerek, és hogy megcsináltattuk a tetőteret, megváltozott a ház, de *az a régi ház* változott meg, új ösvények keletkeztek, váratlan terek és csöndek, más lett a járás, új zugok lettek, régi jó kis magányos helyekről derült ki, hogy ott, mondjuk állandóan áll valaki (nagy család), példás igen-nem, ahogy a gulyás, múlt és jelen játéka, hisz ő is, a szentem, az a valamikori gyermek, meg nem, az, aki most rémülten kaparász a sötétben a régi villanykapcsoló után az üres falon.

Az építkezés volt az első alkalom, s rögtön eléggé viharos, hogy a sógoroméknak tudomásul kellett venniök, hogy vagyok. Eddig messzi voltam, mint Usti nad Labem Jeruzsálemtől, voltam is, meg nem is, rájuk volt bízva. Ezt ezek nem szívesen veszik (inclusive az uramat), azt, hogy rajtuk kívül *más* is van, hozzászoktak saját magukhoz, nagyvonalú família, de a nagyvonalúságukat egymás közt élik ki… Mióta itt lakunk, a

sógoromék nem szűnnek meg szóvátenni, hogy ők *milyen mennyire* nyeretlen kétévesek voltak, amiért ebbe a házcserébe belementek (kitúrtuk őket, de facto, és ki is fizettük őket: úgymond), hogy bagóért itthagyták ebek harmincadjára ezt a szinte *toscanai villát,* mintegy kisemmiztettek, hagyták a *majoresco* sehol sem deklarált előjogait érvényesíteni, úgy tettek, mintha tréfáltak volna, mintha próbára tennének, értem-e a viccet, a káromra akár, miközben valódi szemrehányásaikat akarták a tudomásomra hozni, hogy bennem lelkiismeret-furdalást, de legalább egy kicsi hálát gerjesszenek, bennem, és nem a bátyjukban, mert ahhoz nem mertek hozzáérni, hisz a bátyjuk – az ők. Nem mondom, Bohus, hogy nincs néha elegem belőlük.

Édes fiam, néha így szólítom. De nyilvánvaló, hogy Maga (hogy ő?) nagy kertet tart, és át– meg átültet, mint a Jóisten. Mégse mentem el orvoshoz.

Az építkezés sok tapasztalattal járt, új, szokatlan, ismeretlen viszonyokba keveredtünk, felnőtt-helyzetekbe, és nem állítom, hogy feladatunk magaslatán álltunk volna. Lassan tanultuk meg a bánásmódot ezekkel a komoly férfiakkal. Egy ács vagy kőműves az nagyon komoly ember. A kőműves és csapata már félórával a munkakezdés előtt a kertben ült, együtt reggeliztek, a mester szelte a kenyeret és adta körbe, mint családfő a gyerekeknek. Ez tehát a tekintély, tanultuk meg. És elszörnyülködtünk, hogy mennyi sört isznak. A víz– és fűtésszerelőknél aztán megtanultuk, hogy a kőművesék nem *sok* sört ittak, hanem *csak* sört ittak, vagyis igen megbízhatóak. Hamar kiderült az is, hogy ezekhez a tárgyalásokhoz nem elegendő tekintély és ész, nem elég az áttekintés képessége, a ravaszság, a formális okosság gyorsasága – ezeket az erényeket tudta az uram némi utánjárással felvonultatni –, hanem *tapasztalat* kelletik, éspedig, váratlan módon, nyelvi tapasztalat.

Az út, amit a mesteremberekkel tárgyaló mittel-européer bejár, mert ez nyilván így van Prágától Belgrádig (sőt a Gum áruházban is hasznosítható e tudás), az út párhuzamos, már megbocsát, Bohumil, a Wittgensteinével, az elegáns és rigorózus geometrikus nézőpontot felváltja egy a használathoz

illeszkedő, lágyabb, melegebb, emberibb, gyakorlatias felfogás. Az uram például az elején úgy hitte, hogy ha egy árat mondanak neki, az azért annyi amennyi, mert az annyi amennyi, ennyi az *értéke,* a kevesebb balekség, a több tisztességtelen volna, nem tudta, hogy az elsőül elhangzott ár *semmit* sem jelent, legföljebb annak a barátságos előrejelzése, hogy itt lesz majd *valami,* valami munka és valami fizetés is, de ne is beszéljünk róla. Az első hónapban az uram, a beszéden innen, hallgatott és fizetett. Az utolsó hónapban mindenen túl, ugyanez a hallgatás már gyönyörű párbeszéd, vívás, még inkább tánc, nemességnek, nemtelenségnek, erőnek s gyöngeségnek a tánca, párbeszéd, két ember – két férfi! – beszél a világról, azaz hallgat, hallgatják a világ beszédét… önmagáról. A megértést megkönnyítette, hogy a pénzünk is elfogyott.

Meg az erőnk. Ne vesse meg őt, Bohumil, de soha életében nem végzett fizikai munkát. Igaz, Maga se azért az, aki, mert nem lehetett rögtön az, aki… Vagy ki tudja… Megtanult a kincsem cementeszsákot cipelni, kezdetben ölben vitte őket, óvatosan, szeretettel, mint az alvó kisgyereket, kezdő szülő, állandó rettegésben, hogy fölreped a papírzsák, és majd örökétig szitál a finom, szürke por; idővel csak kileste, miképp csinálják a többiek, hogyan kell félvállal aláfordulnia – félvállról venni a cementet –, hogy szinte a zsák tolja magától őt előre, szinte.

De aztán kizárólag a fáradtság maradt, a hajnali kelések, az örökös készenlét, egy nem működő ország hétköznapjai. Poros a füzetem!, üvöltött föl egy nap a szentem. Valamiért engem is gyűlölni kezdett akkor. Nem valamiért, pontosan tudom, miért. Azt, amit akar, hogy tudjam meg ne is, azt éjjel szokta elmondani, míg alszom. Én már sokat álmodtam Magával, Bohumil, *úgyhogy* Maga tudja, van, hogy az ember nem tud aludni, forgolódik, sóhajtozik, s reménykedve nem nyitja ki a szemét.

Ő meg csak mondta, mondta, hogy az ember házat épít magának, jól van, ház, otthon, hajlék, jól van, anyák, matrónák, asszonyi erő, jól van, de hát téged nemi izgalomba hoz ez az egész rohadt építkezés, ahogy törülöd az öreg asztalokat… a megmarkolt fogantyúkba ömlő erőd… meg egyáltalán az épülés maga, látni a növést tégláról téglára, tudom, a testedből növelted,

vérrel, verítékkel, minden szeglet ismerős, a győzelem és megalkuvás szegletei, és büszkén simítasz végig a frissen meszelt falakon. Elhallgatott. Mindig meglep, hogy akkor is fogalmaz, ha egyedül van, vagy azt hiszi, egyedül van.

Akkor föltérdelt, én ijedten megfeszítettem az izmaimat, meztelenül föltérdelt, kiabált, én itt csak egy segédmunkás vagyok, tudom… azért hagysz egyedül… de nem vagyok hajlandó ajtótokokra meg fertgerendákra féltékenykedni… érzem, hogy ezek téged kielégítenek… nincsen semmire szüksége a testednek, rám nincs szüksége a testednek, és ebbe nem fogok belenyugodni – de akkor már acsarogva rázott, én meg, nevetséges, úgy tettem, mint aki nem ébredt föl, mintha ájultan alélnék egy férfi karjaiban, fejem, a kezem verődtek ide-oda, úgy tettem, mint aki rosszat álmodik, mint akit álmában megerőszakolnak, így tettem, Bohus, nem éreztem semmit, mert el kellett tényleg aludnom, hogy másnap kiérjek hajnalra a Solymári Téglagyárba, és el is aludtam könnyen.

Telt-múlt az idő, és jó, hogy ez így történt, mert valahova, markos legények segítségével be lehet költözni egyetlen nap alatt, de valamit belakni, ahhoz idő kell, idő, míg magamhoz idomítottam a házat, vagy ahogy a tárgyak megtalálják a helyüket – az a lassú szép vándorlás, akár egy természeti tünemény – – – – otthon lenni. (Az érettségi találkozón – huszadik – az osztályfőnök (úr) emlékezett, hogy az uram már annak idején is itt lakott, és mosolyogva azt mondta: Aha. Akkor te ott fogsz meghalni. Az uram nem tudott mit válaszolni, ő is mosolyogni kezdett.)

Édes fiam, rosszkedvem van. Ezt ne tekintse hűtlenségnek.

Pinabú, ez most az. Nem akarok több gyereket. Akarni eddig se akartam semmit, nem *akartam* én a gyerekeimet, hiszen föl sem vetődött, hogy *ne* akarhattam volna őket… Fontolásból pedig valóban nem lesz gyerek, *ide* gyereket szülni, az, finoman szólva, nem logikus.

Nem akarom, nem akarom, nem akarom. Nem akarom cipelni a nagy hasamat, a nagy dög hasamat, nem akarok fél évig ugyanabban a ruhában járni, nem akarok vasat enni, nem akarok hányni, nem akarok fájni, nem akarom a kórházat, nem akarom, hogy idegen férfiak kotorásszanak bennem

mosolyogva, féltem a mellem, nem akarom, hogy megduzzadjon, és nem akarom, hogy megfonnyadjon – – Bohumil, öregem! hogy mit láttam a múltkor! a női napozóban egy öreganyót, de tiszta diáklány gyönyörű mellekkel, csak bámultam, annyira tetszett, mígnem a tulaj szigorúan rám nevetett! – –, és nem akarok pelenkázni, nem akarok szarba nyúlkálni, és nem akarok megszépülni sem, újrakezdeni nem akarom, új örömet se akarok, mert éppen elég a régi, annak is alig tudok a végére járni.

Az én testem, fiam, olyan pontos, mint az óra, ezért nem volt félelem soha bennem. Most van. Ezt jelenti, hogy baj van. Ezért van baj.

Van egy hattyús-történetem, mondja az uram, odaajándékozom neki (ez Maga), na? Elég pofátlanság. „Valahol Németországban, egy városban a tóparton minden este égre röppent egy lángoló hattyú, divne ptak, és amikor elégett, belebukott a vízbe, a polgárok szörnyülködtek, aztán őröket állítottak, és rajtakaptak egy fiatalembert, amint kiflivel csalogatott kifelé egy újabb hattyút, leöntötte egy üveg benzinnel, és aztán meggyújtotta, és gyönyörködött az éjszakába felszárnyaló hattyúban… és amikor elfogták, ez a fiatalember azzal védekezett, hogy Salvador Dali ihlette meg, hogy az égő zsiráf, amit Dali festett, éjszakánként rémlátomásként kísértette, hogy fájni kezdett neki a szoba, ahol az égő zsiráfról és Salvador Dali paranoid-kritikai módszeréről álmodott, először az állatkertben a zsiráfot és a sörényét akarta leönteni, de nem ért fel olyan magasra, és így egy szelíd hattyút édesgetett magához, és amikor a hattyú lángolva felröppent, egészen fönn, a zeniten Salvador Dali égő zsiráfját látta… és többé nem fájt neki a világ, és nem tudta, hogy ez a kép úgy felkavar engem, mint a halastó tükrét a hűsítő vízbe zuhanva alábukó hajdani gyönyörűséges hattyú…”

Titkom van magával. Még nem nyom. Maga nem tudhatja, ki Kogutowicz Manó; egy térképész, többek közt, egy olyan ország térképésze, amelyik létezett. A Maga országa, ez a mostani, amit úgy csináltak, meg az enyim – ezek alig vannak, vannak is, nincsenek is.

Ülve egy padon a Belvárosban – szuszogtam –, mellém telepedett egy öregasszony, vonzom őket, mindig van körülöttem néhány, s mutatja a Vörösmarty teret, a Váci utcát, hogy nézzem, mit csináltak ebből a

városból, a legjobb esetben egy Patyomkin-falut, pedig higgyem el, Budapest fantasztikus város volt, itt jó volt élni, kislányom, szerettem járni az utcákon, szerettem vásárolni, nézelődni, azért, mert fiatalnak tetszett lenni, persze hogy tetszett, de nem azért, hanem mert ez egy igazi város volt, mint Párizs vagy Berlin, igazi város, igazi emberekkel.

Magának, Bohoušek, Prága igazi város, látom. Nekem Budapest nem az. De majd fölidézem magamban a Kogutowicz Manó színeit… Majd én leszek Magának ez az öregasszony. Magához öregszem, nekem itt ne nyomassza a derékfájása. Ne reménykedjék, Maga nekem *daliás*. Elhitetem Magával, hogy itt van a tenger. Kitágítom a Dunát, elemi kötelességem. Kiülünk ennek a pesti tengernek a partjára. Budapest a róla elnevezett tenger partján fekszik, halászati központ, híres a langusztája, melyet a magyarok gulyásnak hívnak. Ott langusztáznánk, könnyű hideg fehérborokkal, illetve olykor pörköltet is ennénk meg knédlis micsodát, repřove, knedlík, zeli, nehogy híre menjen, hogy nemzetietlenek volnánk. A tengernek az a leglényege, hogy mindig más. Más a partról és más a csónakból. És más egyedül, és más, ha valakivel együtt nézi.

„Tálalva van." (Victor Hugo)

Mit szólna ehhez, vinném Magát ide-oda, etetném, itatnám, utaztatnám? Bohoušek! Megvan! Kitartanám! Vénségére selyemfiú lenne. Mit szól hozzá? Ne mondja, hogy idegen Magától a gondolat… Maga csak küldözgetné a számlákat, én meg kiegyenlítgetném őket… Sörök, könyvek, pezsgő, nők, illetve azt nem, kikaparom a tíz szemét – fordítva: a két szemét a tíz körmömmel, de zakót azt vennénk, kéz alatt, egy ősrégi tweedet persze, meg egy olyan mai könnyűt, visszahajtanánk az ujját, nevetségesen potom áron jutnánk hozzá…

Maga megszeppenne. Illetve óvni akarna engem. Apám helyett apám akarna lenni. Egy nyugodt, rezignált, cseh apára csak volna szükség… Állítólag Philip Roth anyja mindig azt szerette volna mondani: my son, the doctor, én meg akkor azt, hogy: my father, the *cseh* – az uramnak meg, kevés ízléssel, kerítenénk egy kósza anyát, kevéssel beéri – és annyi.

Vagy ez volna a „sok a jóból”? (Gondolt már arra, hogy hol van az *édesség?* Hogy miben? Vagy mértéktelen volnék? Egyszer Georgina néni megkérdezte – úgy, mintha azt kérdezné: fáradt vagy? tudsz németül? –: mértéktelen vagy? Maga mértéktelen?)

Magába karolnék, és aprókat szorítanék a könyökén, Maga meg sem rezdülne, kis-vár-tat-va azonban visszaszorítana. Így beszélgetnénk, míg ki nem száradna a torkunk. Megmutatnám Magának Magyarországot. Vagy az egész világot? Vagy egy szobát? Mindenesetre én meg Maga, ketten, kettesben, meg bírnánk a Duna-konföderációt csinálni! Pupákok, csak néznének! Magánál elleneznék? Az uram észre se venné… csak örvendezne, hogy meg lett oldva a kis népek problémája.

Csupán jelen volnánk, egyszerűen ennyi, jelen volnánk Prágában, és jelen volnánk Budapesten, repdesnénk ide-oda, Maga mindig rosszul lenne a repülőn, izzadna a tenyere, és ostobaságokat beszélne, nem volna egy kellemes jelenség, egy frászban volna, a fejét a vállamra dűtené, mégiscsak egy fiatal, női váll!, én meg megfognám a reszkető, májfoltos kezét, és ebből meg az arca ráncaiból fölidézném sorban az írásait, azt a sok, *sok* embert! azokat a Maga embereit, azokat az elvarázsolt, felejthetetlen cseh pofákat… Egy regényíró mégiscsak mesemondó! Mint ilyen a szerencse fia.

Jelenlétünk nem olyan volna, mint a fény, inkább fátyol volna, csöndes, szemerkélő, enyhén barátságtalan eső, melyben fölragyognának a városok, anélkül hogy elvesztenék megszolgált, beléjük vert szomorúságukat. Pusztán utunk értelmetlenségének ízlelgetése keserűséggel, vagyis szépséggel tölti el az embert. (Maga mondta.)

Jelenlétünk másokat is jelenlétre ösztökélne. Képzelje el, Bohus, ez milyen frenetikus (frencsó!) volna! Mindenki lenne, aki van! Jaj, lenne nemulass! Nem tudna senki elbújni, csak a saját lyukas sorsa mögé, azt meg már nem is kellene bújásnak nevezni.

Mindez fokozatosan következnék be, akár a szocializmus világgyőzelme, előbb a tárgyak, majd a kutyák, macskák, galambok, hattyúk, s végre az ember. Például a hidak össze is keverednének, konfúzus helyzet támadna,

de azért a Dunát közvetlenül nem zavarnánk a Károly híd alá, az csak elijesztené az embereket, a Duna, ebből a szempontból, túl nagy, de már a tenger, amit csináltam a Maga kedvéért belőle, az óceán, a Budapest-ósen, az már megfelel, az nem túl nagy, minthogy végtelen, itt folyik a kertünk alatt.

Folyómellékiek vagyunk, Maga is, én is. Lehet, hogy ez az óceán a hűtlenség pecsétje? a vereséghányad? Mi az a csapda, amelybe *most* sétál be az ember?

(– mert ő mindenkit szétszed, mert ő olyan, hogy mindenkit szétszed, akit szeret, és csodálkozik, és csodálkozik, akár egy gyerek, hogy néha nem tudja összerakni)

Akkor holnap elvetetem a gyerekem. Gondoljon rám pontban éjfélkor, nem mintha akkor volna valami, nem volna akkor semmi, csak az volna, hogy Maga rám gondolna.

Képzelje, követnek. Ezek meghülyültek. Hogy úgy mondjam, soha nem kergettem szocialista délibábot, de azért a hülyeségnek is van határa.

(Egyszer – egyszer volt, hol nem volt, még ellenforradalomnak mondták a forradalmat, tragikusnak a mészárlást, önkritikusan hibának egy ország kifosztását, a gyilkosokat megbírálták, de felelősségre nem vonták, viszonylag békésen folydogált a vörös, fehér, barna és szivárványszínű terrorok után e szürke terror, melyet a reformkommunizmus búvópatakjának neveztek, a történetekben is kevesebb katarzis bújt, nem kötöttek föl senkit, és nem szaggattak senkit négyfelé, állítólag, moszkvai utasításra, az emberek élete nem úgy ment tönkre, mint 30–40 évvel ezelőtt, a történelem nem borította úgy föl a szereplőket, hogy azok azután csak ültek magukban egy ismeretlen árokparton, és az egyetlen, ami kézzelfogható maradt az életükből, az az árokpart volt, az életek nem kifordultak a sarkukból ez idő szerint, hanem… hanem elferdültek, lekókadtak, az életek konyultak.

Tehát még szamizdat volt a szamizdat, és fejlődésünk záloga az egypártrendszer, amikor egyszer, bizony, rajtam ütött a demokratikus

rendőrség. Krumplit vettem egy zsákkal, és a ház elé kanyarodtam (oda, ahol most ezek állnak a Ladájukkal), amikor, mint egy színes amcsi filmben, a bokrokból három szirénázó rendőrautó ugrott elő, és körbefogtak kéken villogva. Kérdések, válaszok, kis szemtelenkedések; ahogy, hamar, rájöttek a baklövésre – Elvtársak, Önök velem bakot lőttek!, ideális balzaci korban voltam akkor épp –, becsületszavamra azt mondták, hogy ügyeljek máskor a Trabantom tisztaságára, mert az rontja a városképet! Mondtam, hogy maga a Trabant ilyen, az rontja.

Lakott itt a közelünkben egy szamizdatkiadós fiú, az keverte meg őket. A minap láttam őt a tévében, szépen, szigorúan hallgatott, miközben az uralkodó párt hibátlan pulóveres képviselője biztosította őt a rokonszenvéről, és a meggyőződéséről, hogy milyen fontos szolgálat volt az elmúlt tíz évben a fiúé, melyet ő, ez a sajnálatos paradoxon, éppen ő kellett, hogy akadályozzon. A riporter szerint átmeneti korban élünk. – Bohus, élt Maga nem átmeneti korban?

Egyszer már, egy átmeneti korban, már meg is sirattam Magát, édesem. „Hrabal 1975 elején interjút adott, ami nem is annyira önkritika volt, mint inkább gyorsan elhadart hűségnyilatkozat a soros pártkongresszus közelebbről nem körvonalazott soros határozata mellett. Amint az akkor még otthon lévő Karel Kyncl beszámol róla, a prágai fiatalok válasza az volt, hogy elkeseredett felháborodásukban a Kampán, a festői Moldva-szigeten nyilvánosan elégették bálványuk, Hrabal könyveit.” Abban az évben született az első gyerekem. Sokat gondoltam akkor Magára. És hogy gyűlöltem azokat a senkiházi kultúrkopókat, hullarablókat… Akkor küldtem Magának, öreg barátom, egy rodoszi kavicsot, körbe fehér csík volt rajta, ritkaság… még egy fehér elefántot is ráragasztottam, tudja, a Rilke fehér elefántja… Nehci, abys na to odpovídal.)

Már napok óta itt ólálkodik (!) az autójuk. Akkortájt vettem őket észre, amikor elmondtam az új gyereket az uramnak. Azóta érzem, követnek. Két fiatal férfi. Sőt: egyik fiatalabb, mint a másik: az egyik. Legyen csak féltékeny, Bohumil Hrabal. Szemeznek, stirölnek – bizony, bizony, tiszteletük jelét adják folyvást.

Ma korán keltem. Nem szeretek és nem szoktam korán kelni. Anyám vagy anyósom, ők fél hatkor keltek, és hétre már minden kész volt, megterítve, gőzölögve… ennek is vége. Az én gyerekeim a reggeliről úgy tudják, hogy ez – legalábbis Európában – szombaton és vasárnap szokásos, hétvégi étkezési forma.

Rögtön megláttam őket, ott aludtak a Ladában, hevertek széjjel. Odalopóztam. Szépek voltak. De két férfi! Borostásak. Éjszaka, míg mi bent *mit sem sejtve* aludtunk, ezeknek kinőtt a szakálluk. Ettől meghatódtam. Szegénykéim, csak úgy nőnek összevissza alvás közben. Nyilván a hajuk és a körmük is. Nézem a körmüket. Manapság, gondolom, már nem babrálják a körmöket. Lekapni valakit a tíz körméről… Bár a pofon az pofon. Szóval ezek pofoznak. Ütnek. Verőemberek, homo verő. Az idősebbik szája lóg lefelé, mintha ő maga húzná, mintha sírásra görbülne, fázisrajz egy síráshoz, megtaposott szép férfiarc, krisztusi korban.

Pedig olyan helyesen gyávák. Már többször láttam, hogy le akarnak szólítani, főleg a fiatalabb. De csak hebeg-habog, tátog, mint a potyka. Talán süketnéma.

Mondja, egyetlen Bohumilom – tényleg, Bohumil! Magán kívül *végképp* nincs egyetlen Bohumilom se –, éppen sétálnék Magával itt a pesti tengerparton, én mezítláb a homokban, Maga társadalmi presztízsének megfelelően egy komoly, egy komolyan elrongyolt tornacipőben, lenne a langy szélben egy pad, leülnénk és felugrálnánk, Maga megint öregnek érezné Magát hozzám (pedig ez a legkevesebb), én meg dühös volnék ezért, amúgy is könnyen tudok egyidős lenni, mondja csak, egyetlenem, a Maga véleménye szerint, alkalmaz az ÁVO némákat?

Mire Maga azt felelné, aranypofám, hát az ávó, az nem is van már!, mert Maga *kitűnően* tudná, mi is az ávó (Maguknál hogy hívták?), habozás nélkül hozzáfogna ott a Duna-korzón, ahol promenádoznánk, egy történethez, a szolovki vagy milyen táborról, annak is egy őréről, aki az aranyfogakra specializálta magát, kikutatta az aranyfogúakat, azokat különválasztva kivégeztette, így gyűjtögetve, mint a hangya, az aranyat, de azután elérte őt a szocialista igazságszolgáltatás micsodája, lesújtása, kapott

tíz évet, amelyből leült: tizenkettőt, tizenkettő napot, és tovább és tovább, mert Maga tele van történetekkel, minden történetet ismer, a történetek is ismerik Magát, azonnal Magához kérnek bebocsáttatást, ott mennek-mendegélnek a kerskói erdőben, a Maga házikója felé, megvárják, ha nincs odahaza, ők is megetetik a cicákat, lett, lengyel, szlovén, román, ruszin történetek, ezeket mesélné nekem a tengerparton, az Erzsébet hídtól egy kőhajításnyira, és ezek azonnal magyar és cseh történetekké lesznek, általunk, ahogy fogja a karomat, és a kézfeje olykor a bordámhoz szorul, mindig is azok voltak, ezek ugyanaz a történet, a jelzők mások, a szín, a szenvedély, de ugyanaz a szenvedés, ugyanaz a meztelenség, vándortörténetek, összefogdosták a faluban a postagalambokat, megígérték, hogy senkinek a hajaszála se görbül, majd akkor a falut övező öt dombokon megálltak, felgyűrűzték kis égő fáklyácskákkal a galambokat, égő gyufával, és elengedték őket, menjetek *haza!,* és addig álltak a dombokon, míg porig nem égett minden, ez orosz történet, és hogy volt egy tehetséges hegedűs fiú, aki állt a kapu mögött, és tudta, hogy másodpercek kérdése, és a tankok átmennek ott mindenen, és játszani kezdett a hegedűjén, és úgy kellett elvonszolni onnét napok múltán, megzavarodva és megöregedve, megaszalódott arccal, ez magyar történet, elég!, és a Maga májfoltos kezét az arcomhoz emelném.

De Maga ettől ideges lenne. Hogy alkalmaznak-e most némákat, kicsi szívem, nem tudom. Ha rátermett az a néma… – szeme a sört keresné, felröhögne – …biztos, oda mindig kell ember, aki hallgat, mint a sír.

(Hallgat, mint a sír. Ennek 1989-től a magyar nyelvben nincs értelme. A sírok annyit beszélnek, nem győzni.) (Most olvastam, „a hivatalos verzió az 56-os bosszú– és megfélemlítési sortüzekről”: Negyvenezer hercegprímás, herceg, gróf és báró, akik születésüknél fogva csepeli vasmunkásnak álcázták magukat, kenyérrel a hónuk alatt megtámadták a békésen lövöldöző ávósokat.)

Volt az uramnak egy évfolyamtársa, szikrázott az agya, olyan okos volt, tündöklően okos, úgy nézett ki, mint Mikszáth Kálmán, folytonosan mutogatott, puffadt gömbölykés keze volt, az ujjai, akár a kolbászkák,

mégis röpködött a keze, mindene nehézkesnek és durvának tetszett – a keze mozgása, a tekintete meg az esze: ezek voltak a kivétel. Minden fölmenője a földdel dolgozott, ilyen marxistásan azt lehetne mondani, hogy évszázadok tudásszomja gyűlt össze benne, habzsolni vágyta a tudást, és amikor az egyetemen az első órán a professzor nem a körletrendről és az évfolyamkirándulásról beszélt, hanem azt mondta: Jó napot kívánok, kollégák, tekintsük „A” halmazt – akkor csöndes ujjongás fogta el ezt a 18 éves embert, hogy jó helyre érkezett, egy hónap múlva behívták a rendőrségre, és attól kezdve öt teljes éven át, minden héten kis cédulák várták, *üdvözöl matematikus barátod, Gyuri,* kocsmákban, presszókban, később autóban is ültek, köröztek a városban, kihalt kerületekben, aztán már éjszaka is, szótlanul órákig, és akkor kimentek egy szántóföldre, és megálltak a földúton, és vártak és hallgattak, kire várunk?, és vártak és hallgattak, kire várunk? járt a motor, három felnőtt néma férfival ült a fiú, rád, Laci, már összetegeződtek, rád, Laci, hogy megjöjjön az eszed, és hazavitték egészen a kapuig udvariasan, időnként lejött Jascsák őrnagy Pestről koordinálni, ilyenkor nagy beszarás volt, a végén alá kellett egy papírt írnia, hogy amit tud, semmit nem tudott, az államtitok, öt évre lecsukható érte, ha nem hallgat, mint a sír, ma is ott lehet az aláírásom, archiválva, hány és hány ilyen cédula, a hatvanas-hetvenes évek, amiről úgy beszélnek, mint a szolid anyagi gyarapodás ideje, idillje, nekem meg a rettegés évei, gyerek voltam, semmit nem tudtam, tekintsük „A” halmazt, ezt tudtam, ezt akartam tudni, nem voltam gyáva, de nem tudtam, mi micsoda, nem tudtam, meddig mi mit jelent, hányszor elterveztem, hogy a zsúfolt menzán fölugrok az asztalra, és mondom és mondom és addig üvöltöm a pofájukba, amíg az egész kolesz hányni nem kezd, gyerek voltam, és megijesztettek, de nem ijedt meg egész életére, kinőtt belőle, úgy csillog a szeme, mint régen, mint egy ravasz, öreg cigányasszonynak, aki valamiért herceg is, túlfinomult, évszázadok finomsága benne, a föld neheze és a kollektív ész finomsága, és ha bemegy az órára, azt mondja, jó napot, kollégák, tekintsük „A” halmazt.

Alig lehet lélegezni, olyan dunsztos itt minden. Ettől már önmagában rosszkedvű az ember, de a rosszkedv nem a legrosszabb. – Tudja, kivel

leveleztem én rendszeresen az időjárásról? Anyósom anyjával, és angolul, hogy fejlődjem. Mindent tudtam akkor Dunántúl meteorológiai mizériáiról. Megmutattuk a levelezést egy angol barátunknak, aki egészen izgalomba jött, hogy az uram nagyanyja ilyen őrületesen tud angolul, például, én nem nagyon hiszem, az angolban volnának kifejezések, melyeket nemhogy élőbeszédben, de levélben sem szabad használni, nem kívánatos, kizárólag *nyílt* levlapon, és hogy ezt sosem tévesztette el a nagyanya. Kifinomult nyelv ez az angol. A magyar csodás, finom is, de nem kifinomult. Itt nincs, vagy alig, az, hogy: „nem szabad". Vagy nem illik. Nem üdvös. Itt bárki lehet tehetséges. Balett-táncost nagyon is kétértelmű módon vitára ingerelni a múltban, gyakorító értelemben: egy angol ige az ilyen – a rossz nyelvek szerint.

Egyébként ez az angol barátunk mindig hoz virágot, ilyesmire lehet egy világbirodalmat alapozni…

Hülyeség. Maga meg mért nem itt a sarkon lakik, mért ott a „fenében"? Túl közel van és túl messze. A sarkon, ott kéne lennie. Tudom, hogy tudja: kihasználom. Kapaszkodok. Maga „the man for all seasons".

Ha levelet kapnék Magától, azt nem nyitnám ki azonnal. Nem az öröm érzése volna az első, hanem az óvatosságé. Csak lassan. Izgatottan. A levelet rejtegetném, nem az uram elől, bár nem biztos, hogy megmutatnám, magam elől rejtegetném, a kíváncsiságom elől, mely személytelen, és így sértené Magát. Hanem múlna szépen a nap a rejtegetésében, és én lassacskán megérnék a levelére. Fölkészülnék, idomulnék. Megcsinálnám a vacsorát, a gyerekeket Júdás-csókkal ágyba küldeném, elhúzódnék a ház egy távoli sarkába; a Maga szavai, nyilván hetyke hírei már nem volnának fontosak – az egész naphoz képest.

Egyszer elmagyaráznám Magának, hogyan szeretnek a spanyol nők. Nem volna aktualitása ennek, de gyarapodnék a tudása. A spanyol nő erős és alázatos. Ha sétál velem, nem kell, hogy játssza a fiatalt. Szuszogjon nyugodtan. Legyen fáradt! A spanyol nő a jó szeretkezés után mondja, hogy fáradt. Hogy elfáradtam, és nyújtózik egyet. Ehhez tartsa magát.

Ma szépet álmodtam, egy szép szót álmodtam, azt, hogy „mondsee”. Mondsee-blues. Ach, wissen Sie – mindig is szerettem volna így kezdeni egy levelet.

Arról pedig nem beszélünk. Arról nem beszélünk egész nap és egész éjszaka, arról nem beszélünk éjt nappallá téve, reggel, ha a gyerekek már elmentek az iskolába, kettesben, a szürke, dermesztő konyhában, mindketten álmosan, kizsigerelve, én az *ügytől*, ő meg Magától, Bohumil – nem bírom, nem bírom, kiáltozza olykor a szobájában, ha tudja, hogy nem hallom, pontosabban: ha tudja, hogy éppencsak hallom, azaz azt hihetem, hogy ő azt hiheti, nem hallom, ez az ő szemérmessége, ennyi, tiszta és áttetsző, mint egy hegyipatak, nagyon szidta Magát, éjjel kettőkig fenn volt, nem nézünk egymásra, és Magára kenünk, drágám, mindent, amit tudunk, „arra a cseh vaddisznóra, Švejk-ivadékra, knédlipusztító söröshordóra, tegnap este két órát ültem csak úgy, szótlanul, a sötétbe bámulva, nem dolgoztam, nem olvastam, nem gondolkodtam, nem álmodoztam, ültem, ölemben *ennek* a könyvével, a sörgyárival, a hajnyíróssal, és nem akartam semmit, azt se, hogy a könyvből közvetlenül belém szivárogjon a tudás, oda bele az ölembe, azt se, csak hogy múljék az idő, és legyek álmos, hadd fekhessem végre le, hadd ne kelljen csinálnom semmit”; arról nem beszéltünk a teendőkről beszélve (egy családgyár mindennapjai), arról nem beszéltünk a gyerekeinkkel, élesebb hangon számon kérve a kérendőket, ez nem szálloda, kislányom etc., hülyeségünk nőttön-nőtt, már egymáshoz se akarunk szólni, ha mégis, többnyire a gyerekeken keresztül, az egyik legelterjedtebb szülői aljasság, üzengetve.

Azt mondják, jobb félni, mint megijedni. Félek és meg vagyok ijedve. Gyökeresen új tapasztalás. Napok óta hazugságban élünk, nem hazudom, a nap lett hazug, az idő, a tér, a levegő, a leheletem hazug, a rés két szempillám közt, a lábam köze is hazug, az őszinteségem is hazug. Azért, mert egy nagyobb hazugság fennhatósága alatt állunk.

Hazugság Hercege és udvartartása kéretlen bevonult összes termeinkbe, adva félelegáns fogadást, itt van mindenki, aki számít, *tout Paris*…

Megrohadt a gondolkodásunk; percek alatt; nem hinném, ha nem látnám.

A bizonytalankodás belőlem indult ki, ahogy a bizonyosság is belőlem szokott volt. Nem jelez a testem, nem nyugodt: akkor hát mi van? Mi a helyzet? Nem tudom. Nem a lelkem, nem az erkölcsöm, nem én: a testem, az hagyott cserben, az nem szól. A többi gyereknél örült minden porcikám, ujjongott. Világosabb lett a szobám. Lement a hús ára. Az utcán megfordultak az emberek, a nők irigykedve sziszegtek, a férfiak remény nélkül sóvárogtak, elterelték a buszjáratokat, Dél-Amerikában árvizek meg szárazság Indiában – érti, Bohumil, megváltozott a világ, a CIA-ből irodalmi önképzőkör lett, és tutin hiteles istenbizonyítékok kerültek elő Bakuból. Most borzongok, állandóan libabőrös vagyok, libabőrzök, és pattanások nőnek rajtam, és újra érzem a szülési fájdalmakat, nem, nem, nem, és amikor zuhanyozáskor a mellemhez értem, és nem éreztem semmit, mert olyan volt, mintha lefagyott volna, közömbös, bőgni kezdtem, én nem akartam, senki se akarta, ki akarta?, akkor meg mér… Az fordult ellenem, akivel talán a legmeghittebben voltam, a testem. Áruló testem, ne hagyj el.

Igaz, hogy a‚hrabal’ azt jelenti‚kapar’? (Ezt nem vagyok hajlandó végiggondolni.) (Hrabalok Maga után, kis szívem. Kihrabálnak. Volnék egy első hrabálos leány. Hrabális. Hrabált szalonna.)

Én már ültem forró fürdőben, és ittam rumot; titokban: egymás előtt még nem hazudtunk nyíltan, ezt is fokozatosan értük el. – Nem kéne végigmondani, de végigmondom, Bohumil, Maga is végig szokta, SZTK, székre föl, lábat szét, leendő gyermek s orvos kezet ráznak, holland tesztkorong, gratulálunk, anyuka.

Az az én kis bogaram is kussolt, míg bírta kussal, hogy majd én megoldom, egyedül, remélhetőleg. Folyik az idő, merre, merre?

Amikor kimondtam, mitől félek, az rettentő volt. Mert rettentően kicsi volt. És éppen avval állt ellentétben, amit féltettem. Mert igenis féltek valamit ettől az új gyerektől, hogy majd nem ad, hanem elvesz. Ezt mondom: rettentő: de ezt mondom. Tehetetlenek vagyunk, és ez még sose fordult elő (tudom, már ez önmagában is nevetséges). Csak rosszat választhatok, ha ezt választom, az rossz, ha azt választom, az is rossz, és mást nincs választani, ezt választom, és evvel lesz *sok,* eddig is sok volt,

sok nehéz, és jó, de majd most elér minket is a rabló idő, ahogy mindenkit elér, látom!, hogy majd most fogok beletörődni, belenyugodni valamibe, amibe eddig nem törődtem bele, nem azt mondom, Bohumil, hogy semmit nem adtam föl, minden másodpercben föladok valamit, *olykor* a Maga mamája is levágatta a serszín haját, és érzem azt is, ahogy az életem lassul, gyorsul, fordul, és sokszor nem úgy, amint elképzeltem – de még nem szenvedtem vereséget, illetve még ennél is kevesebb, de fontosabb, hogy nem fogadtam el, hogy úgyis az, vereség lehet csakis a vége, és most ettől féltem, a vereségtől, de ha azt választom, a másik lehetőséget, akkor pedig mi lesz majd, ha egyszer az éjszaka kellős közepén fölébredek, két év múlva, akkor majd mit mondok? kinek mondok mit? kinek fogok elszámolni és hogyan? kit fogok gyűlölni? azaz lesz-e, akit nem gyűlölök?

Eleredt az orrom vére: arra ébredtem, amire Attila királyunk nem: annyira meglepődtem, hogy sokáig nem is mozdultam, az egész arcom csurom vér lett, a nyakam, a hálóingem, átitatódott a paplan, csúszott és ragadt a vér, akkor fölkeltem, zsebkendőt tartottam az orromhoz, hátravetettem a fejem, nevetséges volt e büszke tartás ebben a mocskosságban, a vér szakadatlan folyt, végig a folyosón, kicsi patakban, majd le a lépcsőn, erre ébredtem, tipegett le az orrom vére a lépcsőn. Talán arra vágytam, hogy az orromon át menjen el a gyerek?

Világos. Beszélek az atyával, ezt gondoltam. De minek beszéljek, tudom, mit fog mondani. Tudni én is tudom. Talán figyeljem azt, hogy a részvét és szigorúság milyen bravúrosan keveredik halk beszédében? Nem érdekel. Szüljön ő. Szüljenek a főpapok. Majd én fogom a fejecskéjüket, ha izzadnának.

Tudja, mit szeretnék én, Bohumil? Lazán, oda se figyelve, *kicsit* elhajtani ezt a gyereket… Minden, de igazán minden olyan, mintha nem is velem történne. Ezért nincs is lelki-furdalásom. Mintha olvasnám. (Írnám.) Azt szeretném, ha csak úgy fölszívódna ez a gyerek, szép hasonlattá válna az uram kezében, léggömbbé vagy parlamentté…

Miért? Miért tettél nehézségeket a hátunkra? – A szak-értelem a megrohadt értelem; csak az egésznek van értelme, nincs rész-agy, maradék

ész, specializálódott ráció; mi most kizárólag arra gondolunk, ami az érdekünkben áll; hogy elkerüljük a cinizmust, bonyolult gondolati építményeket kreáltunk; ebben kóvályogva nem kell azt a tényt tudomásul venni, hogy a magzat ember. Hogy egy példával szolgáljak. Nem kérdem meg, Božo, hogy te… tényleg nem kérdem meg. Megígérem: csőstül Magára gondolok. Lassan dönteni kell, nincs kibúvó.

Napok óta hevesen imádkozom. Akár a nyári zápor, csak rosszul, mint egy handlé. Pedig imádkozni kell. Az imádkozás nem úgy hoz megoldást, hogy megváltozik a világ vagy fény gyúl az agyunkban, hanem azon a dermedtségen változtat szemernyit, amely tökéletesen mozdíthatatlannak mutat mindent, kilátástalannak, mindezt azáltal, hogy bennünk történik valami kicsi, radikálisan jelentéktelen, talán nem több, mint a suta szándék az imára.

Semmi nem történt. Reggelenként misére jártam, kerestem a csöndet és megfelelő passzusokat a Szentírásból, ne aggódjatok, kicsinyhitűek, satöbbi, kirándultam hegyekbe, sziklára ültem, oromra, mindent kipróbáltam (a tengert kivéve, azt Magának tartogatom, édesem), mindent, ami a végtelenre kormányozhatna engemet. Böjtöltem. Megtagadtam tőle a testem, igaz, nem is kérte, mint a testvérek feküdtünk, szorongva, idegesen. Bohus, döntöttem. Álmomban Maga én voltam, és így szóltam hozzám, Magához vagy fordítva: álmodj egyszer, kérlek, te is rólam, meglátod, álmodban, meghálálom. Holnap. Akkor tehát holnap.

Ma van a holnap. A holnap éjszakája, a nehéz holnap éjszakája, mögöttem, ami lehetett. Sorjában, *szép* sorjában elmondom, mi történt. A kitűzött cél csökkenti a fáradtságot, de növeli az alkoholfogyasztást, ezt Maga írta, lelkem rajta. – Általában minden öt percben azonnal kellene beszélnem Magával, ez bonyolítja az életemet. De hát: lettet létlenné megtenni nem lehet. Jó volna, ha mellettem volna. – Vón, vón… ha a templomtoronynak fasza vón, az vón a nagyapám, azt' nagyokat sétálnánk, és eligazítana a világ dolgairól…

Az éjszaka. Csörgött a telefon, fölvettem, senki nem szólt bele, hallottam a másik hallgatását, letette. Újra. Hogy az enyém-e az ilyen és ilyen

rendszámú autó, és ő Kárász százados. Mintha kárty*ász*nánk, asszonyom, Kár*ász*, és nevetett. Elnézést. Nos. Hogy a két nagyobb gyereket meg az uramat halálos baleset érte, frontális ütközés. Kinek a hibájából?, ennyit tudtam nyöszörögni, mintha lenne olyan szempont, amely szerint ez fontos volna. Egy szovjet illetőségű tank vétsége, mondta Kárász százados, de hiba volna, asszonyom, ebben politikai tendenciózusságot látni. Egyébként, higgye el, nem szenvedtek, és letette a kagylót. Kimentem a konyhába, beleettem a hideg paprikáskrumpli-maradékba. Az uram ilyen beleevős, ki nem állhatom. A legkisebb gyerek, a cserfes lány, nagy lázzal aludt a belső szobában. Kicseréltem a csuklóján és a bokáján a vizesruhát.

Egyszer elesett, felhorzsolta a térdét, mint akit nyúznak, úgy bömbölt. Ez nem fájhat ennyire, ne sírj ennyire. Egyáltalán nem fáj. Akkor mért sírsz? Mert elromlott a bőröm. Minden fáj neki, ami nem tökéletes. Ő a legkiszámíthatatlanabb, mert ő dönt a számolásról is. Szeretem magamat látni benne, szavait persze az én tudásommal töltöm meg, ahogy tesszük mindig, felnőttek. A gyerekek tényleg ártatlanok és vadak. Látom, ahogy néha az uramra néz, úgy, mint aki tudja, hogy ez a férfi a kezében van, és ennek hol jelentőséget tulajdonít, hol nem.

Az ajka cserepes volt a láztól, zihált, lehajoltam, és gondolkodás, gondolatok nélkül – nem fojtogatni kezdtem, megfojtottam. Legyek teljesen egyedül. *Minden* hozzám tartozónak halottnak kell lennie. A környékemnek! Senkise emlékeztessen egy félbemaradt, másik… Megszólalt a telefon, örültem, mert tudtam, évekig nem fogok beszélni, nem mondok senkinek semmit, nem akarok beszédemmel részvétet kelteni vagy új gyűlöletet, hallgatni fogok. Csak még ez a telefon.

Itt Kárász. Anna, maga az? Nem szóltam. Értem, mire gondol. Mi mindenesetre megpróbáltunk, megpróbáltunk másképp kinézni, mint szoktunk… Ki tudja, Anna, milyen állat van az emberben? Író kéne azt elmondani, nem férj, Anna. – Még vártam, tartalékoltam a megszólalás örömét. Kárász hangot váltott, te rohadék kurva. Ha azt hiszed, a gyónás segít, akkor húsz éve csapod be magad!

Lecsaptam. Abban a minutumban csöngettek. Nem mozdultam. Dörömböltek. Az ajtóhoz mentem meztelenül. Ne nyissa ki, szólt kintről egy fojtott hang. Megismertem, Kárász százados volt az, de megkérdeztem, ki az. Ne kérdezzen, magának is jobb, ha nem tud annyit. És *kapjon* magára egy köpenyt, mert megfázik. Mit akar? üvöltöttem. A nép nevében, mondanák egy színes, magyar filmben, itt hallgattak, visszamentem, az ágyamnál egy kondorkeselyű tollászkodott. Pillantásában anyám örök csalódottságát ismertem föl.

Pedig nem szoktam ilyeneket álmodni. Nem vontam le az álomból következtetéseket. Ingerültség is volt bennem, ahogy reggel láttam azt a sok élőt, mozogni, enni, beszélni, fogat mostak, vécére mentek, néztem őket, Magára gondoltam. Vigyázzon Magára. Ha valami baja történnék, megölöm. Évelő növénynek szánom magamat a kertjébe. Szükségem van a mogorvaságára.

A délelőtt. Terikét az anyósomtól örököltük, az apósom nagy hatással volt rá, a doktor úrral mi van? fess ember!, szokta kérdezgetni, nagyon tud takarítani, kicsit félek tőle, mindig az van, amit ő akar, a könyveket gyűlöli, porfogók, egyenként gyűlöli a könyveket, úgy beszél róluk, mint közeli ismerősökről, hol van az a három szemét Kosztolányi? (a novelláskötetekre gondol), gyere, kis celiném (Utazás az éjszaka mélyére), gyere csak, ne féljél Terikétől, és úgy pofozza a könyvet, mintha tényleg tudná, ki Celine, két éve egyszer egy vékony, kopott férfival jelent meg, gazdasszonyomnak hoztam a pótlást, eztán a Feri bácsi dolgozik itt helyettem, azóta ketten jönnek, Terike leül, megisszák a három üveg sört, beszerezni az én feladatom, és dirigálja a rezege férfit, aki a „bácsi" ellenére egy jó tízessel fiatalabb, mint ő, egyszer előhagytam egy konyakosüveget, és Terike berúgott, ahogy megjöttem, azt mondta, gazdasszonyom persze szereti a kárót? majd megbánja… Feri bácsi abbahagyta a takarítást, lesütött szemmel bocsánatot kért tőlem, összepakolta a nagy darab szekrény asszonyt, Terikém, pici életem, mennünk kell, és az hagyta is, tereljék, akár egy magatehetetlen együgyűt.

Én ma gazdasszonyomat a bizalmába… illetőleg az én bizalmamba avatom, mondta nekem, amint megérkeztem a bevásárlásból, a Feri bácsi buzi, de lássa, Annikám, jó ember, csöndes, nem iszik, mi kell más? én tizenkét éve nem élek házaséletet, minek? hiányzik a rossebnek, a Feri bácsi rendes ember, van egy fiúja, ez diszkrét, én megértem, tudja, nekem mi volt a házasélet? a pokol, csak szenvedés, mindig teherbe estem, olyan rohadt forró magja volt az uramnak, rohadna meg a sírjában is, más is kibírta, azt mondta, lelökni se lehetett, csak úgy ragadt az ember testére az a szőrös teste meg a lőcse, hajcsattal kapartam el többször, akkor aztán megelégeltem és kitiltottam, azt mondta, abba ő belehal, ha nem bújhat el a lábam között, belehal, haljál csak, mondtam, az egy okos dolog, meg is halt, hogy ebbe-e, nem hiszem, nem becsültem én őt semmire, az nem érdekelt, hogy idegenbe hordja a káróját, egyszer becsültem, egyetlenegyszer, 48 nyarán, mert ejtőernyős tiszt volt, és a hülye ráugrott a Parlament csillagjára szentistvánkor, fölnézek a Parlament gyönyörű kupolájára, nézd már, Terus, nem-e a te urad az ott a Parlamenten, akkor becsültem, akkor egyszer.

Látom magam előtt a hajcsatokat, a különböző alakú, új, régi, rozsdás hajcsatokat, a sok vért, az összes asszony összes vérét, a vérrögöket, a nyálkát, a plazmás vérlemezeket, ahogy csúsznak széttárt combjainkon, a szétfeszített combjaink, a sírásaink, melyekre senkise kíváncsi, az *elrontott* testek, a hegek, forradások, sebek, ledöfött húgaim, nővéreim, és én, élő halott. – Ez se volt egészen valóságos. Mintha valaki másról gondolkoznék, mintha mindez rám nem lenne érvényes. Tényleg elveszítettem magam, nem láttam senkit, akire rámutathattam volna, hogy *te!* Az uram szerint fölösleges ablakot pucolni, a tiszta ablak természetellenes, az úgynevezett piszkos ablak viszont organikus, hülye.

A bevásárlás. Ma, amikor megláttam, életemben nem először, hogy a gondosan kiválasztott tejeszacskóból csöpög a tej a gondosan kiválasztott kenyérre, életemben először üvöltözni kezdtem a boltban, egyenként visszahajigáltam az árukat a polcra, a műanyag zacskósakat pörgetve parittyaszerűen, a papírzacskósokat súlylökésszerűen, majd hisztérikusan kirohantam a nézők sorfala és tapsa közt.

A közért előtt egy valódi lapp sámánnővel találkoztam, aki gyógyító sámán, és el is énekelte a saját „jojk”-ját (ez egy gyógydal, ősei családi dala) és a szél dalát. Búcsúzáskor megfogta a kezem, és még most is érzek egy erősugárzást a tenyeremben. Mi mindent tudna, ha hagynánk, egy ilyen vajákos asszony csinálni az ember életével!

Amikor elindultam a Lada felé, ők is elindultak, gyorsítottam, ők is, még, még, futni kezdtem, még. Megálltam, megálltak. Ziháltam. Nem tudtam, mit akarok. Néztem őket messziről. Mi volna, ha megtartanálak egyedüli bűnömnek. Az idősebb, de inkább érettebb, vágott egy pofát, mint mikor valaki unja már a kurváját. A kicsi, pedig szép magas, viszont úgy tett, mint akkor este, az ajkára tette a mutatóujját. Miről hallgassak? Vagy csókot intett?

A mondat persze Magának szól, Bohus, a Magáé, csak elkótyavetyéltem. Mi volna, ha megtartanám Magát egyedüli bűnömnek?

A délután. Leszegtem a fejem, úgy mentem, mintha erős szélben, csak a járdát láttam. A sógornőm bejelentett az ő nőorvosához, ügyes, rendes fiú. A rendelőben egy öregember fogadott. Mondom neki, baj van, teherbe estem. He?! Hogy ismételném meg. Megismétlem. Ez kitűnő, mondja derűsen, hallgatok, az első?, nem, doktor úr, a negyedik, hentessel és nőorvossal beszélünk ilyen szelíden, kitűnő, mosolyog a vénember, kitűnő, vígan végigmér, jól van, kislányom, derék, az első az a legszebb! majd meglátod, kicsim! a többi is szép, de ez a legszebb! olyan, tudod, mintha te teremtenéd a világot! a professzor úr szült már? hogyne! hogyne!, bólogat viharosan, négy szép lányom van! négy! írok föl egy kis vasat, NE! sikoltottam föl, el akarom vetetni a gyerekemet!, rám nézett, az egész arca mosolygott, ingatta a fejét, mintha egy rosszcsont kölökkel beszélne, jól van, kislányom, jól van, nem írok föl vasat, hanem akkor egyél sok almát, és mondjon, kicsim, bárki bármit, egy-egy pohár vörösbort is, majd meglátod.

Egyszerűen kijöttem, nem is köszöntem. Ahanyátok pihicsáját, dőltem zokogva kint a falnak.

Magára gondolok, Bohumil. Ki Maga? Nem részletezem.

Nevetgélve utánam fütyültek a szomszédék segédmunkásai, kámonevribádi, úgy fordultam vissza, hogy elment a kedvük a viháncolástól. De az egyikőjük odajött, oda elém, kinyitotta a száját, de nem jött hang belőle. Ö… ö, nyökögte, és komolyan nézett rám. Dóó Goz Úr Urunk Fa Téglahoord Cs-cs-cs-csak Nyugodt Te Szép Szeplő. Otthagytam.

Megvan a jel, örültünk otthon. Az öreg, süket doki, az a jel. Amire vártunk. Akkor tehát rendben. Oké. Szólva lett. Szólódott. Megéledtek a biztató citátumok. Kizargattuk a már meglévő, létező gyerekeinket a konyhából, és pezsgőt bontottunk. Megíva. Szün. Most hogyan is tovább? Pezsgő? Nincs. Pánikba esve, de nem teljesen váratlanul azt vettem észre, hogy kezdődik elölről minden. Jel? Milyen jel? A nyugtalanság a testemben, az! Válaszolj, jó anyai testem! Méhem, szólj. Pinacsönd, ölkuss.

El kellett hagynom azt a konyhát, nem akartam nézni azt a férfit, aki ott ült velem szemben, és aki kétségbeesetten tőlem várta azt, amit én tőle.

Tehetetlenségemben elmentem – futottam – pacalért a Kondászhoz. Meghalt az öreg Kondász, üresen hagyják az asztalát, és odateszik neki a pint sört, a „korsót meg egy vágást”. Mióta a Marikáék vannak itt, úgy csinálják a pacalt, mint mondjuk Hódmezővásárhelyt, levesesen, nem is adnak köretet, hanem egy karéj kenyeret. Marikának hívták a csaposfiút, majdnem két méter, nevetős, szőke fiú, állítólag búvárúszó, és örült, ha Marikának szólították, nagyon szerette a finom holmikat, amikor meglátta a szép kék-zöld sálamat, úgy nézett rám, mintha mind a ketten víz alatt volnánk, simogatta, simította a sálat, ujjai közt csipkedte, latolgatta, ó, drágám, ez *valóban* első osztályú, kasmír, Marikám, mondtam gonoszul, megvárta, míg leteszem a korsót, és bűbájosan utánam szólt, drágám, ötven százalék kasmír, és valóban gyönyörű.

Most a pacalt mérte.

A Portugált elsőre nem ismertem meg, már az építkezéskor öregembernek tűnt a negyvenkét évével, kicsit őrült volt, úgy mondták, az 56 utáni eseményekben annak látta bizonyítékát, hogy az Isten is kommunista lett, és ez testben, lélekben gyöngévé tette, szorgalmasan dolgozott, de keveset végzett, déli egytől a megszólíthatatlanságig részeg,

kint aludt az építkezésen, cementzsákokkal takarózott, amikor rájöttem, nem szóltam senkinek, hanem kint felejtettem neki takarót.

Azóta még vékonyabb lett, savanyú szagot árasztott, pisszegni kezdtek, csönd, Portugál maga elé köpött, megnyalta a szája szélét, a rózsaszín ínyét, rám nézett, és énekelni kezdett, előbb csak beszélni, a hangja remegett, próbálta magát, lassacskán a teste is megváltozott, fölegyenesedett, megnőtt, egy magas férfi! sose tudtam, hogy magas, hogy *van* magassága, a hangja is egyre biztosabb, rekedten is tiszta, hajlong, száll, a kocsma megbűvölve figyel, látom, ahogy ennek a koszos öregnek az éneklése arról szól, hogy őt nem lehet eltiporni, hogy még saját maga sem képes magát eltiporni, Maga, Bohus, sok ilyet ismer, tudom, egy férfit és egy művészt láttam annak a rongynak a helyén, amely, aki az ének előtt meg után is volt ez a Portugál.

Tapsoltunk, hirtelen ötlettel megsimogattam, kezem a feje tetejéről csúszott hátra, végig a zsíros haján, a dörzspapír-szerű nyakig, odahajtottam a fejem, kicsit így maradtunk, aztán Portugál ellépett, engedjen el!, sziszegte, elmosolyodtam, pedig láttam, nagyon dühös, szagos! maga szagos nő! hagyjál békén!, kiszaladt a belső udvarra, ne haragudj rá, drágám, mondta Marika, meg fog halni, tüdőrák, már pájsliból köhög, ekkor, nem tudom, miért, röhögni kezdtem, abbahagyhatatlanul rázott egy durva, idegen, erőszakos röhögés, kahogtam, hajlongtam, ráztam a hajam, a fáradt, félrészeg férfiak várakozón néztek.

Akkor most innét elég gyorsan el kell menni, gondoltam.

A gyerekeink megérezték, hogy valami van, és lefektették egymást. Ültünk a konyhában megint. Akkor az uram egyszer csak fölemelte a fejét a pacalos tányérból, megrázta magát, mintha most ébredne, és megfogta a kezem. A lapp sámánnő, olyan volt. Ez az én emberem, Bohumil. Néz engem komolyan, mint délután a segédmunkás gyerek, látom, mindene nevet, látom, valamire rájött, hangtalanul nevet a szeme, a homloka, a haja.

Vigyorgott. Mi?!, mondta. Mi! Akkor, vonogatta a vállát. Hát, válaszoltam. Ugye!, fogta még mindig a kezem. Bólintottam, alig sírva.

Boldog voltam. Sokáig ültünk így. Amikor megszólalt, az nem volt jó, örömében túlbeszélte, fölényeskedett, az én kontómra. Miközben azt is éreztem, hogy végre történt valami, az egyetlen, amire reálisan számíthattunk, az történt meg, a csoda. De azért ne fecsegjen most ilyen könnyen, feküdni én fogok ott megint. Ezt megmondtam. Halálosan komolyan, szeriőzen nézett rám, szerintem még el is sápadt, érezhetően küzdött a szavakkal, ha… ha akarod… ha úgy akarod… akkor… akkor ezt én most… megszülöm.

Pofon legyintettem. Örömünkben senkire és semmire nem figyeltünk. Mindeközben finoman simogatta a kezem, a karom. Láttam, kicsit trükközik, úgy ér hozzám, hogy biztosan megszólaljon a testem. Számítgatós, de most nem zavar. És igaza lett, napok (hetek?) óta először, megszólalt a testem.

Dear Bohumil. Csönd. Fekszem a sötétben. Magán álmodozom. My melancholy baby. Maga nekem egy kintlévőség. Hold it, hold it. Once more. Try it again. Ha húsz évvel fiatalabb volnék vagy húsz évvel öregebb, itt hagynék mindent, *átmenetileg* Prágába költözném, valamilyen ulicé-ban, sőt talán egy náměsti-n kivenném egy kis, most-okra néző lakást, és Maga mindennap, ne nyafogjon, mindennap, délután három és hat közt eljönne, felolvasná, amit aznap írt, aztán hazamenne. Illetve frászt! Hogy mindig én várjak! Várjon néha Maga, járkáljon föl-le, etesse agyon a cicáit. – Egyébként igazán nem akarom fölverni az áramat, de vannak napok, amikor cirmos lesz a szemem. Őszinteséget azért nem kéne várnia tőlem. Mégiscsak vennénk egy hordó ó-brnói sört, és azt *pusztítanánk*. Megjegyzem, annyi éves vagyok, amennyinek lennem kell, azt hiszem, nem túlzás, mindig is annyi voltam.

Akarja, hogy átgázoljak Magán? Tudom, azt szereti. Elhalmoznám, sőt megajándékoznám a féltékenységemmel. Ennek Maga kezdetben örülne, aztán meg nem örülne. Látná, hogy látom, ha mehetnéke van. Látná, hogy látom, ha sírni szeretne. (Tudom! Férfiprincípium! Férfikönnyek!) Látná, hogy látom, ha maga akarna maradni, egyedül, egyedül… S ha látja, hogy látom, akkor már mindegy is, mit teszek, minden *sértő* azonnal.

Meggyanúsítanám a mondataiért. Szívének szegezném tőrömet, és meggyanúsítanám, hogy Magának semmi más nem kell, csak mondat. Én se kellek, csak a belőlem való mondatok. Csak vigyázzon, egy ilyen pesti madam nagyon meg tudja ülni a lelket! Látom magam mondatokból összevackolva, tudom, hogy ötvözet. Mondhatom hóhmecolva, Orfeusz és Euridyke! Maguk hozott anyagból dolgoznak. Ilyen az életük. Akkor meg az enyém ilyen. Nyomtatott nagybetű egy regényben. Betűszár, kanyar, a pont az i-n (a k-n). De azt nem akarom, hogy engem is kitaláljon. *Engem* ne! Akkor inkább ne is szeressen. Azt még nem mondom, hogy menjen a fenébe.

Előbb-utóbb bevallanám, hogy nem vagyok féltékeny Magára. Magára nem, csak az uramra. Nem úgy van, ahogy húsz évvel ezelőtt gondoltam, de nem is úgy, ahogy mondják… Minden mondatot megkap tőlem, amit megkaphat… mindig is meg fogja, azt hiszem… Pedig talán tudja, Bohumil, milyen a magyar mondat, se egy szerkezet, se egy tisztességes vonatkozó névmás, szavak összehordva… és mégis. A magyar mondat ez az „és mégis". Mindig újra kell kezdeni. Civilizálatlan, mint a szív. A születésnapomon fölkért táncolni, és láttam a tánclépésein… a lépéseken… hogy így régebben sose lépett, és akkor elmúlt az este, és megvártam, amíg elalszik, és ráfeküdtem teljes hosszában, azt akartam, hogy nagyon nehéz legyek, mint a kő, és nagyon nehéz is lettem, mint a kő, és nyomtam azt a férfit alattam, és lucskosra sírtam, csak evvel az én vacak női könnyeimmel, és olyan erővel kívánkoztam bele, mint a kő. (Hogy fölébredt-e, nem tudom, és nem is érdekel.)

Kalandos dolog, Bohus, egy ilyen férfival élni, egy egész életen át. Volt egy pillanat, úgy tíz éve, amikor úgy hittem, tudok előre mindent. Tébolyító érzés volt, pedig csupa jó dologra gondoltam. Most nem így, most kíváncsinak kell lennem, mindenre, az uramra is. De hosszú távon az nagyon durva dolog, hogy ő az ő és én az én vagyok. Ebbe nehezen törődöm bele. Ha ő én volna, magam közt elintézném. De a rövid táv engem nem érdekel. Tőlem nem fog könnyen megszabadulni, Bohumil. Vagy túl könnyen fog, észre se veszi. Most gondolja meg. Nyelvbotlás,

késő, Maga drágám, ne gondoljon semmire. Hisz Istenben? Jó férj volt Maga? Egy pillekezű zongorista egy libeňi utcácskában. Csak ülnénk. És én megkívánnám.

Megértette végre, konok vadember, hogyan szeretem? *Így*. Nem hűségesen, nem erősen, nem nagyon, *így*. Ne siessünk.

Én feleség vagyok, hangsúly mindhárom szón. Megint eszemben van egy fésűskagylófajta, curry és szerecsendió szószban párolva; etetni fogom, már mondtam.

Ma hajnalban a tenger, a fésűskagyló otthona, egészen különlegesen ezüstös rózsaszín volt, aztán lágy kék, kevéssel ezelőttig pedig szürkésbarna, egész Budapest tükröződött benne, az egész századfordulós koncepció! Vagyis Prága, ez a sok torony! Fölismernénk „szívünk irányát" (Maga mondta), és megszüntetnénk városaink kietlenségét.

Vagy másszunk fel mi is a kéményre? Maga fölhúzódzkodna, és mintegy öntudatlanul csípőre tenné egyik kezét, a másikat meg a szeméhez emelné. A nemjóját, kisasszonyom, mondaná elismerő csodálattal, itt aztán szép beobachtungstelle avagy megfigyelő állás volna. Miszerint kilátó, tenném hozzá. Lófarát! Kilátó az civileknek van, a megfigyelőállás, miszerint beobachtungstelle meg a katonaságnak, a katonaságnak, ami hadban áll, és figyeli az ellenség hadmozdulatait. Kisasszonyom, amilyen intelligens szépasszony maga, ha ezt hallaná a Tonser kapitány, odarittyentene a kardjával, és ráordítana: „Apróra baszom a csucsáját"! Bohoušek, egészíteném én ki, lábat áztatva a légkútban. Mennydörgős mennykő, mér baszná nekem apróra a csucsámat? Engem szeretett, a kardját hordtam utána!, ordítaná Maga rekedten, fölém hajolna, és fenyegető volna az arca, mint a kő vízköpőé a templom tetején. Mi haszna van belőle?, legyintenék. Hát nem gyönyörű ez, Bohumil? Legeltetném a szemem a dombok és kiserdők szegélyezte, lankás vidéken, nézném a városainkat…

Vásároljak-e mályvaszín harisnyanadrágot? Karmazsint? Füstszürkét? Berzsenyszínt? – Bennem nincs sötétség. Szerettem a fényt, és a fény is szeret engem, Maga meg, édes fiam, megértene engem, ott állna, álldogálna a napon, a napban, és megértene, a kertre nyíló ajtóban, hunyorogna, a sok

ránc szaladgálna az arcán, mintha egy öregasszonynak, láttam a fotóit, ne ellenkezzék, ezt dicséretnek szánom, az öregasszonyt, fiatalabb korában, látom, még ahhoz is volt kedve, hogy hódító legyen, utólag is kösz, ó az ezerarcú és álarcú és az álarc mint emberarc, kópé Hrabal, kertészkedő Hrabal, szenvedélyes Hrabal, közönyös Hrabal, az utca embere Hrabal, söröző Hrabal, az egyik képen fogja egy nő kezét, nem az enyémet, olyan korombéli, kicsit őszülős, finom, de ne mondja vissza neki, rajongva nézi Magát, látszik, szereti, szeretem, ha szeretik Magát, plusz tíz köröm, ha még emlékszik rá, olyan erős, nyugodt és súlyos ezeken a képeken, Magára tudnám bízni Magamat, hunyorogva állna az ajtóban, sőt végighordozná a kerten a tekintetét, s akkor! akkor egy azonosíthatatlan, őrülten vörös, itt jönne be a berzsenyszín, bokor aljában, kit lát meg? kit lát meg, drága Bohumil?, engemet lát meg, édesem, egy *távoli, forró* napozó női testet, zuhogna rám a napfény, mint a pörölycsapás, hogy beleszédülnék, nem tudnám, hol vagyok, körök reszketnének a szemhéjam mögött, jó itt a Senki Földjén, Maga vigyorogni kezdene, és így állna ott sokáig, idétlenül, Maga is a Senki Földjén. Azt hiszi, hogy ha konjunktivuszba teszek egy mondatot, az akkor már nem is igaz? Lelkem rajta, ha ez a világosság elhagy engem, ha csak egy pillanatra is kialszik, hiába süt odafönt a nap, sötétben botorkálok… kinyújtott kézzel tapogatózom, mintha holdtalan éjszakában bolyonganék. Mintha szárnyatlan madár lennék. Az uram is szokott ott állni, kezében, mint egy dárda, védekezően, a tolla. Szereti ezt a képet az angyalom magáról. (Rendes tévedésem napozni hívni ilyenkor. Azt mondja, sírva tudna fakadni a hülyeségemtől.)

Mi volna, mi lett volna, ha az uram Fontanéról ír? Úgyis mindig avval páváskodik, hogy úgy szeretne, ahogy *Theodor,* nohiszen, csak úgy nem tud, hogy úgy csak hazudni tudna, és egész nap szomorkodik, hogy meghalt Effi Briest, hogy megint elolvasta a regényt, és megint meghalt. (És hogy kéne egy esszét írnia A lineáris hazugságregény címmel, és abban nekimenne ennek a simulékony amerikai fajta regénynek, Keleti Part!, technika + exhibíció + fogyaszthatóság, az őszinteség mint techné.) Én nem vagyok egyedül, látja, Maga mégis kell nekem. Mit jelent nekem, nem tudom elmondani, hiányzik. Az „I miss you” jelentése nem (nemcsak) „te

hiányzol belőlem”, hanem: „én vagyok a te tengerszemű hölgyed” (I am the Miss, azaz Lady for you). Azonkívül befestek Magának egy fát kékre, egy egész fát kékre, Maga választja ki a helyet, lehet itt a rónán, lehet a Mondseenál vagy a Moldvánál, a Mánes fölött, a gátnál, ahol a hattyúk újra meg újra próbálkoznak úszni föl az ár ellen… Pepecs munka lesz, a gyerekektől lopott ecsettel az egész törzset…

Tele van Magával a ház. Egy cseh kísértet, nem a világ teteje… A téglák helyén is Maga van. Egy idegen férfi a házban. Hallom, Maga szerint már nem énekelnek a népek. Majd én éneklek. Szép májusi ég közelít, / Az evező hosszú a csónak rövid – vagy megfordítva: A csónak hosszú, az evező rövid, / Gyere már drága szerelmem… Maga muzikális, esztrombitán is játszott, hírlik.

Fekszem. Most fekete az óceán, ébenfeketén csillog. Hol van Maga? Nincsen Maga sehol, csak a szája jár vagy még az se. Mit akar tőlem? akar tőlem valamit? Maradjon ott Prágában, zárkózzon be a szobájába, verje csak a Perkeo márkájú írógépét, kattogjon, Isten ments, hogy kimozduljon! ó, nagyon fontos, amit Maga csinál, az a Maga művészete, az a nagy átámítás, az a közép-európai életöröm! vegye tudomásul, hogy teszek a Közép-Európájára, nincs is!, csak a Maga fejében van, maradjon is ott, Maga meg a panelházában, üljön a seggén, de akkor ne járkáljon itt ki-be az ablakomon. Hát hol van Maga? Mit halogat engem? Csak sötétség van, a fekete budapesti óceán.

Sokáig nem lehet levelet írni. Jól van, megengedem, hogy félvállról szeressen, kíváncsiságból, figyelmetlenségből, kedvtelésből. Ez az: *pusztán* kedvtelésből. Ez volna Magában a magyar vonal.

Csönd. Fekszem a sötétben. Fárad a testem, időnként váratlan fájdalmak indulnak bennem, vidám kis patakok, mindenki az erőmet használja ki, egyedül az uram kivétel, ő a gyöngeségemet is kihasználja. Maga, Bohumil, hogyan tervezi?

Azt látom, belátom, hogy szükség van itt rám. Csak néha azt hiszem, valakire van szükség és nem rám, egy névtelen ezermesterre, ki szerető, feleség, család, titkárnő, anya, anya helyett anya, lakberendező, szakács,

kukta, lelki vigasz, korrektor, kertész, telefonoslány, dajka, bejárónő, barát, egyet fizet százat kap, háziasszony-etűd, nápolyi bohóctréfa, egyszerre fut ki a tej, kap nyaklevest a gyerek, nem kap, tévedésből, borravalót a postás, úszik a húslevesben a kisebbik (lábtempó! ne lazsálj!), telefonozni szomorú természetű apámmal, *közben* valakivel, ismeretlen nyelven, Münchenből, eközben sormintát csinálni százalékszámítás alá, azt fiammal együtt, avval karöltve még csak nem is kapizsgálni, ezzel megvetést s lenézést kiváltani, végül zokogva-nevetve „mosatlan edények bandájába” rogyni és összefoglalón hüppögni: én is publikálni akarok (taps).

Én vagyok a Nagy Pótlék, igen megtisztelő, minden, ami nincs, az vagyok én. De én vagyok.

Én választottam. Szabad vagyok és kötött, ez az állapotom.

Van bennem, a gyomromban vagy a vállamban vagy nyilván az ölemben valami kicsi, öklömnyi, ami… ami létezik. A létező bennem, az a hit. Tömör vagy fényes. Lehet, sötét. Akkor sűrű, nehéz. Bizalom van bennem, bízom ebben a férfiban, bízom a gyerekeinkben, a lányaimban, a fiaimban, bízom ebben a negyedikben, a Kis Dilemmában, így fogom becézni, a Kis Dilemma, bízom a kertünkben, a hisztérikusan termő körtefában, a környező jegenyékben, a disznósajtban, a pelenkában, a fogtömésben, a bluesban, a sörben, az ágyban, a barátainkban, a kavicsban, a halottaimban, a csillagokban… kémlelem az eget, bársonyhomály és ezüstfény, részvéttel gondolok a csillagok *öreg* fényére, most mégis tudom, nem vagyok egyedül, ennyi ember között se, meglehet ezek a csillagok már nincsenek is, csak a fényük van úton, felém, csak az én szememben vannak, azért vannak, hogy én lássam őket, csak ebben a fényben bízom, ez a fény nincs, egy nincs fénye, ez a fény a végtelenből való, ez a fény a szememben van – hogy tehát végül más sincs, mint ez a messzi bizalom, ahogy írva van, „a mindenségben s a mindenségen belül a legkisebb porszem sorsában is”, ámen.

Boldogan alszik mellettem; nagyon szeretek vele az ágyban lenni, az urammal. Elégedettnek látszik, kimerült, elfáradt a munkájában, akár egy állat. Nézem az arcát, csapzott, elcsigázott, nézem a mély ráncokat a

homlokán, a boglya haját, nyugodt, nyugodtan alszik. Én meg nyugtalan vagyok. Nem tudom, mit gondolok.

És ekkor, ebben a tehetetlenségben fölhangzott közvetlen közelről egy óceánjáró hajókürtje, a kert lenyúlik az óceánig, ha nem volna köd, vagy a sövény jobban meg volna nyesve, láthatnám, ahogy elvonul a ház előtt, csillogva, lámpafüzérekkel, mint egy hatalmas mamut, ahogy a Fellini-filmben, és a távolodó hajó kürtjének kozmikus hangjára hirtelen megértettem, hogy nem, nem szeretem most, nagyon nem szeretem, annyira, hogy ez nem is nem-szeretés, több. Alszanak, szuszognak mellettem, körülöttem, az ágyamban, a másik szobában – az enyéim. Ez a férfi az életem embere, és nem akarok ránézni. Mi ez a komiszság? Talán, hogy minden konkrét? Olyat érzek, amin a szeretet se segít. Megérinteni nem lehet, elmenni nem lehet. Elbuktam. Nem vagyok gyáva, de félek, de nem vagyok megfélemlítve, de sírni volna jó, de nincs miért, de mégis nagy baj van. Min változtassak, amikor minden rendben? Minden rendben, csak az egész nincs rendben, és ha az egész nincs rendben, én sem vagyok rendben. Lehunyom a szemem: rossz. Rezeg a pillám: rossz. Megvakarom a homlokom: rossz. Rosszat teszek: rossz. Tág szemmel, mereven nézem az ürest. Mi lesz? A kielégíthetetlen vágytalanság rettenetes pillanata.

Nem gondolok a halálra, csak ha az anyósomra. Amióta ő meghalt, azóta nekem senki sem segített, nem istápolt, senki nem mondta soha, hogy ezt most, szívecském, talán ne vedd föl, hát nem látod, hogy tavasz van! Senki, senki nem vigyáz rám, én vigyázok mindenkire. Lehet, hogy vagy, Bohumil, de nélkülem. Semmi közöm az egészhez. Fáj a karom, le akar szakadni. „Bocsásd meg, Uram, hogy ellankadtam”, ez volt anyósom gyászcéduláján, én is ezt akarom.

Sötétben vagyok. Ülök a napon. Lüktet, lüktetek. Egy vagyok.

Ami kimarad, az is minden.

Mám rada. Szeretem.

Öleli: Hamuhajú Szulamith, Igen

Harmadik fejezet

„az ég nem emberséges, és a gondolkodó ember bizony szintén nem az”

Hrabal

Mi van hátra? Pocsékul aludt, pocsékul ébredt, fáradtan, és fájt a szeme is. Kötőhártya-gyulladásra gyanakodott, hosszan nézte magát a tükörben, nézte a nézését, a szemgolyót vékony nyálka borította, amely helyenként sárgás vagy inkább színtelenül áttetsző csomókban futott össze. Pislogva próbálta ezt a hártyát egybegyűjteni. Forgatta a szemét, csúnyán véreres volt, ilyenkor mondja a Földön a tapasztalt ember: Veres az ég alja, aligha szél nem lesz.

Inal a csönd.

Nem akart az édesanyja előtt kedvetlennek mutatkozni, nem érte meg, még jól járt, ha csak megfeddték ezért (mintha a rosszkedve rosszaság volna, rosszindulat volna, tehetségtelenség volna – van is benne valami), rosszabb volt, ha orvosolni is akarták a bajt. Egyre jobban idegesítette az anyja. Néha azt érezte, meg sem ismeri, hogy csak a ruha igazítja el; nemcsak a járása nehezült el, nemcsak az alakja, a haja, a bőre változott meg, mindezt az öregség számlájára írhatta, de arra nem számított, hogy az anyja belül is más lesz, más szavakat használ, más lesz a lelke, hogy nemcsak a szeme változik meg, de a tekintete is. Hogy ez is az öregség számlájára írandó, ez meglepte.

Anyja mindig erős volt, vitte a hátán a családot, most erős volt és gyönge, azaz egyszerre mutatkozott önzőnek és erőszakosnak, és kezdett el látható ok nélkül pityogni. Ez kizárólag ingerültséget váltott ki belőle, pedig könnyen tudott együtt sírni az emberekkel.

– Jó reggelt, édesanyám – mondta a konyhába lépve, és gyorsan átölelte az asszonyt, hogy az ne lássa az arcát (ne lássa színről színre). Sosem volt magas az anyja, de most még kisebb lett, valahogy keményebb is, a zsugorodástól?, ám átölelni még mindig nagyon jó volt, és ha arra gondolt, hogy egyszer majd nem állhat így a konyha közepén karjában ez az asszony

– ezt el se tudta gondolni, ez az igazság. Az anyja szaga is megváltozott, kesernyés, rossz szag párolgott a fejbőrből, el is engedte.

– Hogy aludtál, fiam? – Erre nem kellett válaszolni. Elkezdődött a reggeli, az a harc, melyben az asszony minden jelentéktelen zughoz ragaszkodott, kézitusa centiméterről centiméterre, mindent birtokolni akart, minden érzelmet, elhangzott szót, a kockacukrot, a jövőt, állandóan kérdéseket tett föl, a vágyakat is bírni akarta; összeszokott páros voltak, amíg a fiú a kávét tette föl, az anya a teavizet, nem ütköztek sose össze, tudták, mikor ki fordulhat, fél szemmel állandóan ellenőrizték egymást, mindig készen a szemrehányásra – megspriccelted a kenyeret?, mert régi szokásukhoz híven, a kenyeret *kicsit* még átforrósították a sütőben, az egyik terített, a másik a szalvétákkal vacakolt.

Már nem akart viaskodni az anyjával, és újra és újra viaskodásra kényszerült, noha tét nélküli volt ez a viadal, tehát bosszantó és főként elkerülendő. Csak épp nem bírta elkerülni. A viadalból szekálás maradt. Ezt a reggeli ölelést szerette az anyjában, ezt az egyetlen mozdulatot, ez maradt, ez volt a gyermeki szeretet, ez az egyetlen mozdulat, és ez a mozdulat is az övé volt. Öregségére nem bölcs és érett lesz az ember, hanem kopár, kopasz, tar, nem a kései aranyfény ragyog, hanem a zsarátnok bűzlik. Látta, ahogy kopnak le a színek az anyjáról, s maradt a kicsinyesség meg a kozmikus depresszió. Nyilván ebben ő is hibás, ha úgy vesszük. Vörösmarty jutott az eszébe, a bor, meg Beckett, az égetett szeszek. Mi forog itt kockán?

Hraballal is kéne beszélnie.

Annára kellett gondolnia. Azután megint. Vajat kent a pirítósra. Kiteregette az asztalra a kéziratot, forgatta a teleírt lapokat, a „jelentést”. Szerette Annát.

– Ne csámcsogj – szólt az anyja kimérten. Azt válaszolta, amit mindig, hogy nem csámcsog, a paprika *herseg* a foga alatt. Az anyja legyintett, és mosogatni kezdett, ezt különösen utálta a fiú, ezt a rejtett várakozást, ezt a settenkedést, ahogy szinte elcsente a tányért az orra elől, hogy elháruljon az utolsó akadály is a mosogatás elől.

Szerette Anna cirmos szemét, sokszínű tekintetét, szerette Anna jókedvét, erejét, bizalmát, mindent szeretett benne. Az énekét is szerette, majd mindegyikét jóváírta imának. A blues amúgy is közel állt hozzá. Az angyalok kara alig bírta visszatartani a fintorgását. Noha nem a szociális jajongást szerette ebben a zenében, nem az életigenlő panaszolkodást, sokkal inkább az improvizálás melegségét, a „dirty tones”-t (a piszkos hangokat), a Bessie Smith-i „fájdalmas labilitást” – mégis rögvest kiderült, itt, ha máshol nem, hogy hozzá képest az angyalok királyocskák, udvaroncok, úrifiúk. Kiváltságosak. Ő plebejusabb mindenkinél.

A sötét, kék fekete égbolt végtelen személyességéből még egyszer Annára pillantott. Már bocsánat a szóért, a gyermekgyilkosságot, kis segítséggel, éppen hogy megúszta, de most ott fekszik üres tekintettel, kifosztva az éjszakában. „Minden elmozdult, és összecsúszott, ami nincs. Az anyag szenvedéséről volt szó, mi másról, NÉV NEM FONTOS.” Az, ami az amerikaiaknak a blues, az a magyaroknak a *keserves* – erre a fölismerésére büszke volt, ezért, és nem másért, szerette jobban a kurucokat a labancoknál. (A magyar blueshangot egyébként „Dunántúli terc”-nek nevezik, a záróhang terce hol kicsi, hol nagy, hol a kettő között…)

Szépnek, sőt kívánatosnak tartotta az asszonyt (ezt a magyar asszonyt); ha udvarolnék neki, gondolta komolytalanul, az Énekek énekével tenném, azt hazudnám, én írtam.

– Egy nőt azt be kell fejezni – morogta magában, akár egy öreg, pökhendi gavallér, s óvatosan maga is megpróbálkozott avval a „rekedtes Sprechgesang”-gal (lásd: Pierrot Lunaire 1912, Európa), parlandós talking-blues-zal, melynek talán a kis Carlsson volt a legnagyobb mestere, a hideg északról, aki, míg el nem érte a „nagy európai hallgatás”, csak beszélt, csak beszélt, szórta a szavakat, beszélt és hallgatott, de a hallgatása is beszéd volt, szavakat és a szavakkal egyenrangú szóközöket szórt tehát, ez volt a varázsa, a svéd nonszensz, a semmi lüktetése, ahogy ő mondta: lanovka a hallgatáshoz. A csönd lavinája. És hevenyészett fordításban a híres sor: Temesd arcfelületed a vállgödrömbe bele! (L. a Paul Anka-feldolgozást.)

Zavartan vette észre – mert mintha megelőzte volna őt –, hogy Anna imádkozni kezdett.

Az emberek egy része vagy az eszesebbje azon ugyan hezitált, hogy a „keresztény kultúra az öröm jegyében áll-e, mint ahogy a zsidó bizonyosan nem abban áll, ám abban megegyezett, hogy a centrumban *a szeretet, a szenvedés, a boldogság* fogalmi hármasának teljesen egyenrangú kölcsönösségi viszonya áll. És hogy e viszonyban a kölcsönösség megbonthatatlan, ami azt jelenti, hogy ezek más fogalmakkal nem helyettesíthetők.” Sadán gondolatai ezek, akit oly nagy tisztelettel említ Thomas Mann, ő úgy tudja, norvég származék ez az érdes gondolkodású bölcselő, tudomásom szerint burmai, noha igazi, csökött européer. Sadán se összefüggést, se különbséget nem tud föltételezni a boldogság és az öröm avagy az öröm és a szenvedés között. Így a boldogság nem az öröm kiteljesedése (e kettő fölcserélésének köznyelvi kísérlete vajon nem egyike-e azoknak a jelenségeknek, melyek ebben a században segítették ingataggá tenni kultúránkat?), és a boldogság nem is a szenvedés tökéletes hiánya, hanem a szeretet beteljesedése. Az Úr osztotta ezt a fölfogást.

Hallgatva a fájdalmas imát, kesernyésen fölnevetett, hogy így ismét belesétált önmaga kelepcéjébe, szeretett erről a kelepcéről elfeledkezni, arról, hogy ő nem képes az emberek fájdalmát enyhíteni, mert ember fájdalmán csak ember segíthet; mindent a Földön ez éltet, ez az ellentmondás.

Amúgy nem volt elégedetlen a művével, de az ellentmondásokat nem szerette, illetve szeretett ő szegény mindent és mindenkit, ezt találta ki magának, ez volt a *clue*-ja, végül is, a vesszőparipája. De nem rajongott ezekért a gondolati, morális, széptani Moebius-szalagokért, a rossz és a jó váratlan fénytöréseiért, hogy a világ tökéletessége az egyensúlya és nem a hibátlansága – bár nem csekély kajánsággal olvasta Milena Cound Erasmus, a Karlovi Vary-i irodalmárasszony gondolatfutamát, aki az angyalok demagógiájának nevezte azt a fölfogást, mely szerint az ördög a Gonosz híve volna, míg az angyal a Jó katonája; hanem hogy a világ hatalmán az ördögök és az angyalok osztoznak, és a világ java nem az angyalok fölényét

kívánja meg, hanem e két hatalom-rész egyensúlyát – a világot, érthetően, önmaga árnyékának tekintette, így mindez némi bizonytalansággal töltötte el, magyarán nehéz szívvel ismerte el, hogy a teremtés planéja nem a Bach–Tolsztoj–Eukleidészi vonal, hanem a Mozart–Dosztojevszkij–Gödel lobby. (Goethét különvette, lényegében nem számolta hozzá a teremtéshez…) Azaz: hiába teremtette ő a maga képére és hasonlatosságára az embert, a világ dimenziója (gyémánttengelye?): angyali.

Szerette hát a teremtett világot, kiváltképp Albert Einsteint, még a nagyravágyását is szerette, igaz, ez ügyben, ahogy illik, kicsit az orrára koppintott (l. világegyenlet). Volt Albertnek egy kis rímelős négysorosa, ezért külön a szívébe zárta, egy szösszenete, arról, hogy a csillagok függetlenül a relativitáselmélettől örökkétig a newtoni axiómák szerint keringenek a pályájukon.

Édesanyja új fontoskodása furcsa szellemi élénkséggel párosult, amit a fiú őszintétlennek vélhetett ugyan, de nem legyinthetett rá könnyen, nem az öregségnek volt ez jele, vagy ha azé, meglepő jel volt, kiszámíthatatlan.

Heisenberget lassabban kedvelte meg az Úr, rosszulesett neki, hogy ez a fickó így kiszimatolta a határozatlansági relációt… A lelke mélyén a görögöket szívelte. A gravitációs erő Isten alkotása, tehát további vizsgálatra nem szorul. Ez tiszta beszéd. A geometria a logika és a szépség kombinációja – dettó… De hogy nem is a részecske halad hullámmozgásban, hanem a jelenlétének a valószínűsége?! Már megbocsát a világ! Az okozat, mely szamárfület mutogatva az ok előtt grasszál… Már mért ne lehetne, okostóbiások, egyszerre mérni a tömeget meg a sebességet?!

– Mert nem lehet! mert nem lehet! – visongott diadalittasan az anyja. – Ez *így* van! És ha így van, akkor ezt mégiscsak jobb tudni, tudni, hogy nem tudhatni, tudni, hogy nincs hová megvetni a lábad…

Kajánul nézte a fiát. Az begurult. Ő nem hajlandó tudás és nem-tudás közt *így* különbséget tenni, akarnokság ez, és az akarnokság a Sátán terrénuma. Az „isteni bolyongás” kitérőivel együtt igazság. A Sátán a vagy. A szétválasztás, a kijátszás, a menekülés, a dualizmus. A Sátán a tartalom

és a forma. Éppen hogy nem istenbizonyíték. Mert akiket így szembeállít, azok mögé el lehet bújni. A Sátán ezt kínálja föl, a rejtezkedést, a világból alagutat csinál, és labirintust, bújj el, súgja, van, ami nem az Isten, lám, hisz én is az vagyok, Istenhiány, lyuk. A Sátán a keresztrejtvényfejtő, a rejtvényt adja a titokkal szemben, a sztorit a történettel szemben, a nosztalgiát az emlékezéssel szemben.

– Elbújni pedig nem lehet!

– Ez szamárság, fiam. Ez a derék Heisenberg az anyagról beszél, nem kettőről, egyről. Az élet is ébrenlétből és alvásból áll. Az igazság álma a hamisság. És én is szeretek keresztrejtvényt fejteni.

– A Sátán az, aki szétszed, aki elválaszt, ő beszél tisztáról és mocskosról, árnyról és fényről. Nincs. Nincs fönt és nincs lent, nincs férfi, nincs nő, nincs kicsi és nagy…

– Jól van, jól van… Megint ezek a túlzásaid. Semmi szolid nincsen benned. Elegem van, hogy vénségemre is… ezredszer is… Mindig gyors vagy, sose várakozol. Várni… nem ez volna a legnagyobb képesség?

– Ne tessék édesanyámnak idegen tollakkal ékeskedni.

– Potomság, ha már… Egyébként nem értelek…

– Tudom!

– …nem értelek, van a Sátán, és vagy te. Ez azért mégiscsak kettő és nem egy.

– Nem. Bennem ér össze minden. Bennem van mindaz, ami van és ami nincs. Olyan vagyok, mint egy regény; azok, akik messzi vannak egymástól, de egymáshoz tartoznak, ebben a regényben találkoznak. Minden egy. Nem azonos, nem egyforma. Ami különböző, az különbözik. De itt van bennem. Egy.

– Igen?! – mondta várakozón az asszony.

– Én vagyok az, aki vagyok.

– Ugyan, fiam, ezt majd az újságíróknak… Egyébként akkor még mint anyád megkérdezném, jó, hogy te vagy az, aki vagy, de ki vagy te? Ki ez a

te? Ki!

Hallgatott. Az asszony triumfált.

– Konzervatív vagy! – sivított. – Newtonnak vége! Jól kijöttetek, de elmúlt! – hadarta neofita szigorral. Elfáradtak, az Úr Anna imájára próbált figyelni, az asszony elővett egy keresztrejtvényt. A fiú szerkesztett volt neki egy szótárt, a teljesség igényével, Magyarországon vagy inkább nyegle budapesti szlengben úgy mondanák: nem semmi. Íme:

állatkölyök	= fi
azonban	= de
Ady álneve	= Yda
angol sör	= ale
ázsiai nyelv	= urdu
bolgár férfinév	= hriszto
brazil író	= amádo
borókapálinka	= gin
divatos	= uptodate
dalmát sziget	= vis
de Gaulle pártja volt	= UNR
einsteinium	= es
europium	= eu
erdei isten	= pán
egyházi átok	= anatéma
elefántcsont	= ivor
erkölcsi rossz	= métely
fosztóképző (idegen)	= dez
feszélyezettség	= zsén
fr. színész-rendező	= tati

futónövény	= karóbab
... fallaci	= oriana
... calculo	= minimo
gót király volt	= alarik
horvát feltaláló	= tesla
izraeli légitársaság	= elal
kárókatona	= kormorán
lengyel kisbusz	= nysa
mitológiai alak	= szatír
modugno sláger	= voláre
NDK franciául	= rda
női ruha	= viganó
olasz festő	= tiepoló
orv	= alattomos
princípium	= elv
régi rang	= nádor
rizses ürühús	= piláf
sirályféle madár	= szerkő
a svejk tábori lelkésze	= katz
sumér város	= ur
szakszervezet	= tradeunion
szláv férfinév	= petár
szláv úr	= pan
toi et...	= moi
traven regénye	= a taliga
ugyancsak	= is
velencei híd	= rialto

vilnius folyója	=?
vajda jános (költő) szerelme	= gina
zöldes színű ásvány	= jade

Amikor felbukkant a szikár Gödel ezekkel a fura állításaival, akkor lassan belenyugodott, hogy az emberek rájöttek valamire; ezt is az anyja hírelte, rajongott a szellemi botrányokért, Gödel mellett Giordano Bruno volt a kedvence.

– Óriási, fiacskám. Csudapofák. Hogy ez a Gödel Békés megyében volt főpincér, de kitiltották, erre rendelt két taxit, úgy ment a Balatonra, az egyik taxiban ő, a másikban a kalapja… Mit is akartam? Ja igen, hogy a rendszer ha ellentmondásmentes, akkor, fiam, van benne olyan állítás, amellyel nem tudsz mit kezdeni, se nem bizonyítható, se nem cáfolható. Azaz viszont ha a rendszeren belül minden állítás bizonyítható, akkor a rendszer szükségszerűen ellentmondásos. Valami csont mindig van! Ne mondd, hogy ez nem szép, fiacskám…

– De – bólintott kelletlenül. El-elunta az embereket, és ilyenkor szívesebben gondolt más teremtményekre, a gyermekláncfűre vagy egy marslakóra. Vagy a Bolyai-geometriájára. Sajnálta azt a rosszízű esetet Gauss-szal. Talán rossz szó az unalom; pihent?

Mialatt Anna imádkozott, az író nem imádkozott, az Úr ezt is imának fogadta el, tegyem hozzá, helyesen. Az író félt imádkozni, szégyellte magát, mert mindig csak kunyorálni tudott, de ami még kínosabb volt, és ezt aztán igazán nem szívesen vallotta volna be, se földi, se égi helytartóknak, az épp a kunyorálás tárgya volt vagy lett volna, az, hogy az író inkább akart volna jó író lenni, mintsem jó keresztény, erre vett volna föl inkább hosszú lejáratú hiteleket, ráadásul még, ismét csak a nem-szembenézés jegyében, gőgösen, mert az alázatra játszva, úgy vélte, munkájával majd *úgyis* szolgálja az Urat. Aki ezen jót mulatott, Dunát lehetett volna ebből a típusból rekeszteni, aki se igazán hívő, se igazán hitetlen nem tudott lenni.

De az már kicsinkét bosszantotta, hogy az író magától a hittől is ódzkodott. Vágyott is rá, tartott is tőle (tehát úgy vélte, a botor, hogy tőle függ); trükköt gyanított a hitben, átvágást, de legalábbis lekenyerezést, valami kis– vagy nagyszabású üzletet (Pascal! Pascal!). Attól tartott, hogy megszelídítik, mint egy háziállatot. Hogy függetlenségének ravasz aláaknázását észre se venné. Pedig nem volt aránytalanul megfertőzve a század emancipációs indulatai által, ismerte és vágyta a szabad függőséget; szabadon tartozni valakihez.

Hű akart és tudott lenni, de nem akart hű kutya lenni, ettől rettegett. Mégis a katolikusokat, ő is az volt, sokszor látta ilyen hűséges kutyáknak, akiknek egyetlen kevély és többnyire sikeres erőfeszítésük arra irányul, hogy elnyomják a mindent (mindenüket) átitató farizeusságot.

– Szamár vagy, fiam – legyintett az Úr –, bár értem, mire célzol.

Hallottam valahol, egy társaságban, hogy minden ember egy külön szó, s az egész emberiség azután az a nyelv, illetve az a könyv, melyet az Úristen olvas; szó a szót nem érti, értelem a nyelvben van, s aki ezt fölfogja, nem az író: az olvasó; nézegeti, ízlelgeti a szavakat, birizgálja, stilizálgatja, pofozgatja a szavakat, aktív olvasó, kihúz, átrendez, újraír, visszalapoz, átugrik. Érthető a kérdés, milyen olvasó az Úr? Ha igaz, az unalom meg a türelmetlenség, akkor pocsék. De vajon nem kell-e a mai világban bármilyen olvasót megbecsülni? Főleg, ha egyetlen… (És milyen író volna az Úr, ha már itt tartunk? Kapásból: semmilyen. Úr ír: nem! Aki mindenre emlékezik, az nem ír, az szörnyeteg vagy ő az Isten, esetleg az Isten szörnyeteg, ez utóbbit én a megbocsátás miatt zárom ki (magánemberként gondolom ezt), felejtés nélkül kizárólag az Isten képes megbocsátani. Aki pedig semmire sem emlékezik, az gazember vagy ütődött. Az író a kettő közt van, a minden és semmi közt, a szörnyeteg és gazember, az Úr s az ütődött közt, hol ez, hol az, ez se, az se, semmi, egy semmi. A hírhedt Lotman-tanítvány, a prágai nyelvésziskola patrónusa és fogadatlan prókátora, Inszkij szerint az írók akkor lettek, amikor az emberiség bűnbe esett, értelme elhomályosult, megismerte a rosszat, hajlamos lett rá. John Phil azon a véleményen van, hogy az ember minden képessége bűnbe esett,

minden, ami épp a teremtett világ nagyszabású kiteljesedésére szolgált volna. Ez a bukás szüntette meg a teremtett világ valóságosságát, realitását, ez a bukás tette lehetővé az írók létezését, hogy hozzáfogjanak nagy, csodálatos és teljesen reménytelen munkájukhoz.)

Anna (az olvasott szó) az ima végére ért.

– Hogyne, édes lányom, szeresd csak – válaszolta az Úr gondolkodás nélkül az ima közvetett kérdésére, de ezt közvetlenül, a világ említett szerkezete miatt, nem volt módja Anna tudomására hozni. Anyja feddő tekintetére (részint micsoda mindenhatóság ez, részint mit fog szólni Atyád e könnyelműséghez) azonnal kitört, mért kell édesanyámnak mindenbe beleszólnia, és még ugyanezen lélegzettel bocsánatot is kért, bocsásson meg, anyám, késől, anyja lecsapta a keresztrejtvényt, és sértetten kivonult, ő pedig újramosogatta a reggeli edényeket, ez ügyben nem bízott senkiben, legkevésbé az édesanyjában.

Nem volt a cselekvés mániákusa, de tenni akart valamit Annáért, egy nőt azt be kell fejezni, ismételte magát. Kedvetlenül pancsolt. Ha kedvetlen volt, az ulmi templom tornyának építését szerette figyelni, újra meg újra, ellenőrizgette, de csak úgy félvállról a munkákat, az anyagminőséget, a műgondot, a kőcsipkéket. A kőcsipkéket, melyeket senki soha sehonnét nem láthatott, csak ő meg a kőművesek.

Tudták ezt a kőművesek is.

Innét eredhet a legenda, mely szerint az ulmi templomtorony tetején volna az ember a legközelebb az Úristenhez. (Én mindenesetre fölmásztam, a prospektusok emlegette 768 lépcsőfokból 761-et megszámoltam, majd remegő térdekkel hosszan ültem a Duna partján, s próbáltam elképzelni egy vízmolekulát, egy darab vizet, ahogy majd elér Budapestre és még tovább…) Meséltek a nagyravágyó Jakob Stiegerről is, Lépcsős Jákobról, a pallérfiúról, aki okvetlenül ott akart lenni a torony befejezésénél – közel az Istenhez! –, és azután az egész város szeme láttára leesett onnét. Zuhant, akár egy meteorkő. A légellenállást nem is számítva, ez akkor is több, mint öt másodperc! Egy város, amely öt másodperc hosszan életről s halálról gondolkodik…: az Úr szerette Ulmot.

De nem szerette, nem szerethette az ifjú Jákob arcát abban a pillanatban, amikor annak keze, a görcsös szorítást feladva elvált a kőcsipkétől, azaz zuhanni kezdett. Ez az arc nem a rémület arca volt, és nem a nagyravágyásé, ez az arc a csalódottságé volt, az ürességé és így a gyűlöleté, ez az arc nem az övé volt. Temesd arcfelületedet a vállgödrömbe bele. Ne-ee-em! Öt másodperc nem. Valamit valamiért. Amor sui usque ad contemptum Dei (önszeretet – Isten megvetéséig), mondja Szent Ágoston, aki mindenre gondolt. De gondolt-e arra, gondolta az Úr, hogyha a sui helyébe is Dei-t teszünk? Szavak.

A végtelenségnek, melyre még visszatérünk, többek közt megvolt az a veszélye, hátulütője, hogy összemosódtak a napok, egy kedd, csak példaképp, az úgy volt szerda, mint a pinty, ezzel a megszorítással hát: mindez azon a napon történt, amikor egy bátor férfi Koppenhágából, egy Mandygaard nevű, a maga vad, csöndes, kávéházi módján megkérdezte az Úrtól, illetve úgy döntött, hogy azt azért mégiscsak megkérdezné az Úrtól, hogy a humora, az hová tűnt. Ezt megkérdezném, egyébként békén hagynám. Csak üldögéljen egy kávéházi asztal mellett, a vendéglőben, a teraszon, a mozi előcsarnokában, a futballpálya tribünjén, a kültelki templomban.

Ha nem akar beszélni – azt is megértem.

Egy idő után elbúcsúzunk. Ő is megy tovább a maga útján, én is.

*

Az ember sok eszközt használ egy cél érdekében; Istennek egy eszköz szolgál – sok célra.

Gustav Theodor Fechner

Az ember metaforákban beszél a világról: „ez vakmerőség és felelőtlenség.” Ahogy az afrikai közmondás tartja, a szavak szépek, de tojni a tyúkok tojnak. Az Úristen mindenható volt, egyet nem tudott, nem tudott szaxofonozni. Nehéz volna elsőre megmondani, miért. Annak idején nem figyelt a szorgalmas belgára, Adolphe Sachsra, a klarinéttal elintézettnek

vélte a problémát, nem volt az az érzése, hogy volna valami lyuk a hangszerek sorában.

Mint minden élőlénynek, neki is becsvágya volt önmaga meghaladása, de lévén ő a legek lege, e vágyat csillapítani nem kevés körmönfontság és szilajság kellett. Mindenesetre vonzotta az, amit nem tudott. Végül is ebben található az egész teremtés mozgatórugója (az első mozgató). Az igazság mindig konkrét, állapította meg – már későbben – egy német: az Úristent a történet vonzotta. A történet. Történetet akart.

Végtelen, kíméletlen, egykedvű ragyogás vette körül, égi Szahara, kristály, szimmetriák és harmónia, amelyre pusztán ő maga kívánt árnyékot vetni – repülőn ki utazott már s nem akkor szundított el, amikor nem kellett volna, tudja, mi az a sötét, mely, így érezni, jön velünk –, vehemens síkok, megfagyott táj, habzó, mozdulatlan tarajlás, dicsőség. Fragonard-felület, jegyezte meg finomkodón valaki, és az Úr bólintott.

Vagy mint egy agykéreg. Ennyi eszem van ide, ezeknek, dünnyögte (az előkészítés eme fázisában). Vagy karfiol. Világkarfiol. Van Rómában – lesz: ám itt hiába értünk egyet a legjobb elmékkel, akik azt javasolják, emlékezzünk a jövőre, és bizakodjunk a múltban, hiába, a nyelv euklideszi, a logika: szokásjog; az amúgy is szegényes magyar igeragozás bágyadt próbálkozásai emlékeztessenek, mondjuk így finoman, az „összes halmazok halmaza”-problematikára, jobb későn, mint soha –, van Rómában, a zsidónegyedben egy kis trattória valami földöntúli *cavolfiore*-val, főként az angyalok illatával vetélkedő pihekönnyű besamelmártás említtessék…

A történet története pofonegyszerű: mert a történet föltétele az idő, s az idő föltétele a halál, az Úristennek elsődlegesen a halált kellett megteremtenie, és e célból teremtette az embert. Az embert az Úr tehát a halál untermanjának teremtette. Ehhez nincs is mit sokat hozzátenni. Érdekes apróság, hogy ezt – minden ember halandó – az emberek rendszerint nem fogják föl vagy csak lassan. Mindenesetre így lett az ember az isteni önismeret eszköze. (Ez az Isten említett plebejussága, és innét az angyalok igaz, nem általános, de fel-feltörő úrifiús irigysége. – Eukleidészhez kapcsolódva jegyezném meg érintőlegesen, hogy… hol is

kezdjem?, emlékezhetünk, a kozmikus tér csöndje Pascalban rémületet keltett, pedig az Isten közelségét is érezhetnénk, gondolhatnánk arra, hogy az Isten nyelve az önszeretet nyelve, azaz a hallgatásé, „itt szűnik meg – egyre távolabb a szótól – az igazságot szennyező és csonkító tisztátalanság és töredékesség”, „a végső igazság egyszerre foglalja magában a múltat, a jelent s jövendőt”. De hová is akartam kilyukadni? Igen: hogy az ember megjelenésével ennek a csöndnek vége lett, Urunk presztízsét féltették az embertől az angyalok, kiknek nyelve hallgatás és beszéd közt jelöltetett ki, egyesek mormolásnak, mások üvöltésnek írják le, csöndeske zummogásnak vagy szenvedélyes nyögésnek. Van, aki ezt a matematika nyelvével azonosítja, különös tekintettel arra a fokozódó tendenciára, hogy a matematika, „a forma és jelentés hatalmas építményei” egyre távolodnak a nyelvtől, a matematikai jel és a szó közti hidak mind gyöngébbek, majdan leomlanak, és az omlás robaja, mások szerint gyöngéd suhogása: ez az angyalok nyelve. Georgina Stone – nem Anna nagynénje! – angolszász javasasszony [a századelő és a két világháború közti Európa történelmi megsemmisülésének és művészeti örökségének, egy térhez-időhöz kötött humanizmus megvalósulásának és elmúlásának krónikása] véleményét idéztem, Sück Ödön Mihály avatott körítésében…)

Az Úr gyönge mosollyal várta, hogy bekövetkezzék az, ami minden ember életében be kell következzék: hogy rájön, a halál fennhatósága alatt áll. Ide ért el Anna is az imájában: szemében döbbenet, a végességé. Az Úr úgy döntött, Anna kedvéért megtanul szaxofonozni. Majd valami ringatós bluest. Nem az üdvösségéért – nem szívesen maszatolt bele az Atyja dolgaiba –, csak úgy, a nő jókedve végett.

– Kisütök egy kis húst – mondta az anyja. Nem, ő nem éhes, egyébként is dolgozik, hagyják békében. Tudta, hogy anyja tudja, hogy akkor majd állva, valamikor délután, hidegen bele fog enni a lábosba a maradék káposztából, szájáról a paprikás szaftot a kezébe, majd kezét a nadrágjába törölve.

Jól ösmerte Bella R. S. Sa New York-i avantgarde zenekritikus vakmerő dolgozatát a szaxofon metafizikájáról, amely sajátos módon (talán nem függetlenül attól a keserves úttól, melyet Sa, vigyázat! férfi!, bejárt,

elzüllött Puerto Ricó-i szülők gyermekeként menekülvén a gazdag szomszédhoz) a Szaxofon szerepe Lukács Ontológiájában szakdolgozatból nőtte ki magát, mintegy önmaga árnyékát átugorva, az azóta híressé-hírhedtté vált mottóval: a legkisebb lukács is nagyobb a legnagyobb lukács-tanítványnál. (Okvetlenül megemlítendő még a szakirodalomból az 1969 óta a svájci Bottmingenben élő Jaroslav Lae – beceneve, mely azonban nem véd a halállal szemben, utalva Lae cseh börtönökben szerzett asztmájára, „a nagy Ach” – alapvetése: A hosszú lélegzetvétel [szusz] elviselhetetlen könnyűsége – Adolphe Saxtól Dexter Gordonig.)

Sa kifejezésével: a blues csak temetni tud – hozzávéve azt az archaikus szokást, hogy egyes közösségek táncolva temettek, így például a hármas aszimmetrikus lüktetésű *siciliano* eredetileg gyásztánc volt (Bach: Erbarme Dich kezdetű mezzo-ária a Máté-passióból, illetve ennek hegedű-zongora szonáta változata, c-moll, BWV 1017), amelyet még a XVI. században is ellejtettek a nyitott sír körül a spanyol főurak. A szaxofon a Nincs? Kezdetben vala a Logosz, végezetül a szaxi? A szaxofon biszexuális? Az Úr legyintett.

És magához kérette, miután ténylegesen beleevett, egy kicsikét, a székelykáposztába, tejföl nélkül ette, de ez tényleg maradjon köztünk, a szeráfok főnökét, hogy tanítaná meg szaxofonozni.

Nem jutottak dűlőre.

– Vaskalapos pecsovics! – dühöngött az Úr. Amúgy is undorodva nézte a lefittyedő és állandóan mozgó szájat – mert ahogy minden trombitás, a szeráfok főnöke is szüntelen az ajkát edzette.

Fölrendelte magához akkor az Úr mind a szaxofonosok elejét. Pénz nem számított. Különös kór ütötte föl a fejét a Földön. Jöttek összevissza a nagy szaxofonosok (volt, aki visszamehetett, Csekaszin például, Vilniuszba, vagy Laederach Fertőrákosra, Dancsó, ki tudja, hová), jött Johnny Hodges, Earl Bostic, Tab Smith, a kalapos, Harwkins, Sonny Shitt, Art Pepper, Arthur Blythe, Illinois Jaquet, a clevelandi Joe Alexander, Benny Carter, Lester Young (minimal art!), éjjel a Williamsburg hídon gyakorló, hajókürtökkel beszélgető Sonny Rollins, a nagy Dexter Gordon (visszajött?), az

excentrikus Albert Ayler, akit az East Riverből halásztak ki, a Brooklyn híd Congress-street pillérénél (semmi kétség, az ősz pamacs az állán).

Az Úr Charlie Parkert választotta (a címet J. Cortázar adta meg). Mikor az Úr elé került, „Bird” arcán még ott volt a mosoly, magamagán is nevetett, mint mindig, és a Dorsey Brothers show-műsorának egy viccén, a tv előtt ülve érte, így szoktuk mondani, a halál, 1955. március 12-én. Charlie Parker az Urat Brunónak szólította.

– Há-áj. Bruno barátunk hűséges, akár az asztma. – Az Úr elővett egy csomag Gauloise-t, az üveg rummal még várt.

– Jó ideje nem találkoztunk már – mondta gyöngéden az Úristen.

– Te mindig csak az időt számolod… Elseje, másodika, harmadika, huszonegyedike. Te mindenre számot akasztasz. – Charlie fölnevetett, ahogy csak ő tudott: teli szájjal, valahonnan a foga és az ajka mögül. – Elvesztettem a szaximat.

– De hogy veszíthetted el? – Rossz kérdés volt.

– A metrón. A biztonság kedvéért az ülés alá tettem. Remekül utaztam: tudtam, hogy ott van a lábam alatt, teljes biztonságban… Életem egyik legrosszabb szaxija volt; meglátszott, hogy Doc Rodriguez játszott rajta, teljesen elvesztette a formáját a lelki oldalon. Maga a szerkezet nem volt rossz, csak hát Rodriguez már a hangolással is tönkre tud tenni egy Stradivarit.

Akkor már senki nem mert Charlie-nak hangszert kölcsönadni, mert vagy elvesztette, vagy rögtön tönkretette. Bordeaux-ban elvesztette Louis Rolling szaxiját, azt a szaxit pedig, amit Dédée-től kapott az angliai turnéra, három darabba törte, összevissza verte, taposta. Ki tudja, hány hangszert vesztett már el, tört össze vagy tett zálogba. És mindegyiken úgy játszott, ahogy szerintem csak egy Isten tud altszaxizni, feltéve, ha már lemondott a lantról és a fuvoláról.

Ezért volt itt. Az Úr ekkor elővette az üveg rumot, s mintha csak villanyt gyújtottak volna: meglepetésében Charlie-nak fülig szaladt a szája, és csak úgy ragyogtak a fogai. Ittak. Parkerban kevés tanítói szenvedély lakozott,

de azért az alapdolgokat megmutatta. Üvöltve magyarázott, legyintett, pofákat vágott, mégis volt mindebben valami figyelmetlenség. Az Úr nem sértődött meg, figyelt.

– Bruno! Ez nulla! A nullánál is nullább. Nulla nullovics. Ilyen nulla nincs is, kitalálni nem lehet… Felejtsd el a tüdődet! Gyomorból, fogd már fel! – Nagyokat sóhajtott közben, mint aki ereje végén jár. – Lefogod! Eléfogsz!… Ujjrend, Bruno! mit csinálsz?! Lopd le, lopd le az ujjrendet… Tovább… Húzd bele magad a csőbe!… Harapd! Harapd, ne szopd… Hajlítsd! Ne tülkölj, hajlítsd a hangot, mit csinálsz?! oktávot ugorj, Bruno! menj rá a harmóniára! ugorj, az istenit!

– Na! – horkant az Úr.

– Bruno, ilyen a mesében van… Miből van a te kezed?!

– Megkérlek, „Bird”, ne üvöltözzél velem.

– Már hogy az Úristenbe ne…

– Hát ez az.

– Jól van, nyugodj meg, Bruno… Ne gondoljál semmire, verd ki a fejedből a hasonlatokat… Az ötletek a hangszerből következnek, az igazi ötletek hangszeres természetűek… végignyomatjuk előbb az indulókat… aztán kocsma-bulikat… az összes szar virtuóz dolgokat tudni kell… dögösen, Bruno… nem mintha könnyű volna, szellemi kvalitás és melegség… szét kell marcangolni az időt…

Az Úr tudta, hogy ez lesz: baj. Kevés emberrel találkozott, akit ennyire izgatott minden, ami az idővel kapcsolatos… Cincinnatiban történt, még jóval a párizsi út előtt, úgy negyvenkilencben vagy ötvenben. Nagy formában volt akkoriban Charlie, és az Úr csakis azért ment el a próbára, hogy őt hallgassa meg Miles Davist. Mindnyájan lelkesen játszottak, elégedettek voltak, jól öltözöttek, szívesen játszottak, egy cseppet se türelmetlenül, s a hangtechnikus elégedetten integetett a kis ablak mögül, akár egy boldog pávián. És pontosan abban a pillanatban, amikor Charlie szinte már úszott a boldogságban, egyszer csak abbahagyta a játékot, ököllel megütött valakit, majd így szólt: – Ezt most holnap játszom. – A

fiúk kővé meredtek, csak ketten-hárman játszottak még néhány taktust, mintha lassan fékezne a vonat, Charlie pedig egyre csak a fejét verte, és azt ismételgette: – Ezt már játszottam holnap, rettenetes, Miles, ezt már játszottam holnap…

– Én beérem az abszolút térrel és idővel – mondta az Úr.

– Ugyan, Bruno. Tér és idő, ezek szavak a saját nézőpontod kifejtéséhez, mi?! Bruno! A nézőpontodról van szó! Anyag vagy energia?! Hát nem mindegy, Bruno?! Mi?!

Ittak, azután Charlie halkan beszélni kezdett, hogy tudja-e az Úristen, hogy mi az a jelzálog, biztos valami rettenetes dolog, mert valahányszor a jelzálogról beszélt a faterja, a muterja a haját tépte, végül pedig összeverekedtek, és így aztán végtelen volt otthon az idő, de a zene kiemelte őt az időből, illetve ha tudni akarja az Úr, hogy igazában mit érez, azt mondhatná, hogy a zene belehelyezte az időbe, de akkor föl kell tenni, hogy ennek az időnek semmi köze… hát, hogy úgy mondja, őhozzájuk… És hogy őt minden oldalról szorongatja az idő, mert az nem zsák, amit tele lehet tömni.

– Bruno, ha mindig úgy tudnék élni, mint azokban a percekben, amikor játszok… Van fogalmad, hogy mi minden beleférne másfél percbe… És akkor az ember évszázadokig is elélhetne, nemcsak én, hanem Dédée, te meg a fiúk is mindnyájan; ha rájönnénk a nyitjára, ezerszer tovább élhetnénk, mint ahogy most éldegélünk az órák miatt, a percek és a holnaputánok tébolya miatt… Figyeljél már. Mutatok valamit, Bruno… Az altóból ki kell hozni a szomorút, magától nem jön ki, térdelned kell, Bruno, könyörögnöd, érted?!… Tudod, hogy hívom én ezt? „Lassú halál”-tempó… hangszert fújni, annyi mint énekelni…

– Elvesztetted a csövet.

– Ne félts, Bruno, itt van a kezemben, láthatatlan…

Szép lassan végigmérte az Urat, egytől egyig, aztán elkezdte az *Amorous*-t, azt az Alamo-témát, szétvetette a lábát, mintha imbolygó hajón állna… Csak a torka hátsó részéből dörmögött, durva torokhangeffektusokat keltve,

aztán felbődült a hangszer, mint akit megsebeztek, hörgött, levegőért kapkodott, ahogy „Errol” Henderson mondaná, úgy improvizált, mint a szél, gyorsan mozgott, hol lebegett, hol előre-hátra hajladozott, olyan hangokkal, melyek a föld közepéig hatoltak, vagy addig szárnyaltak, míg a hang átható ereje megtisztította az eget a fellegektől.

Hiába. Az Úr tudta („tudta”) előre („előre”), hogy ez lesz („lesz”). Hiába minden, a zenéhez nem pénz kell, nem hangszer, nem tehetség, a zenéhez elsődlegesen idő kell. Az örökkévalóság pedig nem idő. A végtelen az nem valamennyi. Kezdődik az örök piszkatúra.

Ez a történet helye, gondolta, ez a hirdetés helye. Kész. Történet? Kérdések. Mi a történet? Egy történet van? Minden történet az enyém? Csak az a történet az enyém, amelyben megváltozom? Rossz szokása szerint, látomásszerűen, megértette az ellenségeit, a gyűlöletet is, az indulatot, mely oly váratlan hevesen csapott ki a szeretetekből, megértette az árulásokat, az irigység tombolását, és gyöngéden a kevély ulmi pallérlegényre pillantott, mindenki szeretetét akarta, az jutott az eszébe, hogy Einstein is Ulmban született. Látni egy történetet és benne lenni, nem ellentmondás ez? Az íróra nézett, nem lett okosabb. Mégis, az időbe való belépés lehetőségét nem akarta végérvényesen föladni. Nem akart ebbe beletörődni. Mit tehet ő, ki mindent tehet? Mélabúsan megállapította, semmit, a mindenen túl semmit. Semmit, semmit, semmit. – Miami fölött végigsöpört a szeszélyes hölgy, a Lucy hurrikán. Élvezte ezt az ósdi fölfogást önmagáról, ezt a Zeusz-parafrázist. Előrevetem árnyékom. Messziről semmi sem érdekes; közelről érdekes, messziről szép. Közel lenni, messzi lenni.

Parker hirtelen akkorát fújt a szaxiba, hogy az egész mennyei harmóniát tönkretette és abbahagyta. Az Úr egy kicsit félt tőle. (Ekkor Charlie „Bird” Parker természetesen már angyal volt.) És látja akkoron az Úr, hogy Charlie egyszerre ledobja magáról a takarót, mely rajta volt, és látja az Úr, hogy ott ül anyaszült meztelenül a karosszékben, a lába felhúzva, az álla a térdén, ő meg csak vacog, de kacag is, tetőtől talpig pucéran abban a mocskos karosszékben.

– Milyen meleg van – mondta Charlie. – Bruno, nézd csak, milyen kedves kis forradás van a bordáim közt.

Elég jól ismerték már egymást, és egy meztelen férfi az csak egy meztelen férfi, de az Úr hirtelenjében nem tudta, mit csináljon, hogy ne gondolják róla, hogy megbotránkoztatja Charlie viselkedése. Charlie persze jól tudta ezt, és teli szájjal röhögött, és illetlenül felhúzva tartotta a lábát, a nemi szerve a szék peremén lógott, akárcsak a majom az állatkertben, a combját pedig gyanús foltok tarkították, ami az Urat mérhetetlen undorral töltötte el. Gyorsan betakarta Charlie-t, de ő csak kacagott, és szemmel láthatóan nagyon boldog volt.

– Ne kapkodj, Bruno. *Six months ago. Six, sax, sex*. Határozottan szellemes, Bruno. Az ördög vigyen el, Bruno… Csodálatos a pléhpipa… Az előbb azt hittem, hogy szeretkezek, amikor játszom rajta… Ne legyél féltékeny, fásultabban játsszál…

– Mit játsszam?

– Azt játsszad, amiben hiszel. Azt a zenét csináld, amihez te kellesz. Ne zihálj, a hangszer ziháljon. Csak szuszogjon a kezedben a cső. Mint egy kis állatka, ziháljon, örüljön a melegnek. Madárka. Ornitológia. Fásultabban. – Fölnevet. – Az igazság bevonul, the truth is marching in…

Az Úr közelről Charlie Parker szemébe nézett. Hol látta már ezt az iszonyatot, amit ő is csak a tükörben, hol nézett rá vissza szomorúság, didergés és tudás így, a tekintetet egymás közt felosztva, a meghódított területekhez újakat szerezve, majd elvesztve? Igen, órákat tudott állni abban a kis benyílóban a bécsi Kunsthistorisches-ben, ahol az Önarcképek függnek, és csak a tekinteteket, a szemeket figyelte. A sajátját ismerte föl bennük és az édesanyjáét. Ezt Rembrandt mutatta meg neki, azt, hogy örökölte az édesanyja pillantását. Az a kis, fehér elcsúszott festékpötty, az az, ami az egészről beszél. Az Úristen szerette az anyagot, megengedhette ezt a nagyvonalúságot magának. Agy, cavolfiore, tej, Fragonard. Charlie Parker, a beteg angyal.

Az én végtelenem, gondolta, a teknősbékáé. Az a végtelen idő, amíg Akhilleusz utolér. Mindig van tanú. Kitől is hallotta ezt?

*

„Akkor hát hazamehetsz. A janówi rabbinak tartozol köszönettel. Ő talált valami homályos utalást Maimoni Mózesnél, ami melletted szól.”

I. B. Singer: A bolond Gimpel

Über allen Gimpeln ist Ruh’. Csönd honol az ütődöttek felett. A mennyország fent van, a felhők fölött. Csönd honolt. Édesanyja a karosszékben szendergett, ölébe ejtett könyvvel; óvatosan levette az orráról a szemüveget, és betakarta a már odakészített takaróval. Aludj, anyácskám. Lent az emberiség aludt, most eltekintve attól, hogy a föld gömbölyű.

Nagyon fájt a szeme, aligha szél nem lesz. A Balatonnál viharjelzés volt érvényben, a tó vizének hőfoka Siófoknál húsz fok. Húsz fok, vonzó, de zavaros nézet. Eszébe jutott, hogy egyszer Jo Jones a Count Basie-zenekarból Parkerhez vágta a cintányérját, annyira nem értette a zenéjét, Parker sírva kiszaladt. Fölhozatta az ócska bakelitszaxofont a metróülés alól, „nem egy Selmer, Bruno, de, b..., én fújtam be”. Egy bizonyos Mizera úr, az osztravai Hotel Imperiál chefkochja 3 perc alatt 10 korsóval húzott le, ez most a világrekord. Folytonos fürkészés, engedte Szent Tamásnak mondani; nyavalygós kedvében volt. Enni is elfelejtett. Megvárta, amíg Hrabal megeteti ezeket a macskáit, és megszólította.

Az Úr: Pane doktore, s Vámi to dlouho nepotrvá, hogy már nem húzza soká, doktor úr. Hrabal: Já jsem ten, který platí, hogy ő az, aki fizet. Arcán reelní hrůza, valódi rémület. Az Úr: Eltévesztettük a szövegét. Hrabal uramnak kéne mondania, hogy én már nem sokáig húzom, mire én reelni hrůza, és fizetek! Hrabal: Dobře míněno, hogy ő jót akart. Az Úr: Či ne tak docela právdu, hogy nem egészen, de ezt nem egészen értem. Hrabal: Jen strach o Vás… hogy istenfélelem. Az Úr: Hallgat. Hrabal: Ani jediné slovo, které by nebylo velmi dobře uváženo, hogy állítólag nem volna egyetlen olyan szó se, melyet ne rágott volna meg alaposan. Az Úr: Hallgat. Hrabal: To mně rozbolelo, hogy ez őt sérti. Az Úr: Škatule, škatule, hejbejte se, ez a

Komámasszony hol az olló?-ra hasonlító gyerekjáték. Hrabal: Tak? Az Úr: Jste žid-?, hogy zsidó-e. Hrabal: Nechápu, hogy nem érti. Az Úr: Ano máš pravdu, mám ho ráda, hogy igen, igaza van, szereti őt, de hogy kit, az nem derül ki, s főleg az nem világos, mi köze mindennek a zsidókhoz. Egy micve nem csinál nyarat. (Egy pökhendi megjegyzés szerint az Úr is egyharmad zsidó, talán erre vonatkozik. Jobb ebbe nem belekeveredni. Mázl tov, mindenesetre.) Hrabal: Dvoje šaty mám a přece slušně vypadám, hogy két ruhája van a nagy cseh írónak, mégis csinos, azaz magára vette a szeretést. Az Úr: Krásná vůbec nikdy, vážně ne, snad někdy hezká, hogy noha egy az igazság, változik az arca, jelesül sosem szép, valóban nem, néha tán csinos. Hrabal: Hallgat. Az Úr: Nechat člověka čekat, megvárakoztatni valakit; nyilván arra gondol, hogy az biz' nem szép dolog. Hrabal: Že vlastně Ty jsi člověk, který nemá tušení o tom, hogy az Úr volna az az ember, akinek halovány fogalma sincs erről; bátor megfogalmazás. Az Úr: Tajemné, rejtélyes, úgy is mint titokzatos. Hrabal: Marně, hiábavaló. Az Úr: Ženy nepotřebují mnoho, hogy az asszonyoknak nem kell sok, de hogy ez hogy jön ide… Hrabal: Váha světa, hogy az asszonyok a Világ mérlege. Az Úr: Samozřejmě, gátlástalanul helyesel. Hrabal: Čekáš, až to *Tobě* bude nutné, hogy az Úr addig szokott várni, amíg *neki* teszik. Az Úr: Nemluvně, pro sebe, hogy ezt önmagában véve még a csecsszopók is tudják, telegrafovat Ti ten falěšný telegram nemá tedy smyslu, neposílám ho, hogy akkor semmi értelme falesnyi telegramokat, ál-táviratokat küldözgetni, nem is küld. Hrabal: Strach, touha, strach, touha, strach, touha, félelem, vágy, úgy is mint megkívánás, baszom a csucsáját, sógorasszony. Az Úr: To je krása, to je krása! Mily szép, kétszer. Hrabal: Hallgat. Az Úr: Jsi můj, enyém vagy. Hrabal: Hallgat. Az Úr: Nechci, abys na to odpovídal, nem akarom, hogy erre felelj. Hrabal: Felel, hallgat. Az Úr: Nemáte síly milovat, nincs erőtök arra, hogy szeressetek. Hrabal: Hallgat. Az Úr: Nebude toho nikdy, hogy soha nem következik be, nem tudni micsoda. És hogy a Jste žid? az csak tréfa volt, de senki nem érti, mindenki merev, mint a Szeicz lova. (Vélhetően néprajz.) Hrabal: Hallgat. Az Úr: És mi van a bubácká kniha-val, a kísértetkönyvvel? Hrabal: O mně rozbil, hogy talán összetörte? Az Úr: Fürdött már a Malšeban? Hrabal: (nagyon halkan) Nem fürödtem,

de az idén jó lesz a szilvatermés. Az Úr: Fiam, ez nem válasz, ez csak az igazság. A karosszékben felhorkant az édesanyja. Sose hiszi el, hogy horkol, talán senki, aki horkol, nem hiszi el, hogy horkol, az anyja nem is nagyon finoman, eszébe jutott megint a szaxofon, a mama altója!, odacöcögött, elhallgatott, mindig meglepte, hogy ez így beválik. Szóval jó lesz idén a szilvatermés, ez is valami.

Lenézett Ulmra, hogyan áll a torony építése. Lépcsős Jákobot látta kapaszkodni föl, lát engem is, ahogy zihálva, kuszáltan megpihenek, hátamon és homlokomon hideg verejték csúszik, látja, mire gondolok, mindazt, amit én mára elfelejtettem és nem akarom fantáziából fölidézni, mindent egyben látott, tér tengerét, idő áramát, rózsaágat, a Fekete-erdőt és a Fekete-tengert, Huszt Jánost és egy végzetes sajtóhibát egy közepes regényben, a thermopülai csatát, Jan Palach lángjait és egy Marcell nevű kisfiú születését, majd ugyanezen fiúcska lábgombáját, látta az orosz tankok prágai, budapesti, moszkvai, San Diegó-i bevonulását, látott egy kereskedelmi utazót a Harry Karel Klofanda cégtől, egy igyekvő petesejtet, egy holttestet léggyel a müncheni köztemetőből, egy bonyolult mondatot az ember bátor magányáról, egy nem nyíló állkapcsot, egy „null-kilométeres hengemattét", egy kerti széket, egy kinnfeledt nyugágyat, látja, hogy állok a napon, Fermi atommáglyáját és a Ganyelin-triót, Ganyelint a zongoránál, Taraszovot a dobnál, a rossz bal lábát, az apró Csekaszint, ahogy két szaxofonfúvókán játszik egyszerre, az öntöttvas (!) klarinétját, látta, ahogy Thomas Mann a vacsora után francia kamarazenét hallgatott és a Die neue Weltbühnét olvasta, Heinrich nagyon mulatságosan ír Hitler beszédéről, látta az opus 111-es utolsó Beethoven-zongoraszonáta híres lassú tételét, amelynek van egy váratlan, gyors, kifejezetten boogie-woogie-t előlegező szakasza. („Beethoven előre hallott", Sa kifejezése), látta John Coltrane elképesztően hosszú ujjait, az alkony kéklő óráit (Les Heures Blues), Luther kedvenc italát, az einbecki sört, vízágyúkat a Kaprovka utcában, látta az írót, látott engem, Kádár János beszédeit, II. Rudolf önkielégítését három héttel a halála előtt („a maszturbáció, mely – talán – tényleg nem jut soha sehová, mégis megteremti az egyenletes téridőt, minden mű genezisét; nem ritmus: lüktetés!"), az összes a Földön föllelhető kavicsot, és külön azt az

egyet Rodoszról, látott minden fát, és külön azt a kéket, minden síkságot, és külön a magyar rónát, minden születésnapi tortát, és külön a likőrrel locsoltakat, a világ összes szeplőjét, és külön a bíborhajú nőét Marokkóból, látott minden mondatot, amelyet valaha leírtak, kimondtak és elhallgattak, és külön egyet: „Ma kivégezték a nagybátyádat.”, látta a festői Hódmezővásárhelyt és a festői Mondseet, az összes spanyol nőt, és hosszan nézte azokat, akik éppen abban a „pillanatban” fáradtak el, látta az olasz zakókat, a könnyű cipőket, és antipasztákat, elfogult volt az olaszokkal szemben, jellemző apróság, hogy a francia Platinit olasznak tartotta, látta Glenn Gouldot, amint beledúdol a lemezfölvételbe, látta a Sátánt, pasziánszozott, látta ismét Jákob arcát, engem az 526. lépcsőnél, látott egy pontyot Neu-Ulm alatt, majd ugyanezt a pontyot az ősi Regensburgnál, majd ugyanezt a pontyot egy osztrák tányéron rántva, odaégett krumplidarabokkal, de nem az a jó ress, hanem kormosan, látta Anna édesanyját fiatal lányként, látta Bohumil Hrabal édesanyját fiatal asszonyként, látta az író édesapját, 18 évesen díszmagyarban, látott egy rigót, fütyült, fiú-fiú, fiatal-fiú, kell-e-dió-fiú, látta az írót, látta Annát és azt a mondatot, melyet rajta kívül senki se látott, melyben az író és Anna szavak voltak, és látta saját magát. A torony épült.

Látott mindent, és ettől olyan egyedül lett, mint az ujjam. Az egyedül-lét fenséges és nyomorult. Helyben vagyunk. Mert a magányból, mint a fenyőfa oldalán a gyanta, úgy buggyan ki az idő. Avagy ha a vecsési káposztát megmarkoljuk, s szivárog a lé, úgy. És még más hasonlatok is vannak.

Az Úr óvatosan kézbe vette Charlie Parker szaxofonját. Ujjrend, támaszték, gyomor, cirkuláció, ajakcsuszi, ismételgette a tanultakat. Izgult. (Botfüle volt, ennek legcáfolhatatlanabb bizonyítéka Bach. Johann Sebastian Bachot maga helyett teremtette az Úr.) Csend honolt. Még egy futó pillantás kedvenc Ulmunkra, hahó, ott vagyok! ott! én! ott!, a torony legtetején, szédülve a falnak dőlök, az erős szél veri a hajam, és egy, egyetlen *dolog* van a fejemben, a félelem, még inkább aggodalom, hogy a szél esetleg lesodorja a szemüvegem, azt markolom szorongva, strach,

touha, ámolyogva csukva a szemem, csukva, Jákob kezéből ekkor törik le a kőcsipke, az utolsó kőcsipke.

Még van öt percem, gondolta az Úr a gyűlölködő ifjú arcra pillantva, egy, ké, há, keményen, mire vársz… Ráharapott a fúvókára, és megfújta a csövet, rögtön tudta, hogy rossz, mintha az orrát fújná, világtakony, javíthatatlanul rossz, nem kicsit vagy nagyon, hanem eleve, de fújta tovább, erősen és kegyetlenül, a dilettánsok agresszivitásával és lelkesültségével, fájt a tüdeje, mintha kifújta volna magából, cafatonként, hörgőnként, át a kanyargós csövön, véres kisfelhők lebegnek el…

Hajszoltan és riadtan ült, megszeppent gyerek, a szaxofon két térde közt lógott. Az anyja tipegett mögötte, avval az őrjítő tapintattal, ahogy csakis az anyák tudnak. A fia mögé lépett, beletúrt a hajába, szólni nem mert, meg volt félemlítve rendben, ahogy kell. Ne emészd magad, kisfiam. Leült melléje, alászállt, hangtalan, akár egy őszi levél. Fia fejét lassan az ölébe vonta. Az Úr fészkelődve fejének új helyet keresett. Teste meg-megremegett.

– A szeretetről – dünnyögte üresen, ki tudja, hányadszor –, a szeretetről majd én gondoskodom.

A világmindenségen át zúgott az erős, fals hang, betöltötte minden zugát, elért minden távoli öblöt, rejtett hajlatot, ez a hamis, tálentum híján való, hitvány, irgalmatlan szaxofonszó, amely inkább volt zihálás és hörgés, mint zene, önmaga kudarcának beismerése, elcsukló sírás és könyörgés, evvel telítődött az egész teremtett világ, ez a regény utolsó, zengő szava, ez az iszonyatos, iszonyatosan elrontott, közönséges, ijesztő, rossz, engesztelő hang, ez a tehetségtelenség, egyszeriség és teljesség.

Tartalom